

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

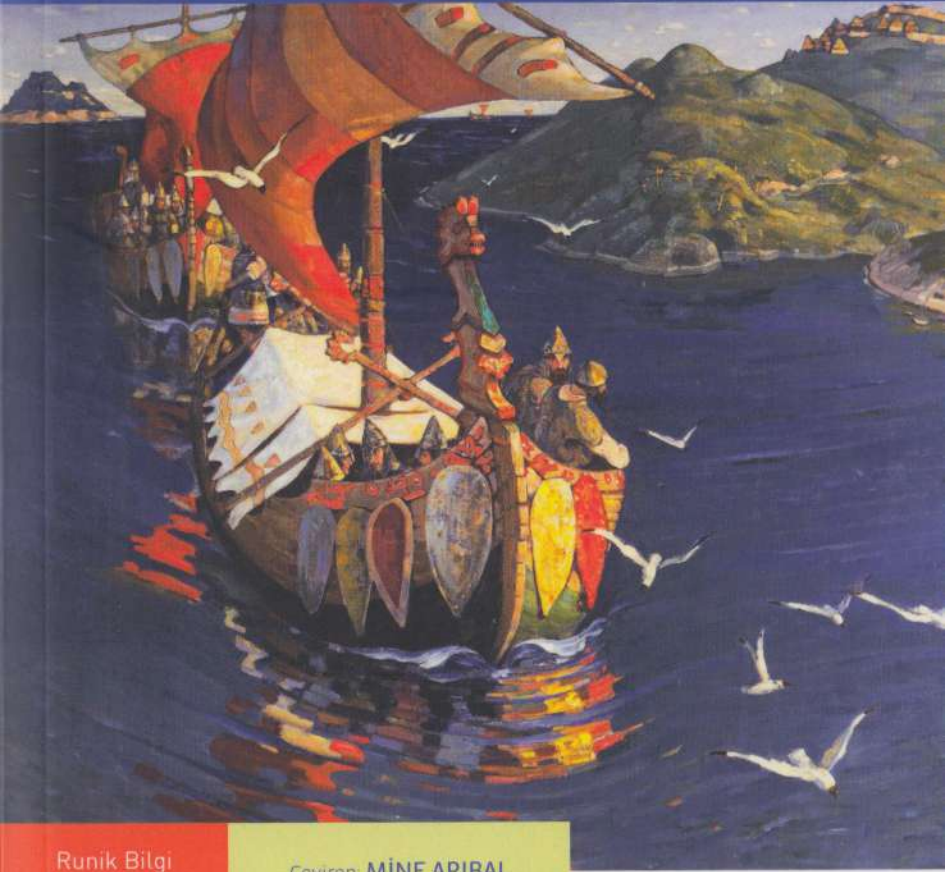
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

RUDOLF SIMEK

VIKİNGLER

Runik Bilgi
013

Çeviren: MİNE ARIBAL

RUNİK KİTAP

No: 25 | Runik Bilgi Serisi: 13 |

VİKİNGLER

Rudolf Simek

ÖZGÜN ADI

Die Wikinger

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Kadir Yılmaz

ÇEVİREN

Mine Arıbal

EDİTÖR

Muhammed Mustafa Albayrak

REDAKSİYON

Mesut Lizor

SON OKUMA

Neslihan Ünsal

KAPAK TASARIM

Şevket Dönmezoğlu

KAPAKTA KULLANILAN GÖRSEL

Nikolay Rerih,

“Guests from Overseas” yağlı boya tablosu, 1901.

SAYFA DÜZENİ

Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT

Repar Dijital Matbaası

BASKI

Eylül 2020 - 1. Basım

ISBN

978-625-7757-04-1

SERTİFİKA NO

40675

© Verlag C.H.Beck oHG, München 1998, 2016

Bu kitabın Türkçe yayım hakları, Verlag C.H.Beck oHG ile yapılan anlaşmayla alınmıştır.

Runik Yayınları: Repar Tasarım
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.

Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad., No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 522 48 45

© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar dışında
metin ya da görseller yayınevinin izni
olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

VIKİNGLER

Rudolf Simek

Çeviren: Mine Arıbal

**RUNİK
KİTAP**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

YABANİ İSKANDINAV YAŞAM GÜCÜ7

I. "BİZ ÖLÜM KARŞISINDA BİLE ESİP GÜRLERİZ" -
"İSKANDINAVLARIN YAŞAM DUYGUSU" VE VİKİNG
ÇAĞI'NIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ11

II. HRİSTİYANLIĞIN GAZABI - AVRUPALI
HRİSTİYANLARA GÖRE VİKİNGLER25

III. FİYORD KÖPEKLERİ VE DALGALARIN KURTLARI -
VİKİNGLERİN YAYILMASI İÇİN ÖNKOŞUL: GEMİ ..33

IV. GÖÇMENLER OLARAK YAĞMACILAR,
KÂŞİFLER OLARAK KANUN KAÇAKLARI,
DEVLET KURUCUSU OLARAK TÜCCARLAR
- VİKİNG GENİŞLEMESİNİN HEDEFLERİ43

1. Göçmenler Olarak Yağmacılar:
Vikinglerin Güneybatı'ya Yayılması.....43

2. Kâşifler Olarak Kanun Kaçakları:
Vikinglerin Kuzeybatı'ya Yayılması54

3. Devlet Kurucusu Olarak Tüccarlar:
Vikinglerin Doğu'ya Yayılması63

V. GÜNLÜK HAYAT VE ŞENLİKLER - VİKİNG
ÇAĞI'NDA GÜNLÜK YAŞAM VE MADDİ KÜLTÜR ..75

VI. SADECE ERKEKLER İÇİN BİR DÜNYA MI?
- VİKİNG ÇAĞI'NDA TOPLUMSAL DÜZEN87

VII. POLİTİK PROPAGANDA, KAHRAMANLIK
ŞARKILARI VE İLAHİLER - VİKİNG ÇAĞI'NIN
EDEBİYATI OLARAK SKALD ŞİİRLERİ VE
EDDA ŞARKILARI.....93

VIII. PAGAN VİKİNGLER HAKKINDA VE
HRİSTİYAN AZİZLER - VİKİNG ÇAĞI'NDA DİN101

1. Pagan Çağı101

2. Hristiyanlıkla İlk Temaslar ve Sentezin İlk Aşamaları ...110

3. İskandinavların İnanç Değiştirip
Hristiyanlığı Kabul Etmeleri113

KAYNAKÇA.....117

DİZİN.....123

GİRİŞ

YABANİ İSKANDİNAV YAŞAM GÜCÜ

Viking Efsanesi

Vikinglere (Eski İskandinav dilinde *vikingr*) “Korsan” denir ve nüfusun sadece küçük bir kısmı -denize çıkan savaşçılar olarak- bu şekilde tanımlanır. Ama bu grup bütün çağa kendi adını verdi ve böylece bugün “Vikingler” den söz edildiğinde 8. yüzyılın sonundan 11. yüzyıla kadar bütün İskandinav halkları bu isimle anılır oldu. Elinizdeki *Vikingler* adlı eseri bu şekilde anlamak gerekir. Bu kitapta Vikinglerin tarihi ve kültürü dar bir kapsamda ele alınacaktır.

Özellikle son 200-300 yıl içinde bu konuda ortaya çıkan efsaneler, Vikinglerin tarih ve kültüründen farklıdır. Efsanelerin kendine özgü gelişimini gerçek Viking Çağı’ndan özenle ayırt etmek gerekir, ama bu ayırım efsanelerin daha az gerçek olduğu anlamına gelmez. Viking efsaneleri; Vikinglerin bal şarabı içtiklerini (met), boynuzlu miğfer taktıklarını ve düz gövdeli küreklerle çekilen ejderha şeklindeki gemilerle Amerika kıtasına kadar ulaştıklarını hâlâ anlatır. “Viking” efsaneleri için bunların gerçekte öyle olmadığını bir önemi yoktur. İlgili hiçbir bilimsel araştırma efsanelerde geçen bu bilgilere ulaşmanın yolunu bulamaz. Modern görüşe göre boynuzlu miğferler veya Christian Krogh’un “Leif Eriksson Amerika’yı Keşfediyor” adlı ünlü tablosuyla ilgili yorumlar her türlü somut olgudan çok daha önemlidir. Bu nedenle ilerleyen sayfalarda bu efsaneleri de göz ardı etmeden değerlendirmeye çalışacağız; zira bizim tarihsel bilgimizden farklı olarak efsanelerde bahsedilen Vikinglere oldukça farklı anlamlarda işaret edilmektedir.

Viking Çağı’nın ele alınmasında bu husus belirleyicidir ve efsanelerin varlığını anlaşılır hâle getirir. Son 200 yılda ortaya çıkarılan sayısız arkeolojik veri ve eser olmasına rağmen

men Viking Çağı hakkındaki bilgimizin çoğu görgü tanıklıkları, onların ardılları ve aynı zamanda bu çağı takip eden yüzyıllarda Orta Çağ tarihçileri tarafından oluşturulan metinlerden gelir. Bütün metinler gibi bu metinler de ortaya çıktığı dönemin ve yazarlarının izini taşır. Öyleyse Viking Çağı'nın öncelikle çok erken ve Yüksek Orta Çağ yazarları tarafından yaratıldığı söylenebilir. Yeni Çağ'ın arkeolojik bulguları kaynak metinlerde karşımıza çıkan Viking Çağı'yla mümkün olduğunca uyumlu hâle getirilmeye çalışılır. Ama bu çoğu zaman ya mümkün olmaz ya da arkeolojik bulgular uygun metinlerin eksikliği nedeniyle büyük ölçüde sessiz kalır; Viking Çağı'nda bize yaşam ve ölüm hakkında bilgi veren, büyük gemi mezarlıklarındaki ölümler tesadüfen bile olsa herhangi bir metinde adları geçmediğinden, bizim için tamamen izole bulgular olarak kalır.

Bazen başka hiçbir şey tarafından temellendirilmeyen kaynak metinlerin genelde tarihsel olmadığını, sadece efsaneden ibaret olduğunu düşünmek ve bunların bilimsel kanıt olduğunu reddetmek gerekir. Öte yandan tarihçiler kimi zaman da eski eserlerin güvenilirliği konusunda çok ileri giderler. Örneğin "Loðbrókar" sagasındaki ünlü Viking Ragnar Loðbrókar, ne kadar tarih dışı olursa olsun, onun 845 Mart ayında Paris'i fetheden Viking Ragnar ile olası bağlantılarını yadsımak bana kalırsa fazla ileri gitmek anlamına gelir. Zira tarihsel Ragnar, Viking hikâyelerinin özü olarak pekâlâ işe yaramış olabilir. Bununla birlikte Viking Çağı'nın edebi algısının baskın olmasından sakınmamız gerekir. Bu algı Yüksek Orta Çağ metinlerinde karşımıza çıkar ve tarihsel gerçekleri efsanelerle karıştırmamıza neden olabilir. Dolayısıyla bu metinlerin edebi bir niteliği olduğunu daima göz önünde bulundurmamız gerekir.

Bazen, elle tutulur sağlam tarihlere göre hareket etmek faydalıdır ve bu türden iki tarih arasında Viking Çağı denilen dönemler birbirine sıkıca bağlanır. İngiltere'nin kuzeydoğu kıyısındaki manastır adası Lindisfarne'ye İskandinav savaşçılarınun güya beklenmedik saldırısı 783 yılında başlar. Genelde bu dönemin sonu bir dizi önemli olayın ortaya çıkmasına neden olan 1066 yılı olarak görülür. 25 Eylül Pazarı günü İngiltere Kralı Harold Godwinson, Stamford Köprüsü Muharebesi'nde Norveç Kralı III. Harald'ı (Haraldr

harðráði) yendi ve böylece İngiltere'yi İskandinav egemenliği altında tutmak isteyen son girişime engel oldu. İngiltere'de Norman egemenliği kurarak fatih unvanını alan, I. William komutası altındaki Norman ordusuyla girdiği Hastings Meydan Savaşı'nda Kral Harold 14 Ekim'de yaşamını yitirdi. Ama aynı yıl, yani 1066'da Vikinglerin önemli ticaret şehri Haithabu (bugünkü Schleswig) Slav ordusu tarafından öyle yakılıp yıkılmıştı ki,¹ şehir daha önce 1050'de zaten Norveçliler tarafından yağmalandığı için bir daha yaşanmaz hâle gelmişti. Bu yüzden 793 ve 1066 tarihleri oldukça önemlidir, çünkü bu olaylar Viking Çağı'nın ortaya çıkışını belirtir. 793 baskını yağmacı deniz çetelerinin kurbanları için şaşırtıcıydı. 1066 meydan savaşları Viking dünyasının politik, askerî ve ekonomik bağlarının sıkıca birbirine bağlı olduğunu gösterir. Genelde Erken Orta Çağ asırlarında Viking kültüründen söz etmemize sadece bu bağlantı izin verir.

Son yıllarda Vikingler hakkında yayımlanan diğer kitapların aksine bu kitapçığın temel amacı Vikinglerin "şerefini kurtarmak" değildir. Ayrıca "Vikingler tüccardı, şartlar izin verdikçe zaman içinde korsanlara dönüştüler," (Boyer 1994, s. 16.) görüşünü savunan son dönem çalışmalarından da uzak durmak isterim. Böyle bir bakış açısına cüret edilebiliyorsa o zaman tüm Vikingler -soygun, ticaret veya daha verimli toprakların yönetimi yoluyla olsun- güvencesiz geçim ekonomisinden kaçmaya çalışan çiftçilerdir, demek gerekir. Benim asıl hedefim kısa ve öz, kısıtlı alanda mümkün olan en fazla kaynağa dayanarak Viking Çağı'nın güneybatı, kuzeybatı ve doğuda, üç ana yayılışındaki temel unsurların neler olduğunu göstermektir. Bunlar işgal, kolonileşme ve ekonomik sızma terimleriyle burada kısaca özetlenmiştir. Bunun dışında benim Viking efsanesi olarak tanımlamak istediğim, bizim gözümüzde geçerli Viking Çağı'yla ilgili resme ulaşmak için tarih ve tarihyazımın o zamandan beri bu kaynaklarla neler yaptığını belirgin şekilde göstermeyi de amaçlıyorum. Her ne kadar en eski kaynaklar Viking Çağı'nın oluşumuna bizzat yardım etmiş olsa da bizim için Viking Çağı'nı efsanelerden ayırt etmemizin hiçbir surette mümkün olmadığını düşünüyorum.

1 Adam von Bremen, *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, III, 51, Schol. 81.

Bu bir onurun kurtarılması meselesi değildir -“kana susamış barbarlar yerine kültürel ulus” tarzında- tam tersine ulusal, coğrafi, ekonomik ve aynı zamanda zihinsel biçimlerin birçok katmanı söz konusudur. Burada Viking Çağı’nın yaklaşık 300 yılı göz önüne alındığında, İskandinavların kendilerini pek çok farklı halkla, ekonomik ve yerleşim alanlarıyla, dinler ve siyasi sistemlerle kıyaslamaları zorunlu olduğundan bu durum ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple *Vikinger* kavramının 8. yüzyıldan 11. yüzyıla kadar uzanan bu tür İskandinav faaliyetleri için çok geniş ve bir üst kavram olduğu kendiliğinden anlaşılır.

Yeni keşifler ve keşiflerin çokluğu sebebiyle Viking Çağı’nın tamamını bütün veçheleriyle sunmak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Böyle bir girişim, metni çok sayıda alıntı ve resimle doldurup taşıracaktır. Bu nedenle benim buradaki asıl ilgim, kişisel olduğu kadar belirleyici unsurları göstermek ve böylece konunun karmaşıklığının kısmen de olsa hakkını vermek için yukarıda sözü edilen katmanların birçoğunu mümkün olduğunca yazmaktır.

I. "BİZ ÖLÜM KARŞISINDA BİLE ESİP GÜRLERİZ" - "İSKANDİNAVLARIN YAŞAM DUYGUSU" VE VİKİNG ÇAĞI'NIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Günümüzde İskandinavya'dan Yeni Zelanda'ya kadar bel-
gelenebilen Viking çılgınlığını zararsız bir olgu olarak gör-
mek gerekir. Bu çılgınlığın köklerinden biri de -19. yüzyılın
sonlarından 1945'e kadar süren Alman modası- daha az za-
rarlı bir alan bulmuştu, bu yüzden İkinci Dünya Savaşı'n-
dan sonra da saygı görmüştü ve yakın geçmişte yeniden
büyük ilgi uyandırmaya başladı.² Ancak Germenciliğin geri
dönüşünden korkmamak gerekir ve Vikingcilik en azından
İskandinavya'nın dışında oldukça ikincil bir fenomendir.
Güneybatı İngiltere'deki Tavistock kenti sakinlerinin, Vi-
kingler tarafından yapılan kundaklanmayı 1997'de kutlayıp
bunu taklit etmek istemesi veya 19. yüzyılda kurulan Yeni
Zelanda'nın Kuzey Adası'ndaki Dannevirke kasabası Vi-
king gemisinin yakıldığı bir Viking festivaliyle kendilerinin
İskandinav kökenini anması türünden kutlamalar muhte-
melen Viking geleneklerine veya ideallerine dönme arzusu
olarak görülemez. Burada gerçekleşen şey, çok sayıda İskan-
dinav eylemlerine benzer şekilde tarihsel köklerin arayışıdır
ve giderek daha fazla tek tipleşmiş dünyada toplulukların
veya bölgelerin kimlik bulmasına hizmet etmektedir. Böy-
le bir kimliğin tarihsel boyutlarına ilişkin bu arayış İskan-
dinavya'da, her şeyden önce İsveç ve Norveç'te ve Kuzey
Atlantik Adaları'nda, özellikle Orkney ve Shetland'da uzun
zamandır etkilidir. Viking Çağı'na yapılan bu referanslar
Danimarka'da daha az aşikârdır, ancak 1993 yılının ilk yarı-
sında Danimarka AB Başkanlığı sırasında Bronz Çağı'ndan
kalan bir gemiyi sembol olarak seçtiğinde bu -3000 yaşında
olmasına rağmen- Viking gemisi olarak adlandırılmıştı.

2 PM-Perspektif Nr. 39/1995: Cermenler; *Spiegel* dergisi 28.10.1996: Cermenler -
"Bizim Barbar Atalarımız".

Viking Çağı'nın şaşırtıcı derecede çok sayıda ülke, bölge ve topluluğun kimlik bulma arayışında tarihsel öneme sahip olduğu görülmektedir. Doğal olarak bu olgunun nedenlerini sormak gerekir. Bunu öncelikle toplumun "Viking" imgesinde görebiliriz. Kuzeyden gelen "metsaufenden Raufbolde"e (âlemin kavgacısı) dikkat çeken, popüler bir Viking dizisine (ZDF, 3 Kasım 1996 yılında) başlanmış olsa bile, bu imgeye Viking kültürel çalışmalarının ayrıntılı açıklamasıyla hemen karşı koymak bugün oldukça yaygındır. "Genies aus der Kälte" adlı bir başka filmde de aynı durum söz konusudur. Bu gelişme esasen Peter H. Sawyer'in *The Age of the Vikings* [Vikingler Çağı] adlı kitabıyla (Londra 1962) başlamıştı ve bugün Viking temasıyla ilgili her söylem için belirleyicidir. Ölümcül barbar Vikinglerle kültür taşıyıcısı Vikingler arasındaki gergin ilişki muhtemelen şimdiki Viking çılgınlığının temel nedenlerinden biridir: İnsanın her türden saldırganlık potansiyelini içgüdüsel olarak yaşama isteğinin ciddi bir şekilde cezalandırıldığı, yönetmeliklerle düzenlenmiş, bürokratik bir dünyada Viking Çağı'nın -en azından o sırada İskandinavya'da- toplumsal olarak kabul edilebilir, bir emniyet kilidi olan, örgütlü saldırganlığı (bilinçaltı da olan) temsil eden arzuların ifade edilmesine bugün gönül rahatlığıyla izin vermektedir. Öte yandan Viking Çağı'yla ilgili kültürel ve toplumsal çalışmaların artması, Vikinglerin barbar toplumlar seviyesinde olduğu suçlamasını geçersiz kılmaya yardım etmiştir. Çevreleriyle benzer şekilde barbarca savaşmalarına rağmen göz ardı edilemez kültürel olgular üreten İskitler, Avarlar, Macarlar ve Moğollarla yapılan karşılaştırmadan çoğu zaman bahsedilmez.

Viking çılgınlığının nedenlerinin aksine, genellikle Viking Çağı olarak adlandırılan İskandinavya genişlemesinin başlamasına ilişkin nedenler -bunlar Geç Viking döneminde kendi başına bir önem taşısa da- sadece ikincil açıklamalardır. Önceden belirtmek gerekir ki geçmişte sözü edilen pek çok nedenden hiçbiri, birkaç yıl içinde veya 8. yüzyıldan 9. yüzyıla kadarki dönemde onlarca yıl boyunca her yıl aniden birçok İskandinavin, Danimarkalı ve Norveçli geminin saadetlerini aramak için Friesland'a, İngiltere'ye ve Fransa'ya neden yelken açtıklarına dair yeterli açıklama sunamıyor. Üç ana nedenle ilgili öneriler (Boyer 1994), göç döneminin bu geç evresinin karmaşık nedenlerine cevap vermiyor. Yal-

nızca birden fazla nedeni içinde barındıran bir açıklama, Viking Çağı'nın köklerini en azından biraz daha görünür hâle getirebilir.

İlk bakışta görünen o ki Viking Çağı'nın nedenlerinin araştırılmasındaki güçlük, Viking efsanelerinin gerçek nedenlere az çok ulaşmamızı sağlayacak tarihsel olguların üzerini örtmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmanın ikilemi, çağdaş metinlerin bize Viking Çağı'nın nedenleri hakkında çok az şey anlatmasıdır, çünkü bu olgu onlar için de anlaşılmazdı. Bu nedenle araştırmanın doğruluk değerinden bağımsız olarak kabul edilmiş, bazı metinlere başvurmak zorunda kalıyoruz. Daha eski bir araştırma (Brøsted 1960), çok sayıda gençten oluşan savaşçı çetelerin güneye taşmasının temel nedenini İskandinavya'nın güya aşırı nüfuslu olmasında ve bu nedenle tarımsal kaynakların yetersizliğinde görüyordu; bu açıklayıcı yaklaşım, kötü şöhretli Norman tarihçisi Dudo von St. Quentin'in Normandiya hükümdarlarını yüceltme amacı taşıyan ifadesine dayanmaktadır.³

Bu insanlar pervasızca kendilerini zevk âlemlerine bırakırlar, topluluk içinde birçok kadınla birlikte yaşarlar ve bu utanmaz, hukuksuz ilişkiler yoluyla sayısız çocuk sahibi olurlar. Yetişkin olduklarında babaları ya da dedeleriyle mülk için kendi aralarında kavga ederler. Sayıları çok arttığında ve toprak, geçimleri için yetersiz hâle geldiğinde eski bir geleneğe göre kismetleri için aralarında çok sayıda gencin olduğu bir grup teşkil edilir ve bunlar yabancı ülkelere gönderilir, orada savaş yoluyla toprak edinirler ve kalıcı barış içinde yaşarlar. (Lib., I, 1).

Dudo'nun anlatımında Hristiyan öfkesi sadece yüzeyseldir; bunun ardında o zamanlarda güncel olan, Norman asilzadelerinin erkekliğine duyulan kasıtlı hayranlık gizlidir. Tanc-red de Hauteville'nin on iki oğlunun çoğunun servetini yapmak ve şansını denemek için 11. yüzyılın ikinci çeyreğinde Güney İtalya'ya taşınmasına ve nihayetinde Sicilya Kraliyet hattını kurmasına neden olan erkeklik gücü tam da buydu. Dudo veya Jumiègesli William gibi 11. yüzyıl Norman yazarları Güney İtalya'ya göç dalgasının devam etmesinin ardında yatan nedeni anlamış olmalı ki Normanların sonraki yüz yıl içinde başka bir imparatorluğu fethedeceklerini

3 *De moribus et actis primorum normanniae ducum*, Normandiya Dükleri için 1020 yılında ücret karşılığında yazılmıştır.

öngörmüşlerdi. Öyleyse Danimarka'dan Kuzey Fransa'ya ilk Norman genişlemesinin nedenleri olarak saf açgözlülük ya da macera hevesini göstermek Dudo ve çağdaşları için pek uygun değildi. Ama 11. yüzyılın diğer kronikçisi, *Hamburgischen Kirchengeschichte*'nin [Hamburg Kilise Tarihi] ("Gesta hammaburgensis ecclesiae pontificum", y. 1072; IV, s. 31) yazarı Bremenli Adam (İskandinavların din değiştirmesini betimlemek en büyük arzusuydu), Viking akınlarını kıtlıktan kaynaklanan teşebbüsler olarak görüyordu. Norveçliler yoksulluktan dolayı buna zorlanmışlardı ve bu arada Hristiyanlığa dönen ve Hamburg-Bremen Piskoposluğu'na bağlı İskandinavların daha iyi bir ortamda hareket etmesi için bundan vazgeçebilirlerdi.

Arada çok büyük bir zaman farkı olsa da Orta Çağ metinlerinde, özellikle 13. yüzyıl İzlanda sagalarının ifadelelerinde üçüncü bir sebep daha bulunur. 8. yüzyılın sonunda adaya göç etmiş Norveçlilerin I. Harald idaresi altında merkezi monarşi olarak gelişen Norveç'i krala boyun eğmemek ve özgür çiftçiler olarak yaşayabilmek için terk etmiş olabilecekleri bu metinlerin pek çok yerinde görülebilir. Viking mitini oluşturan ya da devam ettiren bu efsaneyi açıklama girişimi göz ardı edilemez şekilde çıkarılara bağlıdır ve adalıların IV. Hákon yönetiminde Norveç Krallığı'na bağlanmaya karşı sarf ettikleri çabaları da buna yansıtmaktadır. Bu çabalar, 1264 yılında neredeyse yedi yüzyıl boyunca İzlanda'nın bağımsızlığının kaybedilmesiyle son buldu. Sözü edilen son neden, bazı olaylarda İzlanda'ya göçün gerekçesini oluşturmuş olsa da daha genel açıklama olarak işe yaramazdır ve aşırı nüfus veya Norveçlilerin yoksulluğu gibi Orta Çağ Viking miti için de aynısı geçerlidir. Gerçekten de 8. ya da 9. yüzyılda İskandinavya'nın aşırı nüfusunu gösteren hiçbir arkeolojik kanıt bulunmamaktadır, ayrıca besin yetersizliğinden ya da salgınlar nedeniyle sayısı birdenbire artan ölümlere de rastlanmamıştır. O zamanlar İskandinavya'nın toplam nüfusu 2 milyondan fazla olamaz ve bahse konu olan dönemdeki ekili tarım alanı halkın iâşesi için yeterli olmalıydı. Bremenli Adam 11. yüzyılın sonunda Jutland ve Norveç'in büyük ölçüde nadasa bırakıldığını anlatır. Bu yüzden toprak kıtlığı Viking yayılmasının temel sebebi olamaz. Ne Viking Çağı'nın başlangıcı için varsayılan iklim

bozulması doğrulanabilir ne de denizcilik faaliyetlerindeki ani artışı açıklamak için kullanılan hava koşullarının düzel-diğine dair bir kanıt gösterilebilir. Ayrıca yetersiz hasatların neden olduğu büyük kıtlıklara veya salgınlara dair de hiçbir kanıt yoktur.

Daha eski araştırmalara kıyasla, Viking akınları için kısmi sebeplere başvurmamak, tersine genel koşullar, siyasi, kültürel süreklilikler ve diğer tekil nedenlerin birikimi arasında ayırım yapmak gerekir.

Viking akınlarının nedeni olmayan ama bunu mümkün hâle getiren, üç sebep genel varsayımların arasında bilhassa belirtilmelidir. İlk sırada kullanışlı ve denize dayanıklı gemi tiplerinin gelişimini saymak mümkündür. Bilinen en eski icatlardan biri, sert tuğladan ve birbirinin üstüne binen, kalsarlardan yapılmış MÖ 300 civarında kullanılan Danimarka *Hjortspring* teknesidir ve ilk yelkenli gemilerin kullanımına kadar yaklaşık bin yıl gerekmişti. Uzun zamandır daha az kırılğan ama hâlâ düz omurgalı, MS 4. yüzyıla ait *Nydam* tipi, gemi gelişiminin orta safhasındadır. Muhtemelen Saksonların Friesland'dan Britanya'ya göç ederken ve balık tutmak için kullandıkları Nydam tipindeki muazzam gemiler hâlâ kürekle çekiliyordu (ama artık kısa kürek kullanılmıyordu). Gotland Adası'nın taş anıtları daha 6. ve 8. yüzyıllarda yelkenli gemi tiplerinin yeterli gelişmeler kaydettiğini göstermektedir. Bunun ötesinde ahşap gemilerin üretimi ve uyumu için zorunlu pratik ile teknik bilgilerin daha büyük ölçülerde gemi inşasını mümkün kılmak amacıyla daha fazla geliştirilmesi gerekmiştir (3. Bölüm'de gemi yapımı konusuna daha geniş yer verilecektir). Viking Çağı göçlerinin sıklıkla küçümşenen ikinci varsayımı, yelkenli gemilerin geliştirilmesi ve tekniklerin iyileştirilmesiyle ilgilidir. En geç Bronz Çağı'ndan beri İskandinavlar, tarımsal geçim ekonomisinde balık tutmaya zorlanmaları ve coğrafi konumları nedeniyle denizcilikte ve güzergâh belirlemede muazzam deneyimler edinmişlerdi. Bunun yanı sıra İskandinavların sıklıkla tartışılan özel bilgileri (pusula, güneş taşı, yön bulucu vs.) daha çok ikincil plandadır. Nihayetinde Kuzey ve Baltık Denizlerinin yanı sıra Alman Körfezi, Arnel Kanalı veya İrlanda Denizi'nde seyrüsefer sadece gökyüzü ve karayla ilgili basit bilgiler ve araçlarla kolayca yapılabilirdi. Hâlâ 13. yüzyı-

lin yelken talimatları, Norveç'ten İzlanda'ya (en az yedi gün sürer) ve daha uzaktaki Grönland'a yolculuk için sadece karada görülecek yerleri ve Batı yönünü gösterir.

Bilge insanlar Norveç'teki Stade'den [bugünkü kuzey fiyortlarının kuzeyindeki Stadlandet] Doğu İzlanda'daki [güney] Boy-nuz'a yedi yelken günü sürdüğünü, ancak Snaefellsness'ten dört yelken gününde Grönland'daki Hvarf'a vardıklarını söylüyor. Norveç'teki Hernum'dan [bugünkü Bergen'in kuzeybatısındaki Hennoya] Grönland'daki [doğu yerleşiminde] Hvarf'a kadar batı yönünde yelken açmalısınız, böylece Shetland Adaları'nın kuzeyine geldiğinizde onları sadece geniş bir açıdan görürsünüz, ancak Faroe Adaları'nın güneyinde ufuk, dağların yarı uzunluğundadır ve İzlanda'nın güneyinden geçerken buradan sadece kuşları ve balinaları görürsünüz. (*Landnamabok*, Haukbok versiyonu, 2.Bölüm)

İskandinavların denizcilikle ilgili seyrüsefer pratiklerinden dolayı Friesland, İngiltere veya Kuzey Fransa'ya yapılan geziler hiçbir büyük engelle karşılaşmıyordu. Buna karşın Grönland ve Vinland'a, Cebelitarık Boğazı üzerinden Akdeniz'e, İtalya'ya ya da Kudüs'e yapılan diğer yolculuklar ender göründüklerinden Orta Çağ kaynaklarında her zaman özel olarak vurgulanır.

Aynı şekilde çok sık göz ardı edilen üçüncü temel varsayım, sözde İskandinav miras hukukudur ve bu ilk doğum hakkına dayanan, *primogenitur* sistemidir; ama Viking dönemi İskandinavya'sında mevcut mirasçıların en büyüğünün -örneğin oğuldan önce amcanın- dâhil olduğu yaşlılar heyetinin burada nasıl rol oynadığı belirsizdir. Germenlerde âdet olan miras paylaşımına göre, taşınır mallar aralarında bölüşülmesine rağmen en büyük erkek çocuk tüm toprakları alırdı. Aynı zamanda bu durum, çok çocuklu toplumda sosyal gerilimleri de tetikleyebilirdi.

Bu temel varsayımların yanı sıra Viking Çağı'nın göç döneminin sürekliliğiyle uyumlu olduğunu, bunun da Viking Çağı'nın özelliklerini daha anlaşılır ve aynı zamanda daha az tuhaf hâle getirdiğini gösteren çeşitli noktalardan söz edilebilir.

Bunlar arasında İskandinavların uzun zamandır güneye devam eden göç dalgaları vardır; Viking Çağı'ndan en az bin yıl önce Germen kabilelerinin göç dalgalarında görülür

ve hatta İndo-Germen Kuzey-Güney hareketlerinin daha eski geleneginde yer alırlar. Örneğin Cimbriler ve Tötonlar daha MÖ 2. yüzyılda Jutland'ı terk etmişlerdi, Gotlar da MS 2. yüzyılda Skâne'den ayrıldılar. Langobardlar, Vandallar, Rugierler ve Heruler, hepsi aslında Kuzey Avrupa'dan gelmişlerdi.

Ayrıca Viking baskınlarının Erken Orta Çağ Batı Avrupa'sının normal siyasi ilişkileri bağlamında düşünülmesi gerektiği açıktır. Gerçi birincil Hristiyan kaynaklarının raporları, abartılarla doludur -neticede söz konusu Vikingler ve putperestlerdi-, ama 8. ve 9. yüzyılların Batı Avrupa'sında Viking göçlerinin temel özellikleri de İrlanda kralları veya Fransız dukleri gibi siyasi potansiyelleri olan, çatışmacı davranışlarından önemli ölçüde farklılık göstermiyordu. Askerî saldırganlık, tehdit ve yağmalamalar İskandinavların sadece önceden devraldığı, teknik bakımdan iyileştirip uyguladıkları politik araçlar olup hiçbir şekilde kendi buluşları değildi (Sawyer 1962). Gotların Akdeniz'in doğusundaki korsanlık faaliyetleri Roma İmparatorluğu'na 3. yüzyılda büyük zararlar vermişti. Viking Çağı'ndan çok önce Baltık ülkelerinde yerel halklar arasında korsanlık etkinliğinin günlük hayatın parçası olduğuna da işaret edilmiştir. Önemli komşu halklardan biri olan İskandinavlar artık bu yöntemleri, çok daha verimli Kuzey Denizi'ne taşıdıklarında bu sadece küçük bir adım olma özelliği taşıyordu, şimdiye kadarki tecrübelerinin kökten niteliksel bir değişimi değildi.

Korsanlığın asıl nedenlerinden biri de açık düşmanlık zamanlarının dışında muhtemelen İskandinav kralları ve küçük krallıkların bile orduları ve personelin geçimini sağlamak zorunluluğuydu. Bir kralın ya da prensin etki alanı ne kadar küçükse düzenli baskınlarla gelirini arttırmak da o kadar zorunlu olacaktı. 10. yüzyılın Fransız kroniklerinde sözü edilen kralların çoğu dar anlamda pek de kral özellikleri taşııymıyordu, aksine bunlar, satın alınan paralı askerleriyle gemileri olan filo komutanlarıydı ve kuşkusuz askerlerinin ücretlerini tedarik etmeleri gerekiyordu. Güney İtalya'daki Normanlar da mevcut şehir ve devletler için tehdit hâline gelmeden ve topraktan geçimini sağlamak zorunda kalmadan önce 11. yüzyılda bu şekilde çalışıyordu.

Viking Çağı'nın dördüncü evresinde Norman tarihçisi Dudo'nun daha önce işaret ettiği oğul sayısındaki fazlalığın hayati önemde olduğu görülebilir. İyi organize edilmiş, ticaret sayesinde farklılaşmış bir toplumda bu sosyal alışkanlık daha önce sözü edilen, sosyal güvencenin sağlanmasıyla ilgili miras kanunları dikkate alındığında -daha fazla sayıda oğlun bahsettiği imtiyazlı konum bu yüzden değişmemişse- sosyal tehdide dönüşebilir. Aşırı nüfus ve toprak yetmezliğinden değil, tam da elverişli ekonomik ve iklimsel koşullardan dolayı gelecek kuşaklardaki fazlalık sosyal huzursuzluğun kaynağı olabilir, öyle ki Batı Avrupa bunu kısa sürede derin bir şekilde hissetmeye başlamıştı.

Kült erkek birliği anlamında olmasa bile en azından bir tür olgunlaşma pratiği olarak (Boyer 1994) 8. yüzyıldan 9. yüzyıla kadar geçen dönemde, Viking deniz seferlerinin erginleşme pratiklerinde bir rolü olup olmadığı düşünülmüştü. Bu açıklayıcı yaklaşım hiç de şaşırtıcı değildir; Eski İskandinavya'da *heimkr* kelimesinin Orta Çağ'da hem "evci-men/evde kalan" hem de "aptal" anlamına geldiği, öyleyse çok fazla seyahat edenlerin sosyal olarak üstün ve deneyim sahibi oldukları ispatlanmış bir gerçektir.

Viking seyahatleri için bir diğer varsayım, bu gezilerin dayandığı işlevsel bir sosyal yapıyı ortaya çıkarmasıydı. Bilim bugüne kadar bu bakış açısını ihmal etti; hâlbuki onlarca yaz ayına mal olsa da baskın seferlerinin başarılı olabilmesi için gemi topluluğunun ve küçük filonun örgütlenmesinin temel önkoşul olduğu apaçık ortadadır. Burada girişimcinin finansmanı, grup içerisindeki emir komuta zinciri, kazancın paylaşılması, karşılıklı sorumluluk ve son olarak da geride kalanların iâşe taleplerini göz önünde bulundurmak gibi unsurlar söz konusudur. Finansman hakkında birden fazla kişinin gemi satın almak ve inşa etmek için bir şirkete iştirak ettiklerini sadece Yüksek Orta Çağ metinlerinden biliyoruz; fakat pay dağıtımı ve emir komuta hiyerarşisi gibi hususlarda Viking efsaneleri bir kez daha tarihsel gerçeklerin üstünü örtmekle tehdit ediyor. Dudo von Saint-Quentin,⁴ Eure ve Sen Nehirlerinin birleştiği yerde 882 yılı civarında Danimarkalı bir Vikingin Dük Ragnold'a hitaben "Bizim liderimiz yok, aksine hepimiz eşitiz," dediğini yazdığında burada geç

4 *De moribus et actis primorum Normanniae ducum*, Lib. II, 11.

bir Norman hissiyatı ortaya çıkıyordu ve bunun gerçekte pek bir ilgisi yoktu. 13. yüzyılın *Jómsvíkinga saga'sı* (7. Bölüm) daha sonra eşit bir şekilde paylaşılması için tüm ganimetin “bir sııra” bırakılmasını anlatır ve bu da şirkete yapılan, farklı yatırımlar ilkesiyle çalışmaktadır. Ama belirli bir zamanda ortak mülk ve ortak sorumluluğa dayanan, kendi kuralları içinde geç dönem lonca sisteminden (bu daha 11. yüzyıldan beri eski Germen yazılı taşları üzerinde belgelidir, Foote/Wilson 1970, s. 98) hiç de uzak olmayan *félag* organizasyonu kuşkusuz grubun birliği için önemliydi. Vareg ismi bile (eski kuzey lisanında *Vaeringjar*), yani Rusya’da faaliyet gösteren İskandinavlar, eski kuzey ismi *várar*/“Eideler”e dayanıyordu ve “erkekler” anlamına geliyordu. Bu İskandinavlar başka bir deyişle birbirlerine yardım etmeye yemin etmiş erkeklerdi. Başlangıçta bu yoldaşlığın öncelikle ticaret amacıyla mı (doğu akınlarında olduğu gibi) yoksa yağma için mi (güneybatıda olduğu gibi), bir araya gelip gelmediği muhtemelen önemli değildi. Bu bağlamda İskandinav lonca sisteminin tam olarak bu yolculuk birlikteliğinden ortaya çıktığı varsayımı haklı görülebilir.

Viking seferlerinin son, aynı zamanda temel nedeni biraz romantik görünebilir ancak tüm çağdaş kaynaklarda en iyi şekilde belgelenmiştir ve Viking efsanesi 11. yüzyıldan beri bu kaynaklardan her defasında sadece uygun bakış açısından faydalanmış olsa da insani olarak anlaşılmalıdır: Söz konusu olan şey toprak, zenginlik ve şöhret için kanıtlanan hırstır. Şöhret tutkusu ikincil etmen olabilir, ancak Viking efsanelerinin ilk şekillerinin edebi tasarımı kesinlikle Viking Çağı’nda kendi dinamiğini bulmuştur. Eğer 10. yüzyılın son on yıllarında “İskandinav şeref duygusu”na yoğunlaşmak istenirse (Kuhn 1977), burada gerçek yaşam duygusuyla edebi mübalağa arasında ayırım yapılmalıdır (Kuhn’un aksine ben her ikisini bir araya getirmek gerektiğine inanmıyorum). Bu tür edebi, abartılı duygulara örnek olarak kuşkusuz *Liederedda’nın* (*Reginsmál*) kahramanlık şarkısından alınan ve bu bölümün başlığı olarak kullanılan 17. mısra gösterilebilir.

Metin boyunca bu satırlar kendine mahsus, kahramanca ve hatta ölüme meydan okuyan, yüksek duyguların Viking Çağı içinde belirli süreliğine var olduğunu göstermek için

kaleme alındı. Bu Viking coşkusu bir İskandinav hükümdarının hiçbir zaman Avrupa'da başaramadığı bir şeyi başarmak için, Danimarka Kralı Kunt'ın yönetimi altında tüm İskandinavya ve Britanya Adası'nın daha büyük imparatorluk için birleştiği, 985 ile 1015 yılları arasında yaşanmıştı.

Viking yaşam duygusunun edebiyata yansıdığı bu otuz yıl karara bağlanmış olsun ya da olmasın, gerçek şu ki insanlık tarihinin hiçbir çağında bulunmayan, Viking Çağ'ında bir tür yüceltilmiş yaşam hazzını saptamak gerekir. Daha eski araştırmalar "halkın gençliği" veya "kuzeyin görkemli zamanı"ndan (Mallet) memnuniyetle söz etmiştir. İskandinav Orta Çağ'ının bu fırtına ve baskı dönemi her ne olursa olsun, bu türden yüksek duyguların emrine amade olan İskandinav kaynaklarında; meydan muharebesinde ya da denizde ölümü küçümseyen cesaretiyle, gövdesini tehlikeye atan büyük eylemlerle, geçmişin ve geleceğin kahramanlık eylemlerini tahrik ederek anlatmasıyla (Viking edebiyatı hakkında Bölüm 8'de daha fazla bilgi verilmiştir) kendini gösterir. Sözü edilen *Edda* satırlarını tamamlamak için burada sadece şu iki olgunun hatırlatılması yeterli olacaktır: Norveç'i ele geçireceğine sarhoşken yemin eden ve bunun üzerine her şeyin yok olup gittiği (*Jómsvíkinga saga*) Jómsvíkinglerinin anlatıları ya da İngiltere'yi sadece iki gemiyle fethetmek isteyen ve hemen sonra hayatını bir İngiliz yılan çukurunda bitiren (*Ragnar Loðbrókar saga*) Ragnar Lodbrok'un benzer, gülünç vaatleri.

Göç dönemi bağlamında genel nedenler ve temel varsayımlardan oluşan, bu iki grup için Viking Çağ'ının tetikleyici faktörlerini ve tekil nedenlerini bir araya getirmek istediğim bir dizi nedenden söz etmiştim ve bunların hepsi görünürde tesadüfen ortaya çıkmaktadır. Pek çok koşulun tesadüfen bir araya gelmesi, yine de bu nedenlerden birine özel anlam atfetmeksizin Viking Çağ'ının gelişiminde somut etkiye bulunmuş olabilir.

8. yüzyılın sonu ile 9. yüzyılın başındaki Sigfred (800 civarında öldü) ve Godfred (810 civarında öldürüldü) krallarından bahseden Fransız tarih yazarları aracılığıyla öğrendiğimiz, Danimarka tahtıyla ilgili miras anlaşmazlıklarında bu tetikleyici faktörlerden biri etkili olmuş olabilir. Godfred'in

yeğeni Hemming miras anlaşılmazlıklarının sonucunda savaş çıkmadan önce ülkeyi sadece bir yıl yönetebilmişti. Sonraki on yılda Danimarka krallarından yalnızca Godfred'in oğlu Horik'i ve Vita Hludovici'ye göre Mainz yakınındaki Ingelheim-Palantina'da 820 yılında Ludwig yönetimi altında yüzlerce adamıyla birlikte vaftiz edilen, Harald'ın diğer oğlu Harald Klak'ı tanıyoruz.

Daha büyük yaştaki Harald 813'te muhtemelen bir Reginfrid Kralı ile birlikteydi (Roesdahl 1991, s. 73) ve 850 civarında *Vita Ansgari*'de genç bir Horik'ten de bahsedilir. O zamanın Danimarka tarihi hakkında bildiklerimiz -büyük ölçüde bu 9. yüzyılın geri kalanı için geçerlidir- oldukça eksiktir. Dannewerk'in 737'deki ilk aşaması ve 726 yılının Samsø'deki Kanhave Kanalı gibi askerî ve ekonomik açıdan büyük projelere ilişkin arkeolojik buluntular sıkıntılı zamanlardan önce bu tür merkezî iktidarı mümkün kılarsa da Danimarka'nın 8. yüzyılın ortasından 9. yüzyılın sonuna kadar birleşik krallık olup olmadığı konusunda tarihçiler arasında da hiçbir fikir birliği yoktur.

Sadece Şarlman'ın (771-814) Sakson Savaşları (772-804) sırasında ve sonrasında Danimarka'ya siyasi baskı uyguladığı kesindir; bu da Godefred idaresi altındaki Schleswig'deki Friesland'a ve Abodritlere karşı Danimarkalıların askerî saldırısına yol açmıştı. Belki de bu saldırılar Danimarkalılara yağmacı donanmanın ani baskını sırasında Fransa İmparatorluğu'nun kıyı bölgelerinin ne kadar zayıf olduğunu göstermiş olabilir. Ama Şarlman 811'de Friesland'ın korunması için donanma ve savunma hattı oluşturana kadar bu baskınlar şimdilik sona ermişti. Şarlman'ın ölümünün ardından Dindar Ludwig'in (ölm. 840) ve Şarlman'ın araları bozuk üç oğlu; Lothar, Alman Ludwig ve Dazlak Karl'ın (833'te babalarını tahttan indirdiler) yönetimi altında Fransa Krallığı yavaş yavaş dağılınca, Danimarkalı yağmacılar Fransa'nın kuzey kıyılarında yeniden güçlü şekilde harekete geçtiler. Batı Avrupa'daki Viking akınlarının ana nedenini Frank tahtının bu zayıflığında görmek isteyenler bile oldu, ama bu argüman sağlam değildir. Birincisi, İngiltere'ye baskınlar Şarlman'ın ölümünden onlarca yıl önce başladı ve ikincisi, İngiltere 9. yüzyılda burada benzeri bir iktidar boşluğu olmamasına rağmen Viking baskınlarında kıtadan daha az acı

çekiyor değildi. Ayrıca 837'den itibaren gerek Dindar Ludwig gerekse Lothar, İskandinavların saldırı arzusunu kalıcı bir şekilde zayıflatamamış olsalar da onlara karşı görece kararlı bir şekilde direnç gösterdiler.

Buna karşın Vikinglerin siyasi hasımlarını birbirine düşürme yetenekleri göz önüne alındığında, Frank İmparatorluğu'nda 833'ten beri krallık payesinin birçok derebeyine bölünmesinde önemli bir rolü olmuş olabilir. İrlanda'da veya İngiltere'de -daha sonra özellikle 11. yüzyılda başarılı şekilde Güney İtalya'da- olduğu gibi Fransa'da da Vikingler, daha doğrusu Normanlar siyasi karışıklıklardan en az riskle en fazla maddi kazanç elde etmeyi başardılar. Bu bakımdan Vikinglerin gelişimlerinin her aşamasında somut çatışma durumlarının her iki tarafında yer almaları önemliydi. Frank İmparatorluğu için örnek olarak 856/7'de Seine'de, Hasting ve Weland'ın idaresi altındaki iki Viking ordusundan burada söz etmiş olalım: Dazlak Karl'ın o dönem için muazzam bir meblağ olan beş bin sterlin tutarında gümüş teklifine rağmen savaşın çıkmasına izin vermediler, aksine Hasting Weland'a altı bin sterlin gümüş tutarında ayrı bir ödeme yapınca serbestçe çekilmesine ses çıkarmadılar. Pipin 850'de, Akitanya'daki iç savaşta Dazlak Karl'la Garonne ve Toulouse'u yağmalayan Vikingleri hizmetine almıştı. İrlanda'ya gelince, kralları birbirine düşürmek Vikinglerin hayatta kalma stratejisinin her zaman ayrılmaz bir parçası olmuştu. Anlaşmalı sadakatler en iyi 1014 Kutsal Cuma'da ünlü Clontarf Savaşı'nda görülebilir. Vikingler her iki tarafta savaşırken Dublin'in Viking hükümdarı Kral Sigtrygg Seidenbart ordusuyla sadece birkaç kilometre uzaklıktaki savaşa katılmamıştı. Son olarak Güney İtalya'dan örnek vermek gerekirse, İtalya'daki Varegler, Bizans hizmetinde Güney İtalyan şehirlerindeki Normanlara karşı savaşıyordu ve 1024/25 yıllarında Capua Kuşatması'nda Normanları iki tarafta da görürüz.

Karolenj İmparatorluğu'nun politik baskıları yanında Danimarkalılar ve Norveçliler için Batı Avrupa'nın baskınlar için verimli zemin oluşturduğu izlenimini güçlendiren başka dış etkenler de vardı: Bir yandan Hristiyanlığın sürekli artan baskısı, öte yandan İskandinavya ile çevresindeki bölgelerle sürekli artan ticaret.

Ticaretin baskınlarda tek başına uyarıcı rol oynadığı düşünülemez (Boyer 1994). Hiç kuşkusuz ticari şehirlerin zenginliği -özellikle Ren havzasındaki Dorestad veya Etaples (Fransa kıyısında, Boulogne'nin biraz güneyinde), her ikisi de hâlâ para basılan yerlerdi- ayrıca daha güneyde işleyen, yoğun ticaret sayesinde yağmalama için önemli ölçüde olgunlaşmış şanslar en dar anlamda sadece korsanlar için çok çekici olmalıydı. Hristiyanlığın politik ve ideolojik baskısı da (Saksonların zorla din değiştirmesi ve Ingelheim'da Harald Klak'ın sözü edilen vaftizi Danimarka'da gayet iyi biliniyordu) rol oynamış olabilir. Son olarak mutlak hak talebiyle ilerleyen Hristiyanlığın sadece dinsel reddiyeye değil, aynı zamanda kullanılan değerli kült nesnelerden dolayı (kupalar, vaftiz babası, haç sembolleri, kitaplar veya değerli metalden yontmaları, cübbeler, müzik aletleri, çanlar vs.) kıskançlığa da neden olduğu göz ardı edilemez. Her ne olursa olsun İskandinav tüccarların da sıklıkla gittiği yerler olduğu için ticaret şehirlerini yağmalamaktan daha çok Hristiyan manastırlarını, kiliselerini ve şehirlerini yağmalamak tercih ediliyordu. Ticari yerlere baskınlar Kuzey'de geleneksel köy meclislerine tabiydi, yoksa Kaupang, Hedeby, Birka, Sigtuna, Družno, Staraya Ladoga gibi potansiyel düşman halklar ve dinler arasındaki ticaret hiçbir durumda gerçekleşmezdi. Ama bu tür ticaret yerlerinin (Dorestad gibi) Hristiyan egemenliği altında ve bu nedenle İskandinav geleneginin yasaları dışında olması da bir rol oynamış olabilir. Yine de Viking akınlarının dinsel bir karşılığının olduğunu varsaymak, hatta bunları bir tür inanç savaşı olarak düşünmek elbette tamamen yanlıştır. Viking Çağı İskandinavları para, toprak ve şöhet hırsına, sembolik değer atfedilebilecek dini çıkarlardan daha fazla itimat ediyorlardı.

Belki de dönemin âlimlerinden Alkuin'in ifadesini küçümsememeliyiz. Ne de olsa İngiliz din kardeşlerine yazdığı mektupta Viking tacizlerinin nedeni olarak en azından kendine göre mantıklı bir cevap verir: İnananların kötü alışkanlıklar ihtiva eden hayat tarzı yüzünden Vikingler Tanrı tarafından ceza olarak gönderilmiştir.

II. HRİSTİYANLIĞIN GAZABI - AVRUPALI HRİSTİYANLARA GÖRE VİKİNGLER

Gerçek savaştan önce savaşıyan tarafların söz dalaşı -günümüz Avrupa'sında ya da Amerika'da "hafta sonu Vikingleri" tarafından böyle bir şeyin yeniden sahnelip sahnelenmediği veya Viking Çağı'nda olup olmadığı bir kenara- Vikingler arasında meydan savaşının diplomatik dilidir. Hasımların şiddetli sözel tartışması düşmanı kontrolsüz davranışlara teşvik etmek için kışkırtmak, utandırmak ve tumturaklı ifadeler kullanmaya dayanır (Eski Kuzey dilinin bunun için zengin bir terminolojiye sahip olması sebepsiz değildir: *hvöt*/"provokasyon", *níð*/"iftira" ve *senna*/"alaycılık", *mannjafnaðr*/"erkeklik kıyaslaması"). Tarihsel ironisi eksik olmayan, bununla ilgili çok hoş bir bağlantı buldum: Bir grup "Danimarka Viking"inin reisi, Jut ülkesi Moesgard'da bu türden neşeli bir kavga sırasında bir grup "İngiliz Viking"ın kendilerini övmesi üzerine İngiliz Kralı Harold Godwinson'un ismini zikreder ve Kral, Stamford Köprüsü Savaşı'ndan (1066) önce kardeşi aracılığıyla -Sert Harald'ın taraftarı, aynı zamanda düşmanıdır- ona alaycı bir mesaj gönderir: "Ona İngiltere'den ne alacağını söyle: Yedi ayak uzunluğunda toprak, eğer diğer adamlardan daha uzunsa daha fazlasını alabilir," (buna ilk kez Snorri'nin *Snorri Heimskringla*'sında rastlandı: *Haralds Sigurðarsonar saga*, 91. Bölüm).

Gerçi bu ağız dalaşı geleneksel biçimiyle yalnızca edebi bir anekdottur, ama Anglo-Sakson şiiri de bu türden savaş öncesi siyasi öngörüşmeleri nakleder. 9. ve 10. yüzyılda İngiltere'de ya da başka bir yerde kaç İskandinav'ın hayatını kaybettiğini doğal olarak bilmiyoruz. Bir muharebede ölenler hakkındaki dağınık veriler genellikle abartılıdır. Harold'ın kışkırtıcı ifadesinin ayrıca gerçekleşmesi gerekiyor. Başka bir efsane bize oldukça sıra dışı, tarihsel olarak kanıtlanmamış, bir tür ülke işgalini anlatır: İngiliz Kralı Ella, Ragnar Lodbrok'un oğlu Ivar Ragnarsson'a öküzün derisi

ile kaplayabildiği kadar toprak bırakır (*Ragnars saga loobroka*, 16. Bölüm). Ivar Ragnarsson da hayvanın postunu deri ve yağ parçalarına ayırıp son derece ince şeritler hâlinde keser, böylece elde ettiği uzun şeritlerle geniş bir toprak parçasını çevreler ve bunun üzerine Londra şehri -gerçekte 1000 yıl önce Keltler tarafından iskân ediliyordu- kurulur.

Böyle hileli olmasa da Viking Çağı'nda İngiltere, İskoçya ve İrlanda topraklarının Vikingler tarafından işgal edildiği göreceli olarak uzun zaman önce ispat edilmiştir. Daha az yağmaya maruz kalan İzlanda, Kuzey Atlantik Adası, Orkney, Shetland, Faroe Adaları üzerindeyse hile en başından itibaren adeta bir kural gibi uygulanmıştı. (bkz. 4. Bölüm) Fransa'dan İrlanda'ya kadar Batı Avrupalı çağdaşların gözünde *Northmannos* ve *Daniler* kasıp kavuran, soyguncu, yağmacı çetelerdi ve bu da hiç kuşkusuz Orta Çağ için hâlâ yazılı olarak kanıtlanamayan "litaneivers De furore Normannorum libera nos, Domine" ("Tanrım bizi Normanların çılgın öfkesinden koru,"), *Litani* (yalvarma) dualarına yol açıyordu.

Hildesheim ve Quedlinburg'un yıllıkları, 994 yılıyla ilgili Kont Heinrich'in oğulları Udo, Heinrich ve Siegfried'in Kayser'in emriyle Vikinglere karşı hareket ettiklerini kendine özgü, alaycı ve özlü bir dille anlatır. İçlerinden biri bu teşebbüsü hayatıyla öderken diğer ikisi esir düşer. Bu kısa anlatı Viking baskınlarından bizzat etkilenen Thietmar von Merseburg'un (sözü edilen üç erkek kardeş onun dayısıydı) *Chronicon*'undaki (1018 öncesi) ayrıntılı anlatımıyla biraz daha açığa kavuştu. Kendisi Magdeburg'daki katedral okullarını ziyaret ederken üçlünün 23 Haziran 994'te Vikinglere karşı nasıl sefere çıktıklarını anlatır. Dayı Udo Vikinglere karşı savaşta ölürken Heinrich ve Siegfried esir düşmüşlerdi ve ancak büyük bir para karşılığında serbest bırakılacaklardı. Kısmî bir ödeme yapıldıktan sonra Vikingler tahsilâtı hızlandırmak için oğullarını rehin alma karşılığında Heinrich ve Kont Adelger'i serbest bırakırlar. Ne yazık ki oğlu olmadığı için Siegfried'i ellerinde tuttular. Onu kurtarmak için önce yeğeni ve Thietmar'ın adı Siegfried olan kardeşi devreye girecekti, ama manastır başrahibi izin vermeyince daha sonraki tarihçinin kendisi esir tutulan dayının yerine geçti. Bununla birlikte, daha Thietmar oraya varmadan önce Siegfried kaçmayı başarmıştı. Vikingler buna çok öfkelen-di-

ler ve ellerinde hâlâ rehin bulunan Thitmar'ın kuzenleriyle onlara eşlik eden rahibin burunlarını, kulaklarını ve ellerini keserek cesetlerini nehre attılar ve yelken açıp çekip gittiler. Thietmar von Merseburg anlaşılır nedenlerle Vikingler hakkında iyi konuşmuyordu. Kitabında onlara "lanet deniz haydutları", hatta başka bir yerde "kuluçkadaki yılanlar" diyerek küfretmesine şaşdırmamak gerek. Ancak Thietmar 994'teki baskının Viking akınlarıyla uzaktan yakından bir ilgisi olmayıp Danimarka Kralı ile Fransa İmparatorluğu arasında süregelen savaş olduğuna pek değinmemiştir.

Saldırganların İskandinavlar olduğu bir gerçekken, genelde Viking baskınları ve kronikçileri için -St. Omer'deki St. Bertin'in yıllıkları veya Regino von Prüm'ün kroniğinde olduğu gibi birkaç olayda kurbanlar ve kronikçiler aynı kişilerdi- saldırıların nereden geldiği başlangıçta pek de önem taşıymıyordu. Anglo-Sakson tarihçiler ilk baskınlardan itibaren saldırganları sadece pagan olarak tanımlar ve kökenleriyle ilgilenmeksizin kâfir olduklarından söz ederler. Başka Anlo-Sakson yazarlar ise -örneğin William von Malmesbury gibi (*Gesta Regum Anglorum*, y. 1125)- onları basitçe barbar, sıklıkla da korsanlar olarak tanımlar. Ancak 9. yüzyılda bu tanımlar daha kendine has bir hâl alır ve özellikle Frank kronikçileri saldırganları genelde "pyratae Danorum" yani Danimarkalı korsanlar (Ann. Bert. Ad 859) olarak ya da daha genel "Danimarkalılar" olarak tanımlar. Şarlman'ın biyografisini yazan Einhard, İskandinavlardan genellikle Nordmanni (*Vita Caroli Magni*, 12. Bölüm, 833) olarak bahseder ama bu, tarihsel kayıtlarda "Danimarkalı" ile eşanlamlıdır. Bu yüzden isimlere bakarak söz konusu olanların Norveçli mi, Danimarkalı mı ya da İsveçli mi olup olmadığını söylemek mümkün değildir. 11. yüzyılın sonlarından itibaren Hamburg-Bremen Piskoposluğu'nun vakanüvisti Adam von Bremer'e göre (*Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, y. 1072; I, 14 ve II, 31) İskandinav yağmacılar kendilerini Vikingler olarak adlandırır. Bunlar Frank kronikçileri tarafından da Normanlar olarak adlandırılmış olmalıydı ama Almanlarda Eschen⁵ halkı olarak tanımlanırlar. *Ascomannos* deyişi bize Eski Sakson (Ascmann), aynı zamanda Eski İngiliz dilinden (Aescmann) gelmiştir. Buna karşın eski İskandinavya'da bu deyim en fazla soyadı olarak kullanılırdı. Ama

5 "Eschen" Almandaca kereste olarak kullanılan, dişbudak ağacıdır.

“Eschen Erkekleri” isminin bir tür silah olan Eschen yayına dayandığını düşünmek daha gerçekçi olur, çünkü Eski İskandinav *askr* ve Eski İngiliz *aesc'i* (897’den itibaren) bir tür gemiyi tanımlar; “Eschen-Erkekleri” terimi de Vikinglerin genellikle denizlerde kullandığı bir gemiden türetilmiştir.

Vikinglerin gerek Doğu Akdeniz’de gerekse Kuzey Afrika sahillerinde ve İspanya’da ticari ilişkiler ve savaş nedeniyle temas hâlinde oldukları Araplar, İskandinavlara *el-Mecus* (“Kâfirler”) derlerdi. Bizanslılar onlara Rhos veya Baraggoi (*Vaeringjar*, bkz. Ar. Varank) adını verdiler; 948’den 950’ye kadar ve daha sonra 968’de Bizans’ta bir süre elçi olarak kalan, Cremona Piskoposu Liutprando’un raporunun teyit ettiği gibi (*Antapodosis*, I.11 ve V.15) onlara Nordmanni de deniyordu. Muhtemelen Yunanlar kendi tanımlarını, İskandinavları Rus ve Nordmanni olarak tanımlayan Slavlardan almışlardı. İrlandalılar Vikinglere iki isim vermişlerdiÇ Finn-gail (“Beyaz Yabancı”=Norveçliler) ve Dubh-gail (Siyah Yabancı=Danimarkalılar); isimlerden de anlaşıldığı gibi Danimarkalılar kayıtlarda Norveçlilere göre daha kötüydüler.

Genellikle kurbanların yanında olan Batı Avrupalı çağdaşların, Vikingler hakkında ürettikleri imajlarını, kökü “furor normannorum” a (oldukça yaygın olan manastır duaları, “Tanrım, bizi kuzeyli adamın lanetinden koru,”) dayanan Viking mitinde kalıcı bir iz bıraktı. Ama yine de yıllık raporlar ve kroniklerde Vikinglerin sözde ihanetlerini ve sahtekârlıklarını çok sık dile getiren, sayısız betimlemenin Vikingler için sözü edilen betimlemelerden daha etkili olduğu anlaşılmaktadır. 865 tarihli Anglo-Sakson kroniklerinden elde edilen bir kayıt birkaç satırda Vikinglerin mutlak ihaneti ve tehlikesinin yanı sıra müzakere becerisine de işaret eder. Hiç kuşkusuz bu şüpheyile karşılanmalıdır: Örneğin Frank yıllıkları kendi prenslerine yönelik ihanet iddialarıyla doludur. En azından baskınların bir kısmını kâfirlere yüklemek şu ya da bu şekilde daha kolay görünüyor olsa da İrlandalı kronikler Vikinglerin baskınlarından daha ziyade İrlanda ihanetini merkeze alırlar (Roesdahl 1991, s. 223). Örneğin yıllıklardaki bazı kayıtlarda (örn. *Annales Bertiniani*), Dazlak Karl’ın mı, yoksa Vikinglerin davranışının mı daha ağır eleştirinin odağında yer alıp almadığı pek anlaşılmaz.

874 Lord yılında Kral Karl, Angers şehrinde Normanları kuşattı ama ona yapılan kötü tavsiyeler üzerine aralarından rehineler aldıktan sonra kıllarına bile zarar vermeden gitmelerine izin verdi. O sıralarda ülke çekirge istilasına uğramıştı,[...] Karl üzerlerine orduyu gönderdi ama bu da bir işe yaramadı. Bu yüzden de İmparatorluğun fidye ile kurtuluşunu düşünmeye başladı.

877 yılında [Karl] hediyeler karşılığında imparatorluğu terk etmeleri için Normanlarla pazarlık etmek üzere elçiler gönderdi. Bunun üzerine antlaşma yapıldığında kiliseler yağmalandı ve imparatorluğun tamamı bu felaketten kurtulmak için haraç ödemek zorunda kaldı (Ann. Ved.).

Ama bunlar Fransa ve İngiltere'deki Vikinglerin tehditle aldığı haraç ödemeleri değildir sadece, aynı zamanda -abartı olarak tasvir edilmiş olsalar bile- kronikçilerin heyecanlanarak anlattığı, çok sık gerçekleşen, tamamen somut zulümlerdir de. İrlanda'ya yapılan tacizler de çok farklı değildir -burada 920 yılının Ulster arşivlerinin betimlemesine sahibiz- ya da bu tacizler, kıtada derin hissediliyordu ve Regino von Prüm 853 yılının kroniğinde bunlar ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Vikinglerin yağma akınlarında kilise ve manastırları yıkmaktan sakınmamış olması özellikle Frankler, ama daha çok dindar vakanüvisler için ağır bir darbeydi. Kaynaklarda sürekli anlatıldığı gibi Vikingler 881 yılında Aachener Pfalz'ı işgal etmişler ve oradaki kiliseyi tavlaya (at ahır) dönüştürmüşlerdi (bkz. Ann. Fuld. 881).

Yaklaşık yüz yıl sonra Vikinglerin torunları, bahse konu Normandiya dukeleri olmasına rağmen Frank İmparatorluğu'na yapılan baskınlara eleştirel gözle bakıyorlardı. İşte Vikinglerin torunlarının siparişiyle ilk dönem Norman dukelerinin tarihini yazan Dudo von St. Quentin bile yazılarında İskandinav baskınlarının vahşetinin su götürmez bir gerçek olduğundan bahsetmiştir (*De moribus et actis primorum Normanniae ducum*, Lib. I,3):

Bu Danimarkalılar [...] liderleri Anstignus komutasında Fransa'nın en ücra köşelerine bile şiddetle saldırdılar. Önlerine kim gelirse, yollarına kim çıkarsa öldürdüler. Düşmanları yere serdiler ve talihsiz adamları sivri mızraklarla öldürdüler. Rahipleri yargıladılar ve en vahşi ölümle cezalandırdılar. Kutsal tapınaklardan çaldıkları rahip cübbelerini utanmazca giydiler. Ayinlerde kutsanmış, beyaz koro eteklerini bellerine taktılar. Onlardan birine silahını kaldıran herkesi vahşice öldürdüler.

Halkın geri kalanının silahlarını alıp esir olarak sürdürdüler. Ev kadınlarının çoğu tecavüze uğradı ve gözyaşlarına bakılmaksızın yabancılar tarafından götürüldüler. Tüm genç kızların utanmazca bekâretleri çalındı. Genç erkeklerle birlikte çok sayıda yaşlı adam da yurt dışına götürüldü. Tüm evcil hayvanları paraya çevirdiler ve yaptıkları kötülüklerden beslenen vahşilikleri giderek büyüdü.

Ana kaynaklardaki tümüyle olumsuz bu açıklamaları dikkate almaksızın daha yakın bir incelemede Frank geleneği bile Viking Çağı hakkında (hiç kuşkusuz nadir ve tabiri caizse sadece resmî vakanüvislerin alt metinlerinde) birkaç olumlu vurgudan öteye gidememiştir. 884 yılı Fuldaer Yıllıklarında (yani Viking tacizlerinin tam orta yerinde) İskandinavların görünüşüne hayranlık dolu bir ifade vardır: “Bu savaşta Norman erkeklerin şehit düştüğü söylenir; irilik ve güzellik bakımından daha önce Frank halkında onlar gibisi hiç görülmemiştir.”

Yıllıklardaki böylesine apaçık olumlu bir pasaj muhtemelen münferit bir durumdur. Yine de yıllıklara ve kroniklere daha yakından bakmak -koşullara bağlı olarak- olumsuz tasvirin, politik değerlendirmede olgusal temeli olan pozitif bir tasvire nasıl dönüşebileceğini gösterir. Rorik adında birinin Vikingliği örnek olarak iş görebilir. Dorestad’ı yağmaladığı için Fulda Yıllıkları onun hakkında çok az olumlu bilgi sunar fakat Rorik Xanten Yıllıklarında çok daha farklı açıdan görünür: Onun Frank İmparatorluğu için faydasından (?) söz edilir:

İmparator Ludwig zamanında kardeşi Hariold Wijk ile birlikte Dorestad’da derebeyi olan Norman Roric, kardeşi ve Kayzer öldükten sonra babasının saltanatının halefi Lothar tarafından ihanet suçlamasında bulunan dedikodu yüzünden yanlışlıkla tutuklandı ve hapse atıldı. Oradan kaçtı ve Doğu Frankların Kralı Ludwig’e biat etti; orada birkaç yıl kaldı ve Normanların komşusu Saksonların arasında yaşarken hiç de az sayıda olmayan bir grup Danimarkalı topladı. Onlarla deniz korsanlığı yapmaya başladı ve Lothar İmparatorluğu’nun kuzey kıyısındaki yerleri yağmaladı. Ren Nehri’nden geçerek Dorestad’a ulaştı, orayı işgal etti ve elinde tuttu. İmparator Lothar, kendisi için tehlike yaratmadan onu kovamayacağı için vergilere ve ayrıca Kral’ın hazinesine ait şeylere sadakatle hizmet etmesi ve Danimarkalıların saldırılarını defetmesi koşuluyla senatonun tavsiyesi ve elçilerin aracılığıyla sadakatini tekrar kabul etti.

Yine de Dorestad 834-7, 846, 847, 857 ve 863'te yağmalandı; sonunda Rorik 867 yılında Frizler tarafından kovuldu. En son Danimarka'da 873 yılında Rorik'ten haber alıyoruz; ama onunla ilgili tasvir "Hristiyanlık düşmanı"nın nasıl önce feodal bir Fransız adamına dönüştüğünü -o zaman bile kendi hatasıyla Viking düşmanı değildi- ve nihayetinde yerli halk tarafından (imparator değil!) sürülmeden önce tekrar feodal bir adam hâline geldiğini açıkça ortaya koyuyor. Benzer bir gelişme de Rollo'nun daha zekice taktikleri sayesinde Normandiya'da Vikingler tarafından dükalığın kurulmasına yol açmıştı (bkz 4. Bölüm).

Günümüze ulaşan metinlerde nefret edilen barbarlar ve düşmanlara karşı dolaylı da olsa bir parça hayranlık göze çarpar; örneğin Björn Járnsíða ve onun "eğitmeni" Hastings (muhtemelen Hastein) hakkında aşağıdaki hikâyenin bilgisini borçlu olduğumuz, Bertiniani Yıllıkları'nı devam ettiren Prudentius von Troyes'te olduğu gibi. 859 yılında Björn ile yanındakiler yola çıktı ve kışı Oissel Adası'nda (Rouen'in biraz üzerinde) geçirdiler. Çapulcu Vikinglere dahi saldırı-maya cesaret edemeyen II. Charles, Völundr (kaynaklarda Weland) diye anılan Normandiyalı başka bir Viking'i ona 3000 Pound gümüş sözü vererek Björn'ü defetmek için görevlendirdi. Birkaç pazarlıktan sonra Völundr erzak olarak tahıl ve sığırın yanı sıra 5000 Pound gümüş karşılığında görevi alır ve derhal kuşatmaya başlar. Bu kısaçtan kurtulabilmek için Björn kuşatmaya katılanlara serbest çıkışı garanti etmeleri karşılığında 6000 Pound önerir. Bunun üzerine Danimarka ordusu Björn yönetimi altında geri çekilir ve hemen ardından -en azından Dudo von St. Quentin ve Benedikt von St. Maur'un anlattıklarına göre- Viking Çağı'nın en unutulmaz macera yolculuklarından biri başlar, çünkü Roma'yı fethetmeye karar vermişlerdir. Tarihi kayıtlara göre Björn Járnsíða ve Hastein komutasında Oissel'den altmış iki gemiyle yola çıkan Danimarka ordusu Güney'e doğru yelken açmış. İspanya kıyıları boyunca yol aldıktan sonra filo orada Guadalquivir Nehri boyunca ilerlemiş, ancak Maurerlerle girdikleri savaşta yenilgiye uğramışlar. Ama Sevilla önlerine kadar gelen ordunun Björn'ün Viking ordusu olup olmadığı kesin değildir. Sonrasında donanmalarıyla Cebelitarık Boğazı'ndan geçerek Algeciras limanını yağmaladılar, ardından yönlerini Kuzey Afrika kıyılarına çevirdiler, orada da yağmaya devam ettiler ve İrlanda kaynaklarının dahi be-

lirttiği gibi tipik Orta Çağ tarzına uygun bir şekilde hatıra olarak eve götürülecek siyah köle sahibi oldular. Sonrasında Björn ve ordusu yeniden kuzeye döndü, Rhone havzası yakınlarında Camargue'in önünde yer alan küçük bir adacıkta kış konaklamasına başlamadan önce, Murcia ve Baleare kıyılarına ordularını gönderdi. O zamana kadar gemileri ağzına kadar ganimetle dolu olmasına rağmen Frankların direnişleri karşısında geri çekilmek zorunda kalmadan önce Arles, Nimes ve Valence'a kadar Fransa'nın güneyini doyurmak için bilhassa yağmacılık yaptılar. İkinci yılın ilkbaharında Fransız Rivierası boyunca İtalya'ya yelkən açtılar ve orada önce Pisa'yı aldılar. Frank vakanüvislerine göre -Vikinglerin entelektüel yeteneklerini hor gördükleri için burada muhtemelen gerçeği saptırabilirler- ordu iyi güçlendirilmiş Luna şehrinin Roma olduğunu sanmış ve hile yardımıyla ele geçirmiş. Buna göre, Vikingler düşmanı kandırmak için komutanları Hástein'ı ölmüş gibi göstermişler ve onun Hristiyan âdetleriyle gömülmesi için ricada bulunmuşlar. Vikinglerin eşlik ettiği "cenaze" kiliseye götürülmüş ve güya ölü birden ayağa fırlamış; o sırada yanındakiler de silahlarını çekmiş, önce piskoposu, ardından da diğer sakinleri kılıçtan geçirip çevreyi yağmalamışlar. Aynı hikâye iki yüz sene sonra III. Harald'ın Sicilya seferi hakkındaki birçok olaydan biri olarak anlatılır (Snorri, *Heimskringla*, *Haralds saga Sigurðarsonar*, 10. Bölüm) ama o kadar otantik değildir. Akdeniz'in doğusuna yapılan başka yolculuklar da teyit edilmiş değildir. Buna karşın Dudo ve Benedict, donanmanın 861 yılında Cebelitarık'ta Mauer ordusu tarafından yenilgiye uğratıldığı ama Atlantik Okyanusu'na kaçabildikleri konusunda fikir birliğine varmışlardır. Yine de Navarra Krallığı'ndaki Pamplona'yı yağmalamış ve 862'de yeniden Loire Nehri'ne varmışlardır: Gerçi asıl donanmadan geriye sadece üçte biri kalmıştı, ama kalanlar bile ağzına kadar zengin ganimetler ve esir alınan Afrikalılarla doluydu, kazandıkları şan ve şöhretle sarmalanmışlardı; bütün bu eylemlerde söz konusu motivasyon zaten tam olarak buydu.

Böylece Vikinglerin kahramanca eylemleri hakkında efsanelerin oluşumu, beklentilerin aksine onları aşağılayan 9. yüzyıl Frank kronikçileriyle başlar. Bu tarihçiler kibirlerini öyle parlak renklerle tasvir etmişlerdir ki, bu efsane sonraki yüzyıllarda sadece İskandinavlar da değil aynı zamanda Alman ve Fransız romantizminde de örnek olarak görülebiliyordu.

III. FİYORD KÖPEKLERİ VE DALGALARIN KURTLARI - VİKİNGLERİN YAYILMASI İÇİN ÖNKOŞUL: GEMİ

Norveç Gokstad gemisinin kopyası “Viking”, 1893’te Magnus Andersen’in idaresi altında Bergen’den Newfoundland’a, oradan da Chicago’daki Dünya Fuarı’na doğru yelken açtı ve bu yolculuk yaklaşık 2600 deniz mili (yak. 4800 km) için 27 gün sürdü. Bu arada gemi yolculuğu sırasında çok defa saatte 11 deniz mili (yak. 20,5 km/saat) hızına ulaşmıştı. Günümüzde “Vikingler”in Kolomb’dan yaklaşık beş yüz yıl önce “Amerika”yı keşfettiği yaygın bir bilgi olmasına rağmen bu yolculuktan bahsetmeye değer, çünkü şimdiki bilgilerimize göre Oseberg gemisi bu kadar uzun mesafeli yolculukların yapıldığı denizlerde yol alabilecek, bir deniz aracı olarak inşa edilmemişti. Bu daha çok, ilk etapta kısmen korunaklı kıyı sularında yolculuk için amaçlanan bir çeşit hafif savaş gemisiydi. Aynı gemi tipinin en son örneği (1949’da “Hugin”, 1989’da “Gaia”) aynı kısıtlamalara sahip olmasına rağmen mükemmel yelken özellikleri gösterirken en iyi kraliyet yatı (1987’den “Dronningen”) olarak nitelenen, son derece ince Oseberg gemisinin kopyası 1988’de yelken testleri sırasında 10 millik hız yaparken alabora oldu ve battı. Buna karşın Roskilde’den Wrack-1’in kopyası savaş gemisi olmayıp denize son derece dayanıklı ticaret gemisi olarak etkilidir. “Saga Siglar” adıyla 1983’te bu kopya, 1984-1986 arasında dünyayı dolaştı. Viking gemilerinin tüm örnekleri arasında denize en dayanıklı bu geminin 1992 yılında Akdeniz’de batmasını kötü şans olarak değerlendirmek gerekir. Bu durum olumsuz olsa da medyada yankı buldu ve Viking gemilerinin denize elverişliliği hakkında tartışma çıktı ama buna rağmen Viking gemilerinin geleneksel olarak görülen, tarihsel gemi inşa teknolojisinin zirvesini temsil ettiği göz ardı edilemez.

Buna rağmen “Viking”in 1893’te Amerika’ya ulaşması, en az iki nedenden dolayı sıra dışıdır: Bunlardan ilki, biraz

önce değinilen nedendir, yani bu geminin özellikle açık deniz için uygun olmamasıdır; ikincisi, böyle uzun bir geminin barışçıl yolculuğunun Batı'daki Viking yayılmasının da bu şekilde çatışmasız sürdüğü yanlış izlenimini vermesidir. 2. Bölüm'de göstermeye çalıştığımız gibi Vikinglerin ilk dönem güneybatı yönündeki yayılması barışçıl olmaktan çok farklı bir yapıya sahipti.

Denizlerde askerî seferler, ticari geziler, keşifler veya sömürge faaliyetleri söz konusu olsun ya da olmasın, gemiler tüm Viking faaliyetleri için elzemdi ve şüphesiz Viking Çağı'nın İskandinav genişlemesi için en önemli temel önkoşullardan biri olarak değerlendirilebilir.

Başka bir yerde (1. Bölüm) anlatıldığı gibi İskandinavların kendilerine mahsus, en büyük başarıları denize dayanıklı, hızlı ve düz omurgalı yelkenli gemi tiplerinde görülür. Arkeolojik bulgular sayesinde bugün Viking Çağı öncesi İskandinav gemi inşasının gelişimini en azından ana özellikleriyle takip edebiliyoruz. İskandinav gemi inşası tarihindeki en çarpıcı dönüm noktası şüphesiz kereselerle inşa edilmiş ahşap geminin (kano veya deriden yapılmış kayıklara kıyasla) oluşturulması ve aradan uzun bir süre geçtikten sonra yelkenin ilave edilmesidir. Bu, ahşap geminin -bilinen en eski bulgusu MÖ 300 yılından kalma, Danimarka *Hjortspring* teknesidir- uzun, teknik gelişiminin bir sonucu olarak görülmelidir ve yan tarafları kalasla sıkıştırılmış kanonun başlangıcı olmalıydı. Ama *Hjortspring* teknesi kullanılan ince, uzun kalasların üretimi için metal aletlerin yararlanılan gerekiyordu. Erken Demir Çağı'nda yapılan *Hjortspring* tekne, Bronz Çağı tekne yapımı geleneğine bağlı olsa da bir dizi tasarım özelliği zaten bin yıllık eski Viking gemilerine işaret eder: İnce kalaslar, düz zemin ve en önemlisi de çift yönlü yapı. Aslında *Hjortspring* tekne kısa kürekli deniz aracıdır, nispeten narin yapıdadır ve *Nydam* gemisinin (bugün Schleswig'de) 4. yüzyılın sonundan itibaren kanıtladığı gibi, daha büyük ve daha sağlam teknelerin inşa edilebilmesi için yüzlerce yıl geçmesi gerekti. En az 23 m uzunluğunda ve ince yapıda olsa da oldukça ağır olan bu tekne, açık deniz aracı olarak kürekle çekilirdi, direk ve yelkenlere dair hiçbir iz yoktu. İki yüz-üç yüz yıl öncesinde Batı Norveç'te bulunan, Kvalsund gemisi için de

aynı durum geçerlidir ve omurgasının dip kaplama tahtasının dikey olması nedeniyle yelkenli gemi olarak kullanılmış olabilir. En geç Batı Germanlerinin Roma filolarıyla karşı karşıya geldiği Roma döneminden beri biliniyor olsa da ilk yelkenli gemi İskandinavya'da 6. ve 8. yüzyıllar arasında bir zamanda kullanılmıştı. İşlevsel özellikleri olan direk ve yelkenin gelişmesi gemi inşasında en önemli teknik ilerlemeydi, çünkü daha uzun mesafeler sadece yelken yardımıyla alınabilirdi. Her şeyden önce ince yapıdaki çift yönlü gemi tipleriyle bağlantılı olarak Viking Çağı'nın gemileri, modern zamanlara kadar daha büyük yelkenli gemiler için erişilemeyecek hızlara ulaşmayı başarmıştı. Girişte bahsedilen Gokstad kopyası ve 90'lı yılların başında, Skuldelev-5 kopyası, "Helle Ask"ın benzer azami hızı olan 14 deniz miliyle 20. yüzyılın ilk yarısında motorlu kargo gemilerinin seyir hızının oldukça üzerindedir. Bu şekilde, Orta Çağ'ın İzlanda yelken talimatlarında belirtilen seyahat sürelerine kolayca ulaşılabilirdi. Böylelikle Batı Norveç'ten Güney İzlanda'ya yolculuk (yak. 1300 km) 7 gün sürüyordu. İzlanda'nın çevresini dolaşmak da yedi gün sürüyordu, buna karşın İzlanda'dan Faroe'e yolculuk üç gün, Norveç'e ulaşmak için de bir üç gün daha yol almaları gerekiyordu. Grönland'ın Güney ucundan dolanarak Batı İzlanda'ya kadar (yak. 1500 km) yaklaşık dört yelken günü, Güney İzlanda'dan İrlanda'ya ulaşmak için de üç gün gerekiyordu (yak. 1200 km); Kuzey İzlanda'dan yolculuk beş gün (yak. 1600 km), aynı şekilde Svalbard'a Kuzey İzlanda'dan ulaşmak dört gün sürüyordu. Elbette bu hesaplar rüzgârın estiği varsayılarak yapılmıştır.

Viking Çağı'nın tüm İskandinav gemileri dikdörtgen şeklinde yelkenle donatılmıştı ve bu tip yelkenler prensipte rüzgâr karşısında manevra yeteneğine sahip değildir. İskandinav gemi donanımının bu zayıflığının İskandinavların birkaç kez yenilgiye uğramalarına, Arapların Latin-Akdeniz gemi tipleriyle yaptıkları deniz savaşlarında başarısız olmalarına neden olduğu fark ediliyordu. Ama diktörgen yelkenler yüzünden manevra yapamayan, daha sonraki gemi tiplerinin aksine Viking gemilerinde bir teknik geliyordu. Bu teknik ne kadar sınırlı olsa da birinin yardımıyla rüzgâr karşısında yine de manevra yapılabilirdi.

Viking gemilerinin donanımı omurganın içine yerleştirilmiş (bu sayede yönü değiştirebilir), kenevir veya fok derisinden yapılma, sabit halatlarla çarprazlama desteklenen tek direktten oluşuyordu. Direkte çarprazlama duran seren direğine sıkıca bağlanmış dikdörtgen yelken bulunuyordu. Hareketli bumba, yelkenin ucuna bağlı iskota halatları tarafından kullanılıyor, seren direkleri seren kolunun yardımıyla hareket ediyordu. Rüzgâra karşı zik zaklar çizerken yelkenin boynu geminin rüzgâr alan tarafında sabit tutulabiliyordu veya yelkenin ucuna bağlı bir tür çubuk (civadra) olarak hizmet gören yarım serenle omurganın yukarısındaki kısmı denizin üzerinde tutulabiliyordu. Böylece yelkenin yan kısmının bağlı olduğu direğin mümkün olduğunca öne doğru eğilmesi sağlanıyordu ve bu modern bir ön yelkenlide olduğu gibi aynı verime ulaşmıştı. Bu yüzden sınırlı şiddette (yak. 60-65 derece) rüzgâra karşı artık yelken açılabilirdi.

Yelkenler Bayeux'nün ünlü halılarında görüldüğü gibi sadece rengârenk boyanmıyordu, aynı zamanda temsil amacıyla direkler de pahalı ve renkli kumaşlarla süsleniyordu. Snorri Sturluson'da 1230'larda yazılan *Sigurdar saga Jörsala-fara'nın* (11. Bölüm) bildirdiğine göre Kral Sigurd 1111 yılında az şiddetteki rüzgârla nihayet Bizans'a girebilmek için iki hafta boyunca Malea önlerinde demir atarak beklemişti; orada yelken direklerinin değerli kumaşlarla donatılmış olduğu söylenir. Donanma gemileri birbirlerine o kadar yakın seyrediyorlardı ki yelkenler kıyidan bakıldığında âdeta duvar gibi görünüyordu; anlaşılan Sigurd bununla etkileyici bir izlenim yaratmak istemişti.

Viking Çağı'nın bütün gemileri ve tekneleri geminin arkasıyla sancak tarafına takılı masif küreklerle idare edilirdi. Dümencinin sırtı iskele tarafına, yani sola dönük olduğundan sancak tarafı da dolayısıyla sağ taraftadır. Sözüünü ettiğimiz dümen şimdi son derece verimli çalışıyordu ama halatlar yüzünden bir noktada sabit olduğundan daha büyük gemilerde yapısal zayıflık olarak ortaya çıkıyordu. Bu yüzden daha az kullanışlı ama daha sağlam hâle getirilmiş arka taraftaki kış kürekleri önce Yüksek Orta Çağ ticaret gemilerinde, sonra her yerde kabul gördü. Tüm Viking gemilerinin tasarım özellikleri benzer olmakla birlikte yalnızca

savaş gemileri tüm gövde boyunca dağıtılmış dümen deliklerine sahipti. Bunların yardımıyla çift yan kürekleri yirmi ya da otuz (nadiren de daha fazla) kişilik bir tekneyi hareket ettirebiliyordu. Ama bu hareket tekniğine sadece istisnai durumlarda başvuruluyordu; direklerin ve yelkenlerin boyandığı tekneler genelde savaş geçiş yollarında kullanılırdı. Buna karşın ticaret gemileri her iki yan kürek çifti için ön ve arka tarafında özel donanımına sahipti ve bu kürekler sadece demir atmak, limana girmek veya limandan çıkmak için yardımcı unsur olarak kullanılıyordu.

Viking Çağı'nın gemilerinin düz güverteli ve çift yönlü yapısı İskandinav girişimleri için vazgeçilmez bir dizi avantaj sağlıyordu. Bunlardan bir tanesi, derin olmayan tabanı sayesinde sığ kıyılara demir atabilmesiydi. Genelde iddia edildiği gibi direk, yelkenler ve dümenin yapısından dolayı her iki yönde yelken açamasa da çift yönlü biçimin hem saklanırken hem de savaş manevraları sırasında faydalı olduğu kanıtlanmıştır. Öte yandan düz omurgalı gemiler makaraların yardımıyla kara üzerinden taşımayı mümkün kılıyordu. Bu teknik sadece Rus nehirleri arasında taşımada önemli değildi (hiç kuşkusuz daha büyük gemiler kara üzerinden kilometrelerce öteye taşınamıyordu), aynı zamanda askerî operasyonlar sırasında mesafenin kısaltılması için de önemliydi. Bu şekilde Batı İskoçya'nın yaklaşık altmış km uzunluğundaki Kintyre Yarımadası'nın etrafını Tarbert'te aktarma yoluyla dolanabildikleri kanıtlanmıştır, hatta bu durum siyasi sonuçlara yol açacaktı. 1098'de Norveç Kralı Magnus'a İskoçya Kralı Malcolm tarafından İskoçya'nın batısındaki o adayı (sabit dümenli gemiyle etrafı dolaşabiliyordu) alması sözü verildiğinde, Kral Magnus Kintyre'yi Hebridlere katmak amacıyla bizzat kendisinin de dümenin başında olduğu kürekli gemiyi kara üzerinden aktarmıştı.

Arkeolojik kazılarla belgelenen gemi tipleriyle Orta Çağ metinlerinde anlatılan, çeşitli gemi tipleri arasında tam örtüşme sağlanamıyor; bunda Viking Çağı boyunca bölgesel ve zamansal değişikliklerin payı vardır. Yirmi bir metre uzunluğundaki Oseberg gemisinin açık denize uygun savaş gemisi olmadığı, daha çok emniyetli sularda seyreden, kraliyet yatı olduğu uzun zamandır biliniyor. Yirmi üç metre uzunluğunda, çok daha büyük ve çok yüksek güverteli, on

altı çift yan kürekli Gokstad ya da Skuldelev'in ve on sekiz metrelik, on üç çift yan kürekli Wrack 5 gemisinin ilk etapta açık deniz için düşünülmediği bilinmektedir. En son sözü edilenler, savaş gemileri olarak bile uzun gemiler arasındaki -Latince *navis longa* örneğine göre bu kavram, türü ve büyüklüğünden bağımsız olarak herhangi bir savaş gemisini tanımlar- en küçüklerinden, yani *snekkjalardan* sayılır ve bunlar modern terminolojiye göre en fazla fırkateyne karşılık gelir. Buna karşın yirmi ve otuz arası çift yan kürekli olanlar *skeio* olarak, otuzdan fazla olanlar da -nerdeyse tamamen yok olmuş, Skuldelev 2 veya 1997'de Roskilde fiyordunda bulunan enkazdan elde edilen bilgiye göre, yaklaşık otuz beş metre uzunluğunda olması gereken bir gemi -*dreki*/"Drache" (ejderha) olarak tanımlanır. Hiç kuşkusuz orijinal olarak Kral Harald Harfagri'nin kendi isminden türetilen Dreki gemi (yak. 870) tiplerine işaret eden *dreki*, genellikle önlerinde ejderha başı olan savaş gemileriyle de ilişkili olabiliyordu. Savaş gemilerinin ön ve arka kısmını sadece metinlerde ve elyazmalarında sözü edilen ejderhalar değil, kesilmiş hayvan ve insan başları da süslüyordu. Ayrıca bir tür yaldızlı biçimler de günümüze ulaşmıştır; bunlardan ahşap kiliselerin üzerindeki rüzgârgülleri yüzlerce yıl ayakta kalmayı başarmıştır. Buna karşılık gemilerde rüzgârbayrakları uygun görülüyordu. Muhtemelen bunlar en azından filodaki oyulmuş tasvirlerin gösterdiği gibi bazı savaş gemilerini belirtmeye hizmet ediyordu.

Deniz savaşlarından eski İskandinav edebiyatında nispeten sık bahsedilmesine rağmen Viking Çağı boyunca gerçekleşen deniz çarpışmalarının süreci hakkında elle tutulur çok az şey biliyoruz. Kesin olarak bilinen bir şey varsa, o da çarpışma sırasında direğin indirildiği idi. Bazen de alçak küpeştelerin mümkün olduğunca azını ortaya çıkarmak için kendi gemilerini birbirine bağladıkları olurdu. Başka bir taktik de tek bir düşman gemiyi iki gemi arasına sıkıştırmaktı ve bu şekilde savaşmak ve gemiyi teslim almak belirleyici sonuca ulaşmada kolaylık sağlıyordu. Hiç kuşkusuz büyük deniz çarpışmalarında okçulardan da söz edilir ama bu uzak dövüş daha ziyade ikincil ya da istisnaidir. Burada hava durumunun nasıl merkezî rol oynadığı Haakon Sigurdsson'un Hjørungavåg'da 995 yılında Jómsvikingle-

riyle yaptığı savaşın hikâyesinde anlatılmaktadır. O zamanlar dolu fırtınası, saldırıya kalkışan Jómsvíkinglerin başarı şansını yerle bir etmişti; daha sonra bu fırtına, Þorgerrðr Hölgabruðr adında yerel tanrısı olan Hakons'un çetesine dayandırıldı. Anlatılanlara göre bu tanrı düşman gemilerini sadece dolu taneleriyle değil, aynı zamanda bulutlardan ateşlenen oklarla vurmuştu.

Oslo Fiyordu'ndaki Gokstad ve Oseberg'in daha eski buluntularından bir gemi her defasında çıkarılan gemiler sadece askerî amaçlara hizmet eden türler olmalarına rağmen Viking Çağı'ndaki ticaret gemilerinin görünümünü sadece Danimarka'daki Roskilde fiyordunda 1962'den beri süren kazı çalışmalarının sonucunda gün yüzüne çıkartılan Skuldelev'in enkazı sayesinde biliyoruz. Bu bulgular 16,5 m uzunluğunda ve 4,6 m genişliğindeki Knörr 1'in enkazı olan, Viking dönemi açık deniz ticaret gemisinin ilk kez su yüzüne çıkartılmasıyla heyecan yaratmıştı. Bu gemi tipi İzlanda, Grönland ve Vinland'a geçmeyi mümkün kılıyordu, çünkü ticari mallar ve evcil hayvanlar için gerekli yükleme kapasitesine sahipti. Knörr von Roskilde anlaşılır bir şekilde sadece dört çift yan küreğe sahiptir, bu nedenle gemi neredeyse tamamen yelken açarak yol almıştır. Knörr'ün kopyası "Saga Siglar"la bile daha önce sözü edilen, dünyanın çevresini dolaşmak mümkündü. İyi durumda muhafaza edilen 3 numaralı Roskilde gemisi enkazı 13,3 m boyu ve 3,3 m eniyle bir ticaret gemisiydi ve Orta Çağ yasalarına göre *byrðingr* olarak tanımlanan, kıyılardaki ya da Doğu denizi yolculuklarındaki daha küçük ticaret gemilerine iyi bir örnektir. Bu enkazın kopyalarından biri "Roar Ege" hem denize dayanıklı hem de manevra kabiliyetine sahiptir; yelkenliyle 8,5 deniz mili hızına ve bunların arasında dört yan kürekli olanları ise sadece iki deniz mili hızına ulaşıyordu.

Baltık Denizi bölgesinde seyrüsefer problemsiz gerçekleştirilmesine rağmen, Viking İskandinavlarının İzlanda, Grönland, Vinland ve Cebelitarık Boğazı'ndan Akdeniz'e yaptıkları uzun yolculuklarda seyrüsefer bilgisini nasıl elde ettikleri hakkında hâlâ tartışmalar mevcuttur. Bu sorunun cevabı kuşkusuz Avrupa'da hâlâ bilinmeyen pusulayla açıklanamaz; muhtemelen güneş taşı (gökyüzü bulutlu olduğunda güneşin konumunu belirlemek için kullanılan

bir kordiyerit kristali) ya da Grönland'da bulunan ve parçalandığı iddia edilen yön belirleme camı -hatta bu camın pusulasının ilk biçimi olduğu iddia edilmektedir- bu amaçla kullanılan organik nesnelerdi. Vikinglerin yolculuklarını daha çok karasal yön bilgisiyle, yani sahile yakın yerlerde yelken açarak ve/veya dökme metal araçların yardımıyla gerçekleştirmiş olmaları lazım; güneşin en tepede olduğu zamanı gözlemleyerek Kuzey ve Güney enlemleri yaklaşık hesaplanmış ve astronomiyle ilgili temel yön bilgileri de kullanılmıştır. Hiç kuşkusuz en önemli yardımcı araç, bin yıl boyunca edinilen denizcilik tecrübesi ve İskandinav sularının çok iyi bilinmesiydi ve bu, artık teknik olarak mükemmelleştirilmiş gemilerle kayda değer seyir performansı sağlıyordu. Gerçi titiz bir hesaplama olmadığı sürece hedef kesin değildi, ama yine de yeterli güvenlikle hareket edilebiliyordu. Yüksek Orta Çağ kaynaklarının, dümenciler günlerce süren şiddetli fırtınalardan sonra normal rotalarından saptıklarında, tam da bu zamanda onların yalan yanlış bilgi yaydıklarını söylemesi boşuna değildir. Bu koşullar altında kesin konumu tespit etmekteki eksiklik hissedilir şekilde göze çarpıyordu, çünkü ne seyahat yönü ne de geminin hızı belirlenebiliyordu. Buna karşın Grönland ve Amerika'yı keşfetmelerini ancak kötü hava şartları geçtikten sonra yönlerini yeniden buldukları, rotadan sapmış bu yolculuğa borçlu olmalıdır.

Baltık Denizi'nden Britanya Adaları'nın yanı sıra İber Yarımadası çevresinden dolanarak Akdeniz'e yapılan geziler için konum belirleme genelde kıyıya yakın yerlerde mümkün olmaktaydı. Hástein ve Björn'ün ünlü Roma (veya Luna) yolculuğu sırasında Cebelitarık Boğazı'ndan geçerek İspanya kıyıları boyunca ilerleyip Kuzeyde Rhône deltasına, oradan da yine kıyıyı takiben İtalya'ya kadar gittikleri anlatılır. Norveç ve Danimarkalıların Britanya Adaları'na, İrlanda, Orkney ve Shetland'a geçişleri en geniş anlamda kıyıya yakın deniz seyri olarak yorumlanmalıdır. İkinci Dünya Savaşı sırasında bile Norveçliler müttefik kuvvetlerine katılmak için yön bulma araçları olmadan küçük, açık teknelerle Shetland'a geçmişlerdir.

Baltık Denizi, Cebelitarık Kanalı veya Akdeniz'de olduğu gibi, aynı şekilde Kuzey Atlantik'te Grönland ve Vinland'a

kadar rahatça gitmek Orta Çağ'ın özel İskandinav dünya algısıyla ilgili olmalıdır. Grönland'ı keşfedip (930/40) oraya yerleştikten (982'den itibaren) kısa bir süre sonra Beyaz Deniz ve Grönland'daki Bjarmaland (=Permien) arasında kara geçidinin bulunduğu hakkındaki bilgi Norveç ve İzlanda'da yayılmış olmalıdır. 13. yüzyılın metinlerindeki görgü tanıklarının bilgilerine dayanarak bu geçidin var olduğu ve üzerinden geçilebileceği anlatılır ve dahası 17. yüzyıl haritalarında da gösterilir. İlk olarak 1194'te İzlanda vakanüvislerinin söz ettikleri ada grubu Svalbard'ın keşfi, bu inancı ayrıca beslemiş olabilir. Bu fikirden türetilen, Norveç ve Grönland arasındaki (Hafsbötn olarak tanımlanıyordu, Latincesi *nus septenteionalis*) hayali "koy" (*Historia Norvegiae*, 1220) İskandinavlara Kuzey Atlantik'in bir tür iç okyanus olduğu hissini veriyordu. 10. yüzyıl sonlarına doğru Hel-land, Markland ve Vinland'ın keşfinden sonra bu izlenim uzak Batı için daha da güçlenmişti, çünkü Orta Çağ'ın coğrafi metinlerinden biri bazı insanların Vinland'ın (Batı) Afrika ile ilgili olduğuna inandığını ve bunun da Atlantik hakkında derli toplu bilgi verdiğini anlatır.

Viking Çağ'ının gelişmesiyle ilgili kaynaklarımız sadece gemilerin mümkün kıldığı deniz seferleri hakkında bilgi vermiyor, ayrıca halk ozanlarının gemiler için beş yüzden fazla şiirsel betimlemesini ve sayısız şair ismini aktarıyor. İskandinavların kendi gemileriyle nasıl duygu ve düşünce etkileşimine girdiklerini gemi isimlerinden okuyabiliyoruz. Elbette asıl gemi isimleri arasında geminin sahibi ya da dış görünüşü ve amacıyla ilgili çok sayıda işlevsel sembol bulunur. Hristiyanlık zamanında çok sayıda gemi tüm Avrupa'ya yayılmış azizlerin isimlerini taşırdı. Ama bunun yanı sıra gövde süslemelerinden esinlenerek konulan isimler de vardı, örneğin Gullbringa, "Altın göğüs" ya da kuş, ejderha, yılan veya hızlı kara hayvanları tercih edilirdi. Yukarıda söz edilen Dreki/"Ejderha" ve Ormr inn langi/"Uzun yılan" haricinde, metinler Alft/"Kuş", Falki/"Şahin" veya Gammr/"Yakalayıcı" gibi isimlerle doludur ya da Fífa/"Ok" veya Hárknífr/"Ustura" gibi doğrudan hızı vurgulayan isimler de vardır. Ama bu bölümün üst başlığında kullanılan çok sayıda şiirsel ifade (*kenningar*) bize gemilerin tarihsel konumu hakkında daha fazla bilgi verir. Ayrıca son derece

etkili görsel kıyaslamalar gemiyi sadece hızlı savaş gemisi olarak göstermiyor, aynı zamanda kargo gemileri hakkında, hatta *Suðfreyr*/"Tahta öküz" veya *Blunnbjörn*/"Yuvarlanan ayı" gibi gemilerin karadan çekilmesi hakkında bilgi veriyor. Bununla birlikte, çoğu metinde gemilerin atlara, kuşlara, köpeklere veya kurtlara benzetildiğini müşahade ediyoruz. *Faxi byrjar*/"Rüzgâr atı", *Ulfr elfar*/"Nehirlerin kurdu" ve *Vargr hafs*/"Deniz kurdu" gibi isimler sadece fayda ve mecburiyet esasına dayanmıyordu, aynı zamanda gemilerin güzelliğini de ifade ediyordu. Pruvadaki altın kaplamalar, arka kısmındaki tahtaların zengin işlemleri, altın varaklanmış biçimler ve daha önce bahsedilen, rengârenk süslü yelkenler gibi arka kısmı süsleyen hayvan kafaları ve oyulmuş ejderhalar Viking Çağı'nda bu güzelliklere özen gösterildiğine işaret etmektedir. Vikingler gemileriyle gurur duyardı ve Orta Çağ'da İskandinavların bu en önemli teknik başarılarıyla övmeye yerden göğe kadar hakları vardı. Viking gemisi, İskandinav ülkelerini bilinmeyen ufuklara açmış ve İskandinav ülkelerinin de hesaba katılması gerektiğini dünyaya duyurmuştur.

IV. GÖÇMENLER OLARAK YAĞMACILAR, KÂŞIFLAR OLARAK KANUN KAÇAKLARI, DEVLET KURUCUSU OLARAK TÜCCARLAR - VİKİNG GENİŞLEMESİNİN HEDEFLERİ

1. Göçmenler Olarak Yağmacılar: Vikinglerin Güneybatı'ya Yayılması

Geleneksel tarihyazımını ve Orta Çağ örneklerini takip edersek İskandinavya'nın Güneybatı'ya genişlemesi kronolojik önceliği hak ediyor. Anglo-Sakson vakanüvisleri (ely.D, Worcester Kronolojileri, 1130'da tamamlandı.) 793 yılında İngiliz manastırına yapılan ilk baskını Kral Offa'nın ve bir yıl sonra Papa I. Hadrian'ın ölümü için birçok alametten (*portenta*) biri olarak görmüşlerdi.

793 yılında Northumbria hakkında kötü bir alamet ortaya çıkmış ve insanlara korku salmıştı. Kuvvetli kasırga ve şimşekler ortaya çıkmış, gökyüzünde ağızlarından alevler fışkıran ejderhalar uçmaya başlamıştı. Bu alameti büyük kıtlık izledi ve aynı yıl, 8 Haziran'da Lindisfarne'deki Tanrı'nın kutsal Yahudi Kiliyesi'ni baskınlarla, yağma ve cinayetle harap etti. 794'te, tam o yılda Papa Hadrian ve Kral Offa vefat etti.

Ancak daha önce de İngiltere'ye İskandinav saldırıları gerçekleştirilmişti. Aslında başka bir yerde Kral Mersiyalı Offa'nın (ölm. 796) daha 792 yılında yağma baskınlarına karşı kıyı savunmasını güçlendirdiği anlatılmıştır. 789 yılında Kral Vogt Beadheard'ın Dorchester'de Holdaland'dan gelen Norveçliler tarafından katledilmesiyle ilgili trajik hikâye de (*Anglo-Saxon Kronoloji*, s. 789; *Kronoloji Æthelweard III*, 1) çok daha önce gerek ticari ilişkilerin gerekse yağmaların olduğunu kanıtlamaktadır. Kronolojileri izlersek sözü edilen Vogt, üç gemiyle gelen Norveçlilerin -metinde Danimarkalılar olarak tarif edilir- tüccar olduklarını zannedip şehre girmesine

izin vermiş ama onlar tarafından öldürülmüş. Norveçlilerin gerçekte ticaretten vazgeçip Beaduheard'ı muhtemel bir tartışma sırasında mı öldürdüğünü yoksa ülkeye baştan beri korsanlık amacıyla mı geldiklerini bilmiyoruz.

Frank İmparatorluğu'na yapılan baskınlar daha sonra başlamıştı. Özellikle Frizya sahilinde 820'ye kadar sadece birkaç yağma olduktan sonra 834/5'ten sonra yağmaların yoğunluğu ve sıklığı görülür şekilde artmıştı. Baskınların sayısı ve kısmî hedeflerine gelince, vakanüvisler arasında çok az görüş farkı vardır, ama belgelenen tüm Viking baskınlarını listelemek yorucu bir uğraş olurdu. Buna karşın 9. yüzyılın ikinci yarısındaki gelişmelerin perspektifinde İskandinav yağmacıların gerek İngiltere ve İrlanda'da gerekse Frank İmparatorluğu'nda nasıl ortaya çıkmaya başladıklarını incelemek çok daha ilgi çekici olacaktır.

834 yılında İskandinav korsanlarından oluşan filo, Loire'deki Nantes kentini yağmaladı; bu esnada benzer şekilde ruhban sınıfından olmayan din adamları da hayatlarını kaybetti, işgalciler özel eşyalar ve kilise hazinelerindeki değerli her şeyi yağmaladı. Ancak şehirdeki yiyecek stoku işgalci ordu için yeterli olmadığından Loire'nin güneyindeki tarım bölgelerine ilerlediler, orada yağmalarını sürdürüp kenti ateşe verdiler. O yılki *Annales Bertiniani*'ye [Bertiniani Yıllığı] göre, işgal ordusu sonra adaya geri dönmüş (muhtemelen Île de Noirmoutier veya Île d'Yeu): "Sonra yurtlarını anakaradan taşıdılar ve kalıcı evlere yerleştiler."

Benzer yerleşimlere erken Viking Çağlarında Fransa ve İngiltere'nin başka adalarında da rastlanmıştır: Thames havzasındaki Thanet ve Sheppey, Sen Nehri havzasındaki Oissel ya da Jeufosse, Britanya'da Camargue önlerinde Rhone havzasında Île de Groix, Shelde havzasındaki Walcheren, hatta Guadal kanalındaki Qubtil Adası (bugün Menor Adası) 844'teki Sevilla'ya saldırıda birkaç sıcak hafta için ana üsleriydi. Son örnekte olduğu gibi, elbette bu tür adalar çevrenin yağmalanması için ideal çıkış noktalarıydı; bunun yanı sıra ada kamplarını önemli kılan bir dizi faktör daha vardı. Erken Bronz Çağı'ndan beri gemileri doğal bir vasıta ve su yollarını asıl iletişim aracı olarak gören İskandinavlar için su zengini bir ortamın azami hareket özgürlüğüne izin veren yerlere özellikle yerleşmeleri hem akla uygun hem

de zorunluydu; bu yerler gerek saldırılara gerekse olası çekilmelere zemin oluştuyordu. Bunun yanı sıra psikolojik faktörler de vardı: Adanın her yönünden görülebilen çevre, yerleşim yeri için bilinmeyen ve her durumda açık iç bölgesi olan kıyı şeridinden daha fazla güvenlik sağlıyordu. Nihayetinde büyük nehirler önemli ticaret yollarıydı ve ticaret veya nakliye gemilerini ele geçirmek gibi küçük ölçekli korsanlıklar için olağanüstü olanaklara sahipti. Aynı zamanda ordunun küçük bir kısmının bu adalarda kışı geçirmesi zorunlu bir tedbirdi.

Yabancı bölgelerdeki adalara akınlar muhtemelen sadece taktik bir anlayıştan ibaret değildi; baskınların erken dönemlerinden beri adaların Norveç ve Danimarka'daki Vikingler üzerinde büyüklü, çekici bir gücü vardı. İngiltere'de (Lindisfarne) ve İrlanda'daki (Inismurray ve Inisbofin) ilk baskınlarda ada kiliseleri hedef alınıyordu ve sürekli yağmalanan, ticaret şehri Dorestad da ada üzerinde bulunuyordu. Man Adası Batı İngiltere ve İrlanda'daki Vikinglerin ana üslerinden biri hâline geldi -genelde yıllıkların ana konusu topluluğun adaya taşınmasıdır-. 863 yılında Vikingler, Ren Nehri üzerinden Neuss önlerindeki adaya geldiler ve orada Kral Lothar tarafından önleri kesildi, daha sonra uzun bir süre hiç kayıp vermeden geri çekildiler. 845'te Paris'e ilk saldırı sırasında II. Charles'ın birlikleri Seine'nin öteki tarafına sevk edilir, buna karşın Vikingler Sein Adası'nda yüz on bir tutukluyu Frankların çaresiz bakışları önünde asarlar. 835 ve 839 yılları arasında Frank adaları üzerindeki değişik kış kamplarından daha önce bahsedilmişti. Daha sonra da bu adalar Viking tarihinde merkezî bir konuma sahip olmuştur: Çok önce 857'de Björn Eisenseite Oissel Adası'na ve 863'te Rorik Neuss'a yerleşmişti. Vikingler 991'de Maldon'a yerel iktidar tarafından yerleştirildiğinde hasımlarıyla görüşmelerinde adil bir kavganın böyle mümkün olmayacağını ortaya atarlar. Bunun öncesinde Ealdorman Byrhtnoth İngiliz lider, adil bir şekilde -ne kadar akılsız olsa da- kıyıya kadar onlara eşlik etmiş ve bunun üzerine Vikingler, onu ve ordusunu kökünden kazımışlardı. Vikingler Sen'in yukarılarına doğru rahatça ulaşabilmek için 885/7 yıllarında Paris'i on iki aydan fazla bir zaman kuşattıklarında adaya serbest erişim arayışı sabit fikirleri olmuştu. Danimarkalı-

lar nihayet köprüleri tamamen yıktıktan sonra bile savaş hâlâ sona ermemiştir: Çok açık bir şekilde Seine Adası'ndaki Fransız kasabası, adanın sahibi olarak yanlış tarafta olduğunun bir sembolüydü!

Adaları dayanak noktası ve nihayetinde neredeyse kalıcı bir kış kampı olarak kullanma imkânı İskandinav gemilerinin belirli tasarım özelliğiyle de ilgilidir; düz omurgaları nedeniyle sadece doğal ve yapay limanlara bağlı değillerdi. Limanlardan bağımsız hareket edebilme kabiliyetleri Vikinglerin kıyı kesimlerinde beklenmedik baskınları gerçekleştirebilmelerinde önemli bir faktör olup, ayrıca Viking sömürgeleştirmesinin de başlangıcı için önkoşuldur.

Jones'un aşağıda belirttiği gibi, gerçekte tüm yağmalama yolculukları, yazları ek gelir elde ettikleri işti.

Viking olmak mevsimlik bir işti: Kış, ister denizde ister karada olsun, ne savaşmaya ne de seyahat etmeye izin veriyordu. Bu yüzden bir adam kazandıklarını alır evine, anne ve babasının, karısının ve çocuklarının yanına dönerdi ve eğer bir "bondi" veya bir bondi'nin oğluysa, çatıya kadar kereste dizer, bir yaban domuzunun sırtını kaşır, tahta bir kılıç yontar, yeni bir bebeğin babası olur ve yeniden göreve çağrılmayı beklerdi. Ancak kışı yurdun dışında, şimdi Fransa'da olduğu gibi, 850 yıldan beri ilk kez İngiltere'de geçirmek, Vikingin aklına yeni bir şey getirdi. Bir kış oluyorsa, neden iki, iki oluyorsa neden üç kış olmasındı? Kışlar Güney'de çok daha sıcak geçiyordu, denizler asla donmuyordu, topraklar verimliydi ve birilerinin gidip onları almasını bekliyorlardı. Sahi eve geri dönmeye ne gerek vardı? (Jones 1973, 211 vd.)

İskandinavlar en geç 820 yılına kadar İrlanda'ya yerleşmiş ve orada Dublin etrafındaki İskandinav Krallığı'nın parçası olmak için her zaman teşebbüslerde bulunmuş olsalar da gerçekte Noirmoutier'de ve Thames Adaları'ndan Thanet ve Sheppey'de kışı geçirmek, Viking Çağı'nın dönüm noktasını oluştuyordu. Fransa ve İngiltere'de kışı geçirmek, yağmalama seferlerinden fetih savaşına ve buradan da kalıcı yerleşime aşamalı bir şekilde geçişe işaret eder. Bu fetihlerden toplam üç İskandinav İmparatorluğu ortaya çıkar: Dublin çevresinde İrlanda ve İngiliz Danelag İmparatorluğu, en başarılı ve kalıcı olanı ise Normandiya'da Norman Dukalığı'dır.

İrlanda

İrlanda'da Lambey'e (Dublin'in kuzeyinde) yönelik belgelenen ilk baskın 795 yılını göstermektedir. Bu tarihte ada manastırları Inismurray ve Inisbofin, Kuzeybatı İrlanda'dan önce yağmalanmıştı. En geç 813 yılında adanın güneybatısındaki en uç nokta da Vikingler tarafından taciz edildi. Adanın kuzeyinde dinsel ve dünyevi merkez Armagh'u fetretmek için Ulster'da iç savaştan yararlanan, Turgeis adında biri (Turgesius=Thorgeir?) 840 yılında İrlanda'yı basar. Söylendiğine göre orada putperest kurbanlar sunmuştu (en azından *Cogadh Gaedhel re Gallaibh* göre, y. 1100). Turgeis Kuzey ve Doğu İrlanda'da bir tür İskandinav hükümdarlığı kurmaya çalışıyordu, ama 845'te Meath Kralı tarafından esir alındı ve boğuldu. 850 yılında İrlanda'ya Danimarka filosu demir attı ve bir yıl kadar sonra Dublin'deki Norveç kalesi ele geçirildi. Norveçliler ve Danimarkalılar arasında İrlanda tarihi için karakteristik olan savaş 853'e kadar sürer. Kralın Oğlu Olaf'ın (genelde Beyaz Olaf olduğu zannedilir) ve kardeşi Ivar'ın (aynı şekilde Danimarka efsaneleri Ivar Ragnarsson'dan pek az söz eder) komutasındaki yeni Norveç filosu gelir ve Danimarkalıları Dublin'den kovar. Olaf en azından bir süreliğine İrlanda'yı yönetir ve sonra Norveç'e geri dönmesine karşın Ivar yeşil adada genel vali olarak kalır. 856/7'den itibaren Olaf'ı yeniden İrlanda'da görüyoruz, sonra 871'de tekrar Norveç'e geri döner ve orada savaşta ölür. Sonuç olarak Ivar "rex Nordmannorum totius Hiberniae et Britannia"ya terfi eder, yani İrlanda ve Kuzeybatı İngiltere'deki tüm İskandinavların, muhtemelen de Man Adası'nın ve hâlen Dublin Krallığı'na isnat edilen bölgelerin kralı olmuştur. Kuzey Humbria'daki Danimarka Kralı Deira ile Dublin'deki Norveç hükümlanlığı arasında için için kaynayan kavgadan yararlanan, Leinster'ın İrlanda Kralı Cearbhall 902'de Dublin şehrini almayı başardı. Ancak 921'de Danimarkalı Sigtrygg, Dublin'i geri aldı ve Kral Njall'ı öldürdü. 980'e kadar geçen on yıl aralığı bir yandan İrlanda'ya daha küçük filoların düzensiz baskınlarıyla diğer yandan 950 ve 980 arasında Olaf Sigtryggson tarafından yönetilen Dublin'in Viking Krallığı'nın belirli istikrarıyla karakterize ediliyordu. Ama 980'de Dublin'deki Viking Kral-

lığı, Tara’da bir muharebe sırasında bağımsızlıklarını kesin olarak Meath Kralı II. Máel Sechnaill’e karşı kaybettiler ve 1016’da ünlü Clontarf Savaşı’nda Vikingler, savaşın aktörü olarak ortaya çıktı; ya hayatını kaybetmiş Munster’in Muzafer Kralı Brian’ın hizmetinde ya da büyük çoğunlukla Leinster ordusunun yanında yer aldılar. Norveç, Man Adası ve Orkney Adaları’ndan gelerek burada savaşan Vikingler bir zaferle İrlanda’da tekrar bir yer edinmeyi boşuna umut etmişlerdi. Dublin 1170’de İngilizler ve Normanlar tarafından istila edilene kadar Vikingler İrlanda’da bütünleşti, fakat siyasi olarak ikinci sınıf bir halk olarak kaldılar.

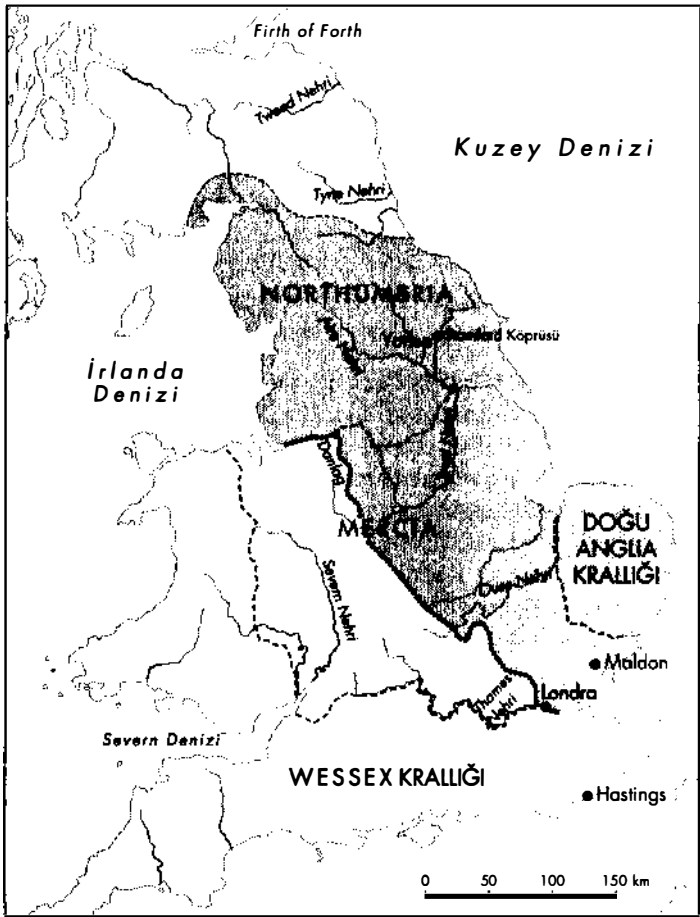
İskoçya ve Man Adası

Orkneyliler ve Shetlandlılar gibi Hebridler de özellikle Norveçlilerin Atlantik’teki yerleşim yeri olmasına rağmen 795, 802 ve 806’daki minicik manastır (807’de İrlanda Kells’e taşınmıştı) adası Iona’ya yapılan baskınlar tüm İngiliz Adaları gibi Batı İskoç Adaları’nın başlangıçta İskandinav ama özellikle Norveç Vikinglerinin yağmalanmasına maruz kaldığını gösterir. Uist Adası’nda bile şiddetli çatışmalara ilişkin arkeolojik kanıtlar bulunur; diğer adalar Viking fetihlerinin anısını kendi yerleşim yeri adlarında korumuştur: Bütün körfezler ve verimli kıyı bölgesi o zamandan beri İskandinav isimleri taşır, daha eski Kelt isimleri ise adanın yüksek ve iç kesimleriyle sınırlıdır ve buradan Viking öncesi Kelt halkının kaderini okumak zor değildir. İskandinav nüfusu özellikle Hebridler ve Caithness’da -İskoçya’nın en uzak kuzeydoğu ucunda- sayısal olarak fazla değildi, genelde kıyı bölgelerinde sıkışık kalmışlardı. Bu olguya ilişkin başka bir kanıt daha vardır: Viking Çağı İskandinavları da burada her ne pahasına olursa olsun toprak aramıyorlardı, aksine anavatanlarında olduğu gibi daha iyi veya en azından eşit koşullar altında bölgeye yerleşmeyi düşünüyorlardı. Hiç kuşkusuz ilk kez 1066 yılında başlayan ama 13. yüzyılda Latince kaleme alınan kronikten önce Man Adası hakkında yazılı herhangi bir kaynak yoktur. Ama 8. yüzyılın sonlarından kalma İskandinav mezarları Viking yağmalarının İskoçya, İngiltere ve İrlanda’dakilerle hemen hemen aynı zamanda başladığını göstermektedir. Man Adası Orkney’in

güneyindeki diğer adalardan daha fazla, hatta tamamıyla İskandinavlaştırılmıştı: Burada tespit edilen bütün yer isimleri neredeyse tamamen İskandinav kökenlidir. Bunun haricinde adada çok sayıda İskandinav mezarı vardır ve 10. yüzyılın ortalarından kalma, taştan yapılmış ünlü haçlar, Man'daki Hristiyanlaşmış Viking halkının Hristiyan ve İskandinav sanatını zarif bir şekilde birleştirmeyi başardıklarını göstermektedir.

İngiltere

İngiltere'de de 793'ten önceki ilk saldırıların yapıldığı dönemde sadece yağma akınları söz konusudur; 850-865'e kadar önce Thanet'te, sonra Sheppey'de kışı geçirmekle İngiltere'de Viking fetihlerinin yeni bir aşaması başladı. O zamandan beri durmaksızın daha küçük Viking grupları daha büyük ordu oluşturmak için birleşmiş gibi görünüyor; amaç Anglo-Sakson kaynaklarında sözü edilen *milic here*'a ulaşmaktı; bu, 865 ve 892 arasında İskandinavların İngiltere Krallığı ve sömürgeleriyle yapılan barış antlaşmalarına ve iç İngiliz orduları vasıtasıyla İngiltere'deki toprak alımının ikinci aşamasına işaret eder. İngiltere yasaları otuz beş kişinin üzerindeki her grubu *here* olarak tanımlıyordu ve *milic here*'da hiçbir şekilde iki bin-üç bin kişinin üzerine çıkamazdı. Daha 866 yılında Northumbria'daki York fethedilmişti; ama 870'den sonra *milic here*'ın seferleri Wessex'e yoğunlaşıyordu. 872-4'te Mercia ele geçirildi, ancak Reton'daki (873-4) kış kampından sonra o büyük ordu dağıldı. Bir birlik 875-6 yıllarında Northumbria'yı hâkimiyeti altına aldı ve liderleri Halfdan'ın takipçileri arasında bölüştürüldü; Guthrum, Oscytel ve Anwend reislerinin komutasındaki ordunun diğer grubu Wessex ve Mercia'nın son kalıntılarını 877'ye kadar tamamen ele geçirdi ve orada ülkeyi Vikingler arasında paylaştırdı. Gerçi 878'de Guthrum kaçıp giden Wessex Kralı Alfred'e karşı girdiği savaşı kaybetti ve vaftiz olmak zorunda kaldı, ama günümüze ulaşan bir antlaşmaya göre bu bölge 886 yılında güneybatıdaki Alfred ve kuzeydoğudaki İskandinavlar arasında nihai olarak paylaşılmıştır.

Harita 1: Viking Çağı başlangıcında, 800'lü yıllarda İngiliz İmparatorluğu ve Danelaw'ın 900'lerdeki sınırları.

İkinci büyük Danimarka ordusu 892/3 yıllarında Güney ve Batı İngiltere'yi rahatsız etmeye başladı, ama Kral Alfred'in askerî mahareti karşısında başarısız oldu ve 896 yılında tamamen dağıldı. Sonunda Büyük Alfred 899'da öldüğünde sadece Viking genişlemesini durdurmakla kalmamış, aynı zamanda *burg*⁶ denilen savunma sistemini geliştirerek Danelaw sınırını sağlamlaştırmaya başlamıştı.

6 Bir şehir çevresinde yapılmış kale ya da kale etrafında kurulmuş şehir. (e.n.)

Viking Çağı'nın İngiltere'deki dördüncü evresi Danelaw'ın geri alınmasıydı. Buna Alfred'in oğlu Edward tarafından 902 yılında başlanmış ve 918'de süreç tamamlanarak nihayetinde Edward 920'de Northumbria'nın Kralı olarak kabul edilmişti. Hiç kuşkusuz Northumbria'da taç 954 yılında en son geçici Viking Kralı Erik Blodöks sürgün edilip kısa bir süre sonra Stainmoor Savaşı'nda ölene kadar İskandinav ve İngiliz kralları arasında sürekli el değiştirip durmuştu. Bunu izleyen evrede Vikinglerin İngiltere'ye yaptıkları yeni saldırıların hedefi ilk etapta İskandinavların yerleşim bölgesi Danelag değil, öncelikle Wales ve İngilizlerin Batı kıyılarıydı. 980 yılından itibaren saldırıların yoğunluğu arttı. Ama bu en geç 992'den beri, örneğin Maldon Savaşı'nda (*Anglo-Saxon Kronolojisi*, 992; *Battle of Maldon*, savaştan kısa bir süre sonra parça parça yazılmıştır) belirginleşir; bu savaşın muzaffer Viking kahramanı Olaf, muhtemelen I. Olaf'la aynı kişidir ve bu seferlerde kralları Tedariksiz Ethelred ile birlikte İngilizlerin öfkesi üzerine bahse giren Danimarka Kralı Çatalsakal Sweyn ve Norveçli I. Olaf'ın yoğun fetih saldırıları söz konusuydu. Ama 992'de 22.000 Pound gümüş ve 994 yılında 16.000 Pound gümüş ödendikten sonra her iki İskandinav kralının ittifakı dağıldı ve Olaf kesin olarak Norveç'e geri döndü. Ancak sonraki yıllarda Wessex defalarca Danimarka filosu tarafından işgal edildi. 1001'de Ethelred sonunda vergi olarak 24.000 Pound gümüş ödemeye hazırды. Kral ertesi yıl kendisine verilen kötü tavsiyeleri izleyerek yerli İskandinavlar arasında katliamı kışkırttığında Kral Çatalsakal Sweyn 1003-5 ve 1006-7 yıllarında kitlesel intikam saldırıları için bundan faydalandı ve Ethelred'den barış karşılığında bedel olarak 36.000 Pound gümüş almayı başardı. 1009 ile 1012 yılları arasında yeni bir Danimarka saldırısı yaşanır ve İngilizlerden 1012'de rekor düzeyde fidye olan 48.000 Pound gümüş alınır. Bu yüksek fidye, İngiltere'yi Danimarka kraliyet gücünü kabul etmesi için hazırlar. 1013 Noel'inde Çatalsakal Sweyn, İngiltere tarihi boyunca nispeten kısa bir seferin sonunda yenilmiş bir imparatorluğun kralı olur ve 3 Şubat 1014'te ölür. Ethelred'in 1015'te ölümünden sonra İngiltere'nin tamamen ele geçirilmesi Sweyn'in oğlu Knut zamanına denk gelir. Sweyn'in ölümünden sonra Danimarka Kralı Knut'un kardeşi Harald da 1018/9'da öldükten sonra Knut Danimarka tacının sahi-

bi olabildi. Sonuç olarak 1028 yılında ona Norveç Krallığı da verildi. Böylelikle Knut *rex totiu Angliae et Dennemarchiae et Norregiae et partis Suavorum* unvanıyla tarihteki en güçlü İskandinav kralı oldu. 12 Kasım 1033'te öldükten sonra bir aziz gibi saygı gördü; hayattayken sadece akıllı bir politikacı değil, aynı zamanda bilge bir yasa koyucusu ve kilise koruyucusuydu. Knut, ardında üç erkek evlat bıraktı ama hepsi de dokuz yıl içerisinde öldü. Böylece I. Harald'ın ölümünden sonra Etelred'in oğlu Edward İngiltere Kralı ilan edildi. Gerçi 6 Ocak 1066'da Edward'ın ölümünden sonra II. Harald'la birlikte bir İskandinav İngiltere'nin kralı olmuştu, ama Stamford Köprüsü'nde Norveç Kralı III. Harald'ın İngiltere üzerindeki hak taleplerini savuşturmayı başarmasına rağmen Hastings'de aynı yılın ekim ayında Norman işgal ordusu karşısında hayatını kaybetti. İngiltere böylelikle politik anlamda İskandinav krallığı olmaktan vazgeçti. Yer isimleri, Yorkshire lehçesindeki dilsel kalıntılar ve bundan daha az yoğun olan kişisel isimler Danelag'ın 1000 yıl önceki eski genişlemesine tanıklık etmektedir.

Frank İmparatorluğu

Viking baskınları 8. yüzyılın sonunda Avrupa anakarasında da gerçekleşmiştir. Şarلمان'ın 814'teki ölümünden sonraki zamanda İskandinav korsanlarının Frizya ve Kuzey Fransa'ya nadir saldırılarıyla -batıda giderek artan eylemlerine rağmen- yaklaşık 840 yılına kadar durum buydu. Frizya 820'ye kadar birkaç, 834/5'ten sonra giderek yoğunlaşan saldırılara maruz kaldı. 834'te Dorestad deniz, kazıklı setler ve bir Frankonya derebeyinin kalesiyle korunduğu hâlde tahrip edildi ve 864 yılında fırtınalar nedeniyle tüm çevreyi sel basıp da Ren Nehri'nin yatağını değiştirene kadar saldırılar tüm hızıyla devam etti. Oldukça uzakta ama zengin, içinden büyük nehirlerin geçtiği Kuzey ve Batı Fransa İskandinav baskınları için çok daha iyi hedef sunuyordu. 842 yılından itibaren buraya kışı geçirmek için geldikleri tahmin edilmektedir. Frank İmparatorluğu'nun siyasi yönden zayıflığı, özellikle 833'te Ludwig'in oğulları tarafından tahttan indirilmesi, Viking saldırıları için uygun koşullar yaratıyordu ve 841'den itibaren alışıldık bir biçimde en az iki Viking

filosu Fransa'da, biri Sen Nehri'nde ve diğeri de Loire'de hareket ediyordu. Paris ilk kez 845 yılında yağmalandığında bunun üzerine Dazlak Karl, Viking lideri Ragnar'a Sen Nehri'ni terk etmesi için 7000 Pound gümüş teklif etti. İskandinavlar sahil önündeki birkaç ada kampından başka daha büyük yerleşim birimleri kurmadan yağmalamalar tüm yüzyıl boyunca devam etti. 877 yılında II. Charles'in ölümünden sonra Viking saldırıları daha da arttı ve III. Charles de (885-888 yılları arasında hükmetti) sürekli tekrarlanan yağmalamaları her defasında yeni ama nihayetinde etkisiz kalan haraç ödemeleriyle defetmeye çalışıyordu. Paris'in neredeyse bir yıl süren işgalini fidye ödeyerek kaldırmaya çalışmasından sonra Charles, Franklar tarafından tahttan indirildi. Odo von Neustrien ve Arnulf von Austrien, Viking tehlikesini önlemede ilk kez daha başarılı olmuş gibidirler, zira 900'den itibaren vakanüvisler Viking ordusunun saldırılarından neredeyse hiç söz etmezler. Ülke savunması şu sayede iyileşmiş olabilir: Otto, belki de ilk kez (III. Karl 897-923 yılları arasında hükmetti) ülke savunmasını Vikinglere bırakmıştı. Çünkü 911'de Viking Rollo'ya düşmanları uzaklaştırma çabalarından dolayı Normandiya'nın bazı bölümlerinin verildiğini öğreniyoruz. Bunu izleyen yılda Rollo vaftiz edildi, 933'e kadar Normandiya'nın tamamını fethetti, orada krallık inşa etti ve bu, 10. yüzyıl başlarında (1006?) torunu II. Richard'a Düklük payesinin verilmesiyle kalıcı varlık kazanacaktı. Buna karşın 914'te başlayan Britanya'nın fethi sadece 936'ya kadar devam etmişti. Normandiya Kontluğu'nun ortaya çıkması, daha sonra da Dükalık olmasıyla Fransa'daki Viking Çağı sona erdi. İngiltere'de 10. yüzyılın başında Knut yönetimi altındaki İskandinavların izlediği emperyal arzuları Normanlar açıkça romantize etmişti ancak yine de Viking tarzı girişimi Güney İtalya ve Sicilya'da gerçekleştirmek istiyorlardı. Burada, Akdeniz kıyısında Knut'un kuzeydeki kısa ömürlü imparatorluğunun ardından 12. yüzyılda büyük Norman Lordluğu ortaya çıkacaktı. 1066'da İngiltere'nin I. William tarafından fethi (1070'de İrlanda'nın boyun eğmesiyle tamamlandı) geriye dönüp baktığımızda en azından şunu gösterir: Karl tarafından Rollo'ya toprak bağışlanması aptallıktı ve bunun sonucunda İskandinavların Batı Franklarla etnik bağ kurması -siyasi açıdan bakıldığında- Viking Çağı'nın en tehlikeli adımıydı.

Ayrıca adaların Vikinglerin kalıcı başarılar elde edebilecekleri yerler olmadığı anlaşılmıştı. Adadan ayrıldıkları ve 876'da Northumbria'da veya 911'den sonra Normandiya'da olduğu gibi bölünmüş topraklarda tarım yapmaya başladıkları ilk yerde, en azından yarı kalıcı siyasi bir varlık ortaya çıkabilmiştir. Adalar yağmacıların güçlü oldukları yerlerdir, buna karşın tarıma elverişli topraklar, devlet kurucularının gücü olma özelliğini taşırlar.

2. Kâşifler Olarak Kanun Kaçakları: Vikinglerin Kuzeybatı'ya Yayılması

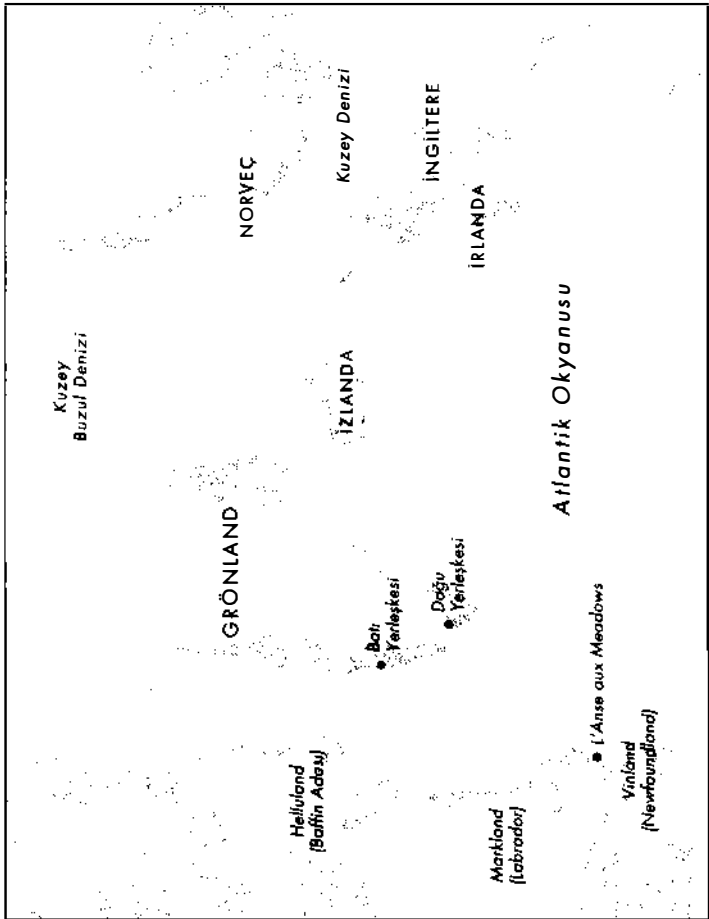
Kuzey Atlantik Grup Adaları

13. yüzyılda yazılan *Færeyinga Saga* yaklaşık 900 yılından itibaren I. Harald idaresi altındaki Norveçli yerleşimcilerden söz etse de İskandinav anakarasına en yakın grup adalarından Faroe daha 9. yüzyılda iskân edilmişti. Ama bundan uzun bir zaman önce İrlanda keşifleri bu takımadaları inziya için son derece uygun bulmuşlardı; Alkuin'in 825'te yazdığına göre bundan yıllar önce İrlandalılar "Koyun adalarına" yerleşmişlerdi bile. Faroe hakkında Viking Çağı'ndan günümüze ulaşan isimler kısmen Kelt dilindedir ama bu, İrlandalı rahipler hakkında bilgi vermekten çok İskandinav göçmenlerin izlediği yollar hakkında daha fazla bilgi verir.

Shetland ve Orkney Adaları için olayların kronolojik gelişimi benzer şekilde tespit edilebilir. Hiç kuşkusuz Latince *Historia Norvegiae*'nin [Norveç Tarihi] anlattığına göre Orkney Adaları'na barışçıl bir yolla yerleşilmemiş, buralar yerli halkla savaştan sonra ele geçirilmişti. Bu yerli halkın Pikt mi yoksa Kelt mi olduğu hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.

Viking Çağı'nda Hebrid ve Batı İskoçya'daki ülke işgalleri daha az barışçıl olmuştu. Bugün bile yer isimlerinden anlaşıldığı üzere yerleşik Kelt halkı dağlık ve üçra bölgelere göçe zorlanıyordu, korunaklı koylar ve verimli kıyı şeritlerine ise İskandinavlar sahip oluyordu. Buna rağmen Hebridler yerli Kelt halkıyla göçmenlerin karışımı olmalıydı.

Orkney Adaları'nda ve daha sonra da İzlanda'da ciddi bir nüfusa sahip etnik Kelt unsurlarının bulunmasından dolayı bu karışım kesindir; gerçi Orta Çağ vakanüvisleri neredeyse bundan hiç söz etmez ama isimlerin soykütükleri somut olarak ortadadır. Ayrıca 8. yüzyılın sonlarından itibaren İrlanda'ya yapılan baskınların Kelt kanı taşıyan köleleri ganimet olarak Kuzey Denizi'ndeki yeni yerleşim bölgelerine getirmiş olması gerekir.

Harita 2: Vikinglerin Kuzey Atlantik'te Yayılması.

İzlanda

Orta Çağ kaynaklarının yerleşimciler arasındaki Keltlerden nadiren bahsetmesine rağmen bu etnik karışım en belirgin şekilde İzlanda'da ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni köle olarak ülkeye gelmeleri ve bu nedenle edebi hiçbir rol oynamamaları değildir. İlk İzlanda vakanüvisi, adanın yerleşimini 870'ten itibaren kısmen Shetland veya Orkneys Adaları ve Faroe üzerinden gelen Norveç göç hareketiyle tanımlar. İddia edildiğine göre göçün asıl nedeni I. Harald'ın 900 yılından önceki on yıllar içinde defalarca İmparatorluğu birleştirme arzusuydu. Bu durum barış içinde yaşayan erkeklerin Kral'a boyun eğmektense ülkeyi terk etmelerine yol açmış olabilirdi; öte yandan Harald'a karşı savaşta yenilgiye uğrayan pek çok rakibi dışlanmış ve ona boyun eğmeye hazır olmadıklarından mülklerini kaybetmişlerdi. Harald'dan kaçanların çoğu yeni bir yaşam kurmak için İzlanda'ya ya da Kuzey Atlantik'teki takımadalarına yerleştiler. İzlanda'daki Orta Çağ vakanüvisi izlenirse, İzlanda'nın 850-860 yılları arasında ilk olarak Hebrid'den yelken açan, Naddodd adlı bir Norveçli tarafından keşfedilmiş olduğu görülür. Buna karşın başka kaynaklar İsveçli Garðar Svavarsson ya da Floki Vilgerðarson adında bir Norveçliden söz eder (her üç isme de *Landnámabók*'un çeşitli yorumlarında rastlanmaktadır). Gerçi Ari Thorgilsson'un 1125 yılında ortaya çıkan *Íslendingabók*'u üçünden de söz etmez, aksine keşfi -muhtemelen daha erken yerleşimler kast edilmektedir- Norveçli Ingólfr Arnarson'a atfeder. Yeniden keşiflerle ilgili tarihsel yorumlarda tam olarak konuşmak gerekir; bilhassa adalılar kendilerinden uzun zaman önce İrlandalı keşişlerin adaya yerleşimciler olarak geldiklerini biliyorlardı. İzlanda'nın güneydoğusundaki Papeyar (*Papar* Adaları, keşişler) ismi hâlâ bu keşişlere işaret etmektedir (Pálsson 1997). *Íslendingabók*'un ketum beyanları *Landnamabók*'ta ve daha sonra sayısız destanda tekrar tekrar ele alınır ve farklılık gösterir; ama bu da sadece Viking efsanesinin önem kazanmasına neden olur, İzlanda'nın gerçek yerleşim tarihi için bir şey söylemez. En yeni arkeolojik kazılar, en azından İzlanda'nın güneybatısındaki Vestmann Adaları'nın en büyüğü olan Heimaey'deki Herjolfsdalur'da, İskandinav yerleşim ye-

rinin muhtemelen resmî keşiften yüzyıl kadar önce başlamış olabileceğini gösteriyor (Margrét Hermannsdóttir 1989; buna karşın Adolf Friðriksson 1994).

Yasa çıkarmak ve konuşmak için toplanılan *Alþingi*'nin (meclis) 930 yılında başarılı bir şekilde kurulmasıyla İzlanda'nın yerleşimi tamamlanmış sayılır. *Alþingi*'nin emriyle Norveç'e seyahat eden ve oradan Gulathing Kanunlarının uyarlamasını beraberinde getiren Úlfjótr'ın sözde yasası meclis tarafından kabul edildi. *Alþingi* prensipte tüm özgür adamların bir araya gelmesiyle oluşmuştu. Mevzuat ve içtihadattan sorumluydular. Ama gerçek güç, bölgelerinde güç ve zenginliği temsil eden otuz altı kişinin (965'ten itibaren 39, 1005'ten itibaren birkaç kişi daha) elindeydi, bu yüzden Özgür Devlet İzlanda'sının (1262/4'e kadar) cumhuriyetten daha çok oligarşi olduğu söylenebilir.

980'li yıllardaki bir dizi başarısız misyoner girişiminden sonra 1000 (veya 999) yıllarında *Alþingi*'den dolayı Hristiyanlar ve putperestler arasında anlaşmazlık meydana gelse de bu durum, pagan yasası sözcüsü Thorgeir'in Hristiyanlığı gönüllü olarak kabul etmesiyle sona erdi. Din değiştirenlerin yeni inaçları kabul etmelerini kolaylaştırmak için ilk yıllarda bazı gelenek ve alışkanlıklara bağlı kalmalarına izin verildi. Bunlar arasında ailenin çocuğu terk etmesinin yanı sıra at eti tüketimi ve özel bir sınırlandırmayla pagan kurban geleneklerini devam ettirme izni de vardı (*Íslendingagabók*, 7. Bölüm). Ayrıca İzlandalılar sıcak suda vaftiz olabiliyordu, vaftiz ayini sırasında tam *submersio* (boğulma) anında bir hoşnutluktan bahsedilemez. İzlanda Danimarka'dan sonra ikinci, tamamen ve resmî olarak Hristiyanlaşmış İskandinav ülkesiydi. İzlanda Viking Çağı'nın kronoloji çerçevesinde seyrek nüfuslu, kanunsuz, vahşi doğasından Orta Çağ Hristiyanlığına göre organize olmuş ve kendi tarihiyle yoğun ilgilenen bir devlete dönüşmüştü. Vakanüvisin ancak 11. yüzyılın sonunda başlamasından kısa bir süre sonra Latinceyi birkaç kuşaktan oluşan sözlü geleneklere dönüştürmesi ve görgü tanıklarının sözlü beyanlarına dayanan halk ağzı tarihçiliğini yerinden etmesi, eski İzlanda edebiyatını özellikle Viking mitinin önceden başlaması için yetkin hâle getiriyordu. Daha düşük bir ihtimalle Viking Çağı için azizlerin hayatlarını anlatan eserler (*hagiografi*) bunun

karşısında duruyordu, ama bunlar da geleneğin daha az güvenilir bir aracıdır. Buna göre özellikle Orta Çağ İzlanda edebiyatı Viking Çağı boyunca bağımsız devlet ilişkilerini, daha doğrusu çok geride kalmış Norveçli atalarını tek taraflı yücelterek Viking mitinin yayılmasına destek olmuştur. Daha sonra, Yeni Çağ'da eski İzlanda edebiyatının tarihsel kaynak olarak yanıltıcı kullanımının Viking Çağı imgesi üzerinde kalıcı bir etkisi oldu.

Grönland

İzlanda'nın aksine -Naddoðr başta Snaeland/"Schneeland" olarak, sözde ikinci kâşif Garðar pek de mütevazı olmayan bir şekilde Garðarshólm/"Insel des Garðar" ve son olarak Floki oldukça uygun bir şekilde İzlanda olarak adlandırılmıştı- Norveçli Kızıl Erik Grönland'ı keşfettiğinde adaya göçü cazip kılmak amacıyla buraya çekici bir anlamı olan "Grün-Land"(Yeşil Ülke) ismini koymuştu. Anlaşılan Erik önce Norveç, daha sonra da İzlanda'da iki kez dışlanmış kötü şöhretli bir katildi ve ayaklarının altındaki yer ısınmaya başlayınca 982'de İzlanda'yı terk etmek zorunda kalmış, Norveç'te de tutunamamıştı. İrlanda Tara'daki savaşın kaybedilmesinden sonra artık İskandinavlar için cazip hedef olmadığından Erik, yaklaşık elli yıl önce fırtına tarafından sürüklenen, Gunnbjorn Ulfsson adında bir Norveçlinin izlerini takip ederek batıya yöneldi ve gösterilen yönde Grönland'ı buldu. Grönland'ın güney ucunun kuzeybatısı olan, daha sonra Doğu yerleşimi olarak adlandırılan bölgeyi üç yaz boyunca araştırdı, sonra İzlanda'ya geri döndü ve keşiflerini anlattı. 986'da yirmi beş gemiyle Grönland'a doğru yola çıktı, bunlardan sadece on dördü güvenli bir şekilde Doğu yerleşimine ya da en azından önceden kararlaştırılan buluşma noktasına ulaşabildi. Erik, Qassiarsuk'taki Eiríksfjorð'da bir çiftlik kurdu (bugün Qaqortoq yakınında). Yaklaşık 10 sene sonra yerleşilen alanın oldukça çorak olduğu farkedildi, böylece yeni bir yer arayışına girdiler ve kuzeybatının daha kuzeyine (bugünkü Nuuk) yerleştiler. Grönland'daki İskandinav nüfusunun toplamda 3000 kişiden ibaret olduğu sanılmaktadır ve burada Doğu yerleşkesi 190, Batı ise 90 köyden oluşuyordu. İzlanda'nın Hristiyanlaşmasından sonra Grönland'da da kilise ve manastır kurulmaya

başlamıştı. 13. ve 14. yüzyıla kadar Batı yerleşkesinde 4, Doğu'da ise 12 kilise, Garðar'da (bugünkü Ígaliku) bir katedral ve her biri erkeklere ve kadınlara ait olmak üzere ayrı manastırlar inşa edilmişti. Grönland'ın batı kıyıları boyunca yapılan keşif gezilerinde yerleşimciler -1824'te keşfedilen bir runik taşının da doğruladığı gibi- 73° derece Kuzey enleminin hemen altında kuzeye doğru ilerlediler. Oraya giden yolun üzerinde *norðrsetr* ("Kuzey Yaylaları") bulunuyordu, burada Grönlandlılar günlük beslenmelerini sağlamak için avcılık ve balıkçılık yapıyorlardı. Biraz önce sözü edilen kıyı şeridinin aslında en dar anlamda yaz merası, yani *setr* ("yayla") olarak kullanılması kuşkusuz güvenli değildir ve yerleşim yerinden (700-900 km) çok uzakta olmasından dolayı da gerçek dışıdır. 13. yüzyıldan kalma *Konungs Skuggsjá*'na (Norveçlilerin kanonik metni) göre, Grönlandlılar yaşanılabilir bölgeler bulmak umuduyla ülkenin buzluk bölgelerinde keşfe çıkmışlardı, ama bu girişim de boşunaydı. Grönland'ın ve doğu kıyılarının iç kısmının öbyggðir yani çorak, yaşanmaz arazi olarak tanımlanması nedensiz değildir ve Grönland'ın 17. yüzyıla kadar Kuzey Avrupa'nın parçası olarak yorumlanmasına rağmen Kardinal Sigurður Stefánsson'un 16. yüzyılın sonlarından kalma haritasının gösterdiği gibi kıtayla kara bağlantısı varmış. Hatta *Kraliyet Aynası* Grönland'da Norveç menşeli ren geyiklerine rastlandığına dahi inandırmak ister. Bir elyazması, Grönland'dan Geitar-Hallr isimli bir adamın sütüyle karnını doyurduğu keçisiyle birlikte Norveç'e kadar gittiği bilgisini içerir. Bu da 12. ve 13. yüzyıllarda İzlanda ve Norveç'teki bilimsel literatürün coğrafi resmidir, ama bizim literatürümüz Grönland yerleşimi için güvenilir değildir ve yerleşimin arkeolojik araştırmasıyla kısmen düzeltilebilir. Bergen Piskoposu'nun gemisiyle Grönland'a bir bağlantının var olduğu yaklaşık 1369'da kanıtlanmıştır. Batı yerleşkesinden son kez 1342'de söz edilir, Doğu yerleşimi son piskoposunu 1377'de alır ve 16. yüzyılın ortalarında hiçbir İskandinav artık Grönland'da yaşamıyordu. Viking Çağı kolonilerinin yok olmalarının nedenini akraba evlilikleri, hastalık ve iklimin kötüleşmesi gibi faktörlerde aramak gerekmektedir. Buna karşın İzlanda vakanüvisleri, kolonilerin yok olmalarının nedenini Eskimoların saldırılarına bağlamakta ve daha sonraki Viking efsanesi üzerinde başka bir düğüm atmaktadır.

Helluland, Markland, Vínland

İzlanda ve Grönland'da olduğu gibi Amerika kıtasının da Orta Çağ Avrupalıları tarafından ilk kez görülmesi tesadüfen olmuştur. *Graenlendiga* efsanesine göre Bjarni Herjólfsson isimli bir İzlandalı Grönland'a yelken açmıştı, ama yakalandığı fırtına sebebiyle güneybatıya doğru sürüklen-di ve Grönland'a üç günlük görüş mesafesinden sonra ye-niden varmadan önce geri dönüşü sırasında batıda iki kez bir toprak parçası gördü. Bu anlatılanların 986'dan kısa bir süre sonra olması gerekiyor, ama ormanlık, düz sahillerin tanımlanmasının sistematik keşiflere yol açması 15 yıl daha alacaktı. Leif Ericson (Kızıl Erik'in oğlu), Bjarni'nin gemisini aldı ve onunla güneybatıya yelken açtı; önce taşlı çakıllı çor-ak araziye ve Helluland ("Taşlı Ülke") olarak adlandıracağı yere ulaştı, sonra ormanlarla kaplı kıyıya -Bjarni tarafından görülen yer?- ulaştı ve ona da Markland ("Orman Ülkesi") adını verdi. İki gün sonra denizciler geniş otlaklarla, orman-larla ve yabani üzüm bağlarıyla kaplı topraklara rastladılar, bu nedenle de oraya Vínland adını verdiler. Leif kendi adını alan Leifsbuðir (bu isim geçici yere işaret eder) denen yerde kışı geçirdi ve böylelikle ilk İskandinavlar Amerika topraklarına ayak basmış oldu, ama ertesi yıl keşfini haber vermek için geri döndü. Bir sonraki keşif gezisini Leif'in kardeşi Thorvald gerçekleştirdi, üstelik Leif'in Vínland'da kışı geçirdiği kampı bulmakla kalmadı, iç bölgelere keşif gezilerinde de bulundu. Bunu izleyen yaz mevsiminde ilk kez yerli halk *Skrælinglerle* (Eskimolar, aslında söz konusu muhtemelen Algonkin Kızılderilileriydi) aralarında çatış-ma çıktı, savaş sırasında Thorvald okla vurulup ölmüş ve Vínland'a gömülmüştü. Ancak bir süre sonra (1021 öncesi?) Grönland'dan İzlandalı Thorfinn Karlsefni, açıkça sömür-geleştirme amacıyla Vínland'ı yeniden araştırmak istedi-ğinden silahlanıyordu. İç çatışmalar ve *Skrælinglerle* yapılan savaşların ardından kâşifler, yolculuklarından ancak üç yıl sonra geri döndüler ve başka bir sefer de benzer şekilde son-landı. 1020'li yıllarda Amerika kıyılarına İskandinavların yerleşme çabaları böylece sona ermiş oldu.

Eiríks saga rauða, sadece iki seferin olaylarını çok farklı sunumla anlatır ve burada Amerika'nın keşfi Leif Ericson'a atfedilir. Thorvald ve Thorfinn Karsefni komutası altında üç gemi, 160 personel ve çok sayıda teçhizatla çıkılan ikinci keşif gezisinde küçük adımlar taktiğini uyguladı. Gemi-ler Grönland'ın Batı yerleşkesi üzerinden ilk önce Ayılar Adası'na ulaştı, oradan yelken açıp iki gün boyunca güney yönünden Helluland'a ve iki gün sonra da Markland kıyı-larına vardı. Güneye giden yolun üzerinde Vinland'a ulaş-madan önce keşif gezisi hâlâ Kjalarnes ("Omurga Çıkıntı-sı") adını verdikleri, geniş ve verimsiz arazilerin bulunduğu Furoustrandir Burnu'nu ("Mucize Sahiller") dolaşıyordu. Ancak *Eiríks saga*'ya göre bu keşif gezisi sadece Leifsbuðir'e varışla sonuçlanmamış, aynı zamanda Straumfjord ve Hop adında iki yerleşim yeri oluşturulmuştu. Bu destan da işgal girişiminin başarısızlığını ve *Skrælingler*le savaşları anlatır; burada *Skrælinglerin* kimliği sorunu, destandaki anlatıma -küçük, siyah saçlı ve çirkin- yeni keşfedilen kıyı alanlarının tanımlanmasına kıyasla daha az sadıktır.

Bugün geniş ölçüde şu konu hakkında fikir birliği vardır: Sözü edilen bölgelerin kimliği kesin olarak tanımlanamaz, ama Helluland'ı Baffinland'la, Markland'ı Labrador'la ve Vinland'ı Newfoundland'la özdeşleştirmek büyük ölçüde doğrudur. Vinland'daki fazlasıyla şüpheli, yabancı üzümler Grönland'ın isimlendirilmesinde olduğu gibi ya mübalağa amacıyla yapılmış ya da metne daha sonra eklenmiştir. Öte yandan Vinland'ı Maine, Rhode Island ve hatta Massachu-setts ile tanımlama çalışmaları muhtemelen daha da yanıltıcıdır, çünkü bu alanlara olan muazzam mesafeler her iki destanın verileriyle tamamen tezat teşkil eder. Kuzey New-foundland'daki (Ingstad 1969) L'Anse-aux-Meadows'ta Helge ve Anne Ingstad tarafından yapılan kazıdan çıkanla-rın Leifsbudur Efsanesiyle örtüştüğünü kanıtlamak zordur. Yine de sınırlı gerçekliğin güvencesiyle kabul edebileceği-miz şey şudur ki burası İskandinav yerleşkesiydi. Bir dizi buluntu ev biçimlerinin yanı sıra İzlanda sabuntaşı lambası-

nı, sabuntaşı kirmesini ve özellikle bronz, İskandinav halka çivisini teyit eder ama 1000'den sonrası ya da kısa bir süre önceki yıllar hakkında yerleşimin Karbon 14 metoduyla yapılan bir tarihlmesi yoktur. Olaylardan ancak 300 yıl sonra ortaya çıkmış Vinland Saga'nın -sözlü geleneğe dayansa da- fantastik olduğundan kuşku duyulmayan betimlemelerini bir kenarak bırakırsak L'Anse-aux-Meadows'taki kazıların dışında buna rağmen bize farklı yazılı kaynaklarda Vinland'ın keşfinden bahseden bir dizi satır kalır ve bunlar da Atlantik ötesi keşiflerin İskandinav dünya görüşünün bir parçası olduğunu gösterir. Ama 18. yüzyıla kadar geçerli bu dünya görüşü Amerika'da (!) ortaya çıkan, güya Orta Çağ kaynaklı, Amerika'yı İskandinavların keşfettiğini kanıtlayan, kötü şöhretli Vinland haritasının sahte olduğunu gösterir, çünkü harita Grönland'ı bir ada olarak tasvir eder. Bunun dışında kimyasal analizlerin yardımıyla mürekkebin bazı bileşenlerinin ancak 20. yüzyıldan beri yapılabildiği saptanmıştı. (Bu yöntem Grönland ve Newfoundland dışındaki Kuzey Amerika'daki sözde "Viking buluntularının" sahte olduğunu göstermiştir: Vinland haritasına ek olarak, Minnesota'daki Kensington'da 1898'de bulunan runik taşı, 1650'den kısa süre sonra inşa edilen Rhode Island'daki Newport Kulesi veya İskandinav olmayan ya da modern zamanlarda Amerika'ya ulaştığı tahmin edilen bir dizi silah ve yazıtlar sahtedir; bunlar en son 1991'de Linderoth Wallace tarafından derlenmiştir.)

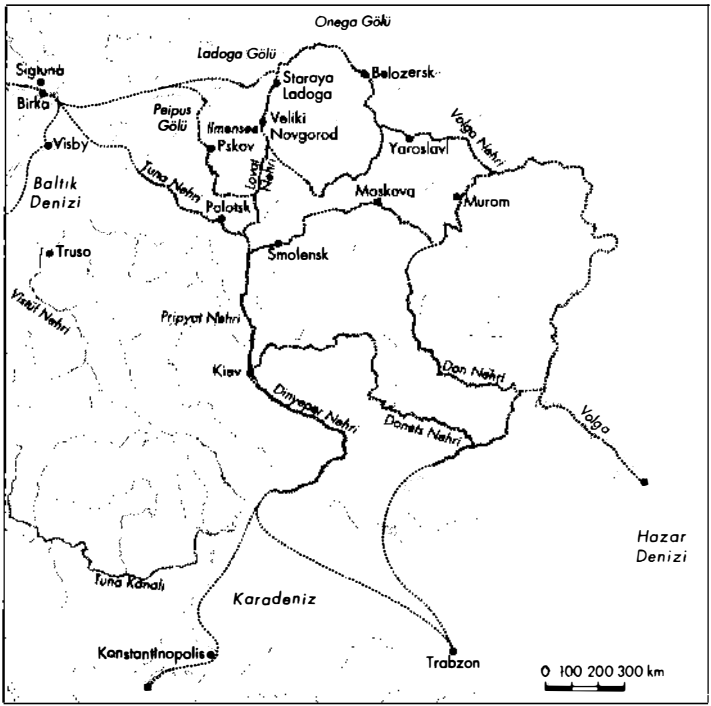
Özetle şunu saptayabiliriz: Viking Çağı'nın Kuzey Amerika'ya yayılmasının bugün arkeolojik ve yazılı kaynaklara dayanarak kesin olduğu söylenebilir; buna karşın adı geçen yerleşim yerlerinin kesin konumu, seferlerin sayısı, türü ve sömürgeleştirme girişimlerinin sona erme nedenleri Orta Çağ'da çok önce şekil almış Viking mitinin bir parçasıdır ve Christian Krogh'un "Leif Eiríksson Amerika'yı Keşfediyor" adlı ünlü tablosu da (1893) bu mite dayanır.

3. Devlet Kurucusu Olarak Tüccarlar: Vikinglerin Doğu'ya Yayılması

Viking, Vareg, Rus'

İsveçlilerin büyük ölçüde katılmadığı İskandinav Doğu genişlemesinden söz edildiğinde, genellikle Vikinglerden değil, aksine çağdaş kaynakların da doğruladığı gibi Vareglerden ve Rus'lardan söz edilir. Bir yandan bu, Doğu genişlemesinin evvela korsanlıkla tanımlanmasıyla ilgilidir. Bu yüzden *vikingr* ("deniz haydudu") kelimesi uygunsuz olacaktır öte yandan Arap ve Slav kaynaklarındaki İskandinavlara ilişkin anlatımlarla ilgilidir, zira bu kaynaklardan Slavcada Rus ve Varjagi/Varjazu, Yunancada Rhos ve Varangoi/Baraggoi ve Arapçada Rus' ve Varank kelimeleri aynı anlama gelir. Ayrıca Arapçada Saqaliba Grupları/"Kuzey-Avrupalılar" için her iki isim de kullanılır.

Gerek bugünün Rusya'sındaki İskandinavların adı gerekse Finlandiya Körfezi, Ladoga, Onega ve Karadeniz arasındaki topraklarda İskandinavların adı olan Rus' isminin kökeni şimdiye kadar kesin bir şekilde açıklanamamıştır. Geleneksel yorum Rus' ismini Fince Finceruotsi (İsveç) ismiyle ilişkilendirir ve bu da (Eski Norveççede *Róðr*/"kürek" ismine dayanarak) suyollarında kürek çeken İskandinavların adı olur (Eski İsveçcede *rópkarlar*/"kürekçiler, gemi mürettebatı"). Muhtemelen bu yorumun İsveç'in bir bölgesi olan Roslagen'la doğrudan bir ilişkisi vardır (Eski İsveççede *Roflag*; Pritsak 1981, s. 5 ve devamı). Daha az gerçekçi olsa da bir başka açıklamada Rus' kelimesini, İskandinavların yerleştikleri bölgeye ismini verdikleri, İranlı Roxolan aşiretiyle ilişkilendirir. Üçüncü yorum Rus' kelimesini Germen kökenli, Slav ismi olarak görerek "kızıl saçlı erkekler" anlamında muhtemelen Gotlar ve daha sonra da İskandinavlarla ilişkilendirmiştir (Boyer 1994, s. 156 vd.).

Harita 3: Varegler ve Rus'ların Doğu Avrupa'daki Yolları ve Yerleşim Alanları.

Her durumda Rus' kelimesinin İskandinav kökenli olması gerektiğini Slav, Bizans ve Arap kaynaklarının yanı sıra 839 yılında Ingelheim'da I. Ludwig'in yanında Bizans elçisinden bahseden Fransız *Annales Bertiniani* de doğrular. Bu diplomatik heyetin bazı üyeleri kendilerini Rhos olarak tanımlıyordu ve İsveçlilere aitti.

Yine de İskandinav kaynaklarının bu tanımdan hiç bahsetmemesi, bunun yerine Varegler (Eski Norveçcede *vaeringjar*) terimini kullanması dikkat çekicidir ve bununla Bizans'taki Vareg Muhafız Gücü'nün kastedildiği sanılmaktadır. Doğu kaynaklı tüm metinlerde "Varegler" en geniş anlamda İskandinavlar anlamına gelir ve bu ifade Batı Avrupa Latin kökenli "Normanni"ye karşılık gelir. Bu isim eski kuzey lisaniyla *vár* ("and, yemin") kelimesine dayanır

ve birbirlerine yardım etmeye yemin etmiş erkekleri tanımlar; bu da muhtemelen sefer topluluğunun (Eski Norveççe-*de félagr*) lonca benzeri yapısına işaret eder (Paneri, 1995). Eski İskandinav kaynaklarında ya Bizans İmparatorluğu'ndaki İskandinav (ticaret?) yerleşimlerinin ya da Vareg Muhafız Gücü'nün kamplarının adlandırılması olan *vaeringjaseta'*dan zaman zaman söz edilmesine rağmen Varegler teriminin bölgeyi değil sadece kişileri tanımladığı düşünülmektedir.

Rus' Bölgesindeki Devlet İnşası ve Ticaret

İskandinavların Doğu'ya yayılmasının öyküsü Viking Çağı ile başlamaz, aksine Tunç Çağı'na dayanan geleneğe kadar uzanır ve Finlandiya Körfezi, Karadeniz ve Hazar Denizi arasındaki üçgende Doğu Avrupa bölgeleri ve İsveçlerle yoğun ticari ilişkilere sahiptir (bkz. Harita 3).

Sözü edilen bölgenin ticaret rotaları gerek eski Slav gerekse Yunan kaynaklarında geçmektedir. Örneğin Nestor kroniklerinde (1100'den sonra) aşağıdaki şekilde anlatılır:

Ticaret yolları Varegleri Yunanlara bağlar. Yunanlardan başlayarak bu yol Dinyeper'i izler ve oradan bir şilep Lowat'a gider. Lowat'ı izleyerek Ilmen Gölü'ne ulaşılır. Volhov Nehri bu gölden Nove Gölü'ne (=Ladoga Gölü) akar. Bu gölün ağzı (=Neva) doğrudan Varegler Denizi havzasıyla birleşir (Finlandiya Körfezi).

950 yıllarında Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Prophyrogenetos'un *De Administrando Imperio* adlı dış siyasetle ilgili kitabında Rus suyollarının tanımlanması da önemlidir. Bu metinde sadece Rus'ların Kiev'den güneye giden ticaret yolları tarif edilmez, aynı zamanda Slav ve İskandinav tarzında Dinyeper Nehri'nin yedi şiddetli akıntısının isimleri yer alır.

Bizans İmparatoru Rus' ticaretini enine boyuna detaylandırır: Ticaret gemileri baharda Veliki Novgorod'dan Kiev'e gelir ve buradaki Rus'lar kışın haraç ödemelerini toplar. En geç nisan ayında hepsi nehrin yukarısında yüksek kayalıklardaki Kiev'de bir araya gelir. Baharda eriyen karlar nehir yatağını beş metre kadar yükseltir, buna karşın nisan ile ha-

ziran ayları arasında nehir geçilmez olur. Bu arada mallar sığınaklardan Slav gemilerine yüklenir ve böylece her şey yolculuk için hazır hâle gelir. Suların yükselmesiyle tüm filo harekete geçer ve 70 km uzunluğundaki nehir boyunca aşağı doğru yola çıkar. Sadece sular yükseldiğinde kayaların üzerinden aşmaları mümkün olabilir. Bir noktada gemilerin 10 km'lik mesafe boyunca çekilmesi gerekir ve bunun için de köleler kullanılır. 972'de biraz başarı elde eden, Kiev Prensi Svyatoslav'a saldıran ve onun kafatasından güzel bir içki kâsesi yapan Peçeneklere dikkat edilmelidir. Akıntıdan sonra nihayet Karadeniz'deki Berezany'ye gelirler ve buradan karşıdaki Bizans'a geçerler; ama aynı yılın sonbaharında geri dönerler.

Günümüz Rusya bölgesinde devletlerin oluşumunun temsili ve İskandinavların oynadığı rol -sözde Vareglər sorunu- uzun zamandır Normanistler ve Anti-Normanistler arasındaki bilimsel tartışmanın konusu olmuştur. İskandinavların mı yoksa Slavların mı ilk devlet kurucuları olduğu konusu 1749'dan beri tartışılmaktadır (Pritsak 1981, s. 3).

Normanistlerin temel çıkış noktası şudur: Rus' terimi bugünün Rusya'sının İskandinav kökenli Viking Çağı sakinleri için geçerlidir ve bunlar da İlmen Gölü etrafında ilk devlet oluşumunu ve daha sonra Dinyeper boyunca kökenlerini borçlu oldukları İskandinavlardır. *Annales Bertiniani*, Rus Nestor Kroniği'ne (gerçekte *Poverst' vremennykh let*="geçmiş yılların olayları") ve Bizans İmparatoru VII. Konstantin Porphyrogennetos'un daha önce sözü edilen *De Administrando Imperio* gibi çağdaş kaynaklara atıfta bulunur. Tüm bu metinler Rus' teriminin etnik ve dilsel olarak İskandinavlara ait olduğunu tasdik eder. Buna karşın anti-Normanistler Rus' kavramının gerçekte Kiev civarındaki bölgeden gelen Slav kavmi olduğunu savunmaktadır. Dahası, Batı kaynaklarında bahsedilenler, İsveç kökenli Rus'un Slavların hizmetindeki İskandinavlar olduğunu ve arkeolojik materyalin çok sayıda İskandinavın varlığını pek desteklemediğini iddia etmektedir. Bu tartışmanın en son durumu, en yeni arkeolojik verilere göre şu şekilde özetlenebilir: İskandinavlar Rus' bölgesinde devlet oluşumunun ortaya çıkmasında doğrudan bir katkı sağlamadılar ama bu konuda belirli bir rol oynamışlardır.

Yukarıda bahsedilen ana Slav kaynağı Nestor Kroniği, özellikle bazı sorunlara yol açmaktadır. Bu metin 1100'den kısa bir süre sonra daha eski ön aşamalardan yaklaşık 200-250 yıllık bir zaman farkıyla yazılmıştı ve doğudaki İskandinav toprak işgallerini şu şekilde tanımlamıştır: Varegler 859'da denizin diğer tarafından gelerek Slavların yerleşim alanlarını işgal etmiş ve onları haraca bağlamışlar. Ama 862'de Slovak ve Hırvatlardan oluşan Slav kabileleri Vareglere başkaldırmışlar ve onları kovmuşlar. Slavlar ortak bir hükümdarda anlaşamadıklarından İskandinavlara gitmişler ve onlardan kendilerine hükmetmelerini istemişler:

“Ülkemiz büyük ve zengin ama ne yazık ki içinde belli bir düzen yok; gel bizim kralımız ol ve bizlere hükmet.” Böylece Rus' tarafından seçilen üç erkek kardeş maiyetleriyle oraya gitti. En büyüklerinin adı Rurik'ti ve Novgorod'a yerleşti. [...] Bu yerde Varegler yenidir zira Novgorod'un ilk yerleşimcileri Slovenlerdi, Polotsk'ın halkı Hırvatlar, Rostov'un Merja, Belozersk'in Ves' ve Murom'un Muromalardı. İşte hepsinde Rurik hüküm sürüyordu.

Bu açıklamalar, ne kadar tarihdışı olursa olsun, 11. ve 12. yüzyıllarda Rus' sakinlerinin İskandinav yönetimini tebasının isteğiyle meşrulaştırdığını, Slav ve İskandinav soyundan gelmelerine değer verdiklerini gösterir.

Dahası İskandinavların büyük nehir kenarlarında şehirler kurmasını vurgulaması dikkate değerdir. Nestor Kroniği'nin (Codex Hypatianus'ta) farklı yorumuna göre Varegler Rurik aracılığıyla Ladoga Gölü yakınında Eski Ladoga şehrini ve İlmen Denizi'nin ağzına yakın bir yerde Novgorod'u kurmuş. Orada aynı zamanda iki İskandinav kardeşin Dinyeper kıyısındaki (o zaman zaten var olan) Kiev şehrini aldığı anlatılır. Novgorod gerçekten de bir dereceye kadar yeni kurulmuş sayılırdı, ancak karşı kıyıdaki ticaret şehri Gorodisce çok daha önce vardı.

Normanistler ve anti-Normanistler arasındaki anlaşmazlık bilhassa Rus' kelimesinin filolojik kökeniyle ilgili problemin etrafında döner; bu kelime tarihsel dönemi içinde her iki imparatorluğu, Novgorod'u (Eski Norveçcede *Hólmgarðr* “Ada Şehri”dir) ve Kiev'i (Eski Norveçcede *Kaenugarðr*, “Kaenir şehri =Kievans”) belirtir.

Her hâlükârda şu kesindir: Orta Çağ'ın İskandinav kaynaklarında Rus' bölgesi Mikla'da (Büyük İsveç) genellikle Svíðþóð olarak belirtilir ve bu nedenle İsveç sömürgeciligi ve genişleme alanı olarak nitelendirilmiş olur, tıpkı Akdeniz'deki Sicilya Yunan kolonisine "Büyük Yunanistan" denebileceği gibi. Bunun yanında coğrafi olmaktan daha çok politik bir terim olan Garðariki de vardır; bu ya "şehir imparatorluğuna" ya da doğrudan *Hólmgarðr*, *Kaenugarðr* ve *Mikligarðr* (=Bizans) gibi yer adlarına dayanır ve böylece her iki "Krallık" için bir üst kavram oluşturur ve nihayetinde Rusya'nın ortaya çıkacağı Rus' bölgesini kapsar.

Edebi ve arkeolojik kaynakların tespiti Varegler sorusundaki iki tutumun sentezini mümkün kılmaktadır: Edebi tanıklar (Araplar da) son derece açıktır; Rus'un 9. ve 10. yüzyılda Doğu Avrupa'ya yerleşen İskandinavlar olduğu kesinlikle söylenebilir. Rus' İmparatorluğu'nun politik merkezi Kiev şehriydi ve aynı şekilde ilk hükümdar İskandinav olduğu için, bilhassa bu yüzden İskandinavlar oradaki prensliklerde önemli bir rol oynuyordu (Nestorkronik'teki isimleri: Rurik=Hrorek, Oleg=Helge, Igor= Ingvar, Olga=-Helga). 10. yüzyılda soy ve bununla birlikte imparatorluk gözle görülür bir şekilde Slavlaştı ve bu sırada Rus' bölgenin adı olarak kaldı. Diğer yandan yukarıda kısaca bahsedilen, Baltıklardaki İsveç yayılmasına benzer bir biçimde İskandinav bulgularının sayısı Slav halkının payından önemli ölçüde azdır. Ladoga Gölü çevresindeki bölgede bile kesinlikle İskandinav olarak tanımlanan mezarlar %10'dan daha azını oluşturur (Stalsberg 1982). Burada kuşkusuz gözden kaçırılmaması gereken nokta şudur: Bulguların çoğu daha ziyade kırsallığın hâkim olduğu bağlamdan gelmiştir ve bu nedenle İsveç'in genişlemesi hakkında çok az şey söyler. Ayrıca İskandinav, Fin ve Slav nüfuslarının hızla birbirine karışması ve kültürlerin iç içe geçmesi, bulguların kabul edilenden daha küçük kısmının İskandinav olarak ele alınabileceği sonucunu doğurur. Bundan başka İskandinav tipi buluntuları, Rus' kökenli olanları veya karışık unsurlara sahip bu tür mezar kalıntılarını da eklersek, o zaman İskandinav buluntularının oranı önemli ölçüde artar.

Hepsini kapsamasa da ihtiyatlı uzlaşma formülü, İskandinavların Rus' bölgesinde devletlerin oluşumunda önemli

ama belki de mutlak olmayan, baskın bir rol oynadıklarını söyleyebilir.

Buna karşın belgeler İsveçli Vareglerin daha önce mevcut yerleşim bölgelerini zor kullanarak işgal ettiklerini göstermektedir. Gerçi Arap coğrafyası el-Mesudi'nin kayıtlarında birkaç yağmalamayla beraber Varegler tarafından Hazar Denizi'ne saldırılar da vardır. Yine de Rus gölleri ve nehirleri saf Viking seferleri için pek uygun olamaz. Birincisi nehirler arasındaki yerleşim yerleri büyük toplulukları doyuramayacak kadar zayıftır; ikincisi nehirlerdeki fırtına noktalarından kaçınmak için gemilerin karadan yürütülmesi, yolları muhtemel saldırıya karşı hassas hâle getirebilirdi. Yüksek ihtimalle -arkeolojik bulgulara göre zengin ve iyi donanımlı- Doğu'daki İskandinavlar ilk etapta tüccar olarak ülkeye geldiler ve finansal güçleri sayesinde çok geçmeden sosyal etkiye sahip oldular. Ekonomik güç göçmenlere -burada kadınların yüksek oranı nedeniyle sadece belli zamanlarda faaliyet gösteren tüccarlardan değil göçmenlerden de bahsetmeliyiz- politik güç de sağlamıştır. İngiltere ya da Normandiya'da olduğunun aksine, görünen o ki İskandinavlar Rus' bölgesinde tarımla uğraşmak için hiç mülk edinmediler. Faaliyetleri büyük nehirlerin seyri boyunca kent merkezlerindeki ticarete yoğunlaşmış gibidir ve burada ticaret merkezlerinin inşası İskandinav alanlarında gerçekleşiyor olmalıdır.

Buna ek olarak İskandinavlar özellikle 10. yüzyıldan itibaren, başka yerlerde olduğu gibi Avrupa'ya da paralı asker olarak gelirler. Bu İskandinav yayılmasını değerlendirme tarzı ne yağmalamalardan ne de ticari faaliyetlerden ayrı tutulabilir; ayrıca Rus'da yaşadığı süre boyunca İskandinavların bahsedilen üç alanın her birinde aktif olduğu düşünülebilir. Az sonra bahsedilecek olan Bizans'taki Vareg Muhafız Gücü, İskandinvya'dan güneydoğuya yolcu taşımacılığında askerlik hizmetinden etkileyici bir şekilde vazgeçer. Çağdaş Batı Avrupa ve Arap kaynaklarının da belirttiği gibi İsveçlilerin Rus'ların siyasi ve diplomatik görevlerinde dikkat çekici konumu artarak önem kazanır: Askerî ve ekonomik etkinin birleşiminden dolayı Slav prensleri göçmenleri kolaylıkla göz ardı edemiyordu; ayrıca Almanca bilmek elçi seçimi için büyük önem taşımış olabilir.

Kiev'in yanı sıra Vareg prenslerini hesaba katmak zorunda olduğumuz Ladoga ve Novgorod dışında Rus' bölgesindeki İsveç etkisi askerî saldırganlıktan ziyade ekonomik sızmayla artıyordu. Askerî boyut büyük ölçüde paralı askerlik hizmetiyle sınırlıydı ve daha sonra da İskandinav askerlerinden değil Slavlardan oluşmuştur. Ama arkeolojik bulguların bugüne kadar gösterdiği gibi burada özellikle münferit mezar alanlarının etnik karışımından bahsedilir; Rus' bölgesi çekişme içinde değil İsveç-Slav-Finlilerin bir arada yaşadıkları bölge olarak gösterilmiştir.

Vareg Muhafız Gücü (Warägergarde) Bizans'ta

839'da yazılan *Annales Bertiniani*'nden daha önce alıntı yapılan pasaj, Bizans hizmetindeki İskandinavlar hakkındaki en eski belgedir. Rus' ile Bizans arasındaki ilişki 9. yüzyıl boyunca hiç kesilmedi. 860 ve 907 yıllarında Rus'un Bizans'a yönelik saldırılarından söz edilir; Bizans kaynaklarında bundan sadece çok az bahsedilirken ya da hiç bahsedilmezken Nestor Kroniği'nde çok daha ayrıntılı bilgiler vardır. Doğu Roma İmparatoru'nun askerî başarıları, Bizans askeri olarak hizmet etme cazibesini artırmış olabilir, aynı durum Rus'dan gelen askerler için de geçerlidir (Blöndal 1978, s. 37). Rus' kökenli paralı askerlerin Dalmaçya'da, Sicilya üzerinde, Girit ve Kıbrıs'tan Suriye'ye kadar pek çok meydan muharebesine katıldıkları 10. yüzyıldan çok sayıda Bizans belgesinde kayıtlıdır. I. Otto'nun Doğu Roma İmparatoru I. Nikiforos'a elçi olarak yolladığı Cremona Kardinali Liutprand, 948-50 ve 968/9 yılları arasında Bizans hakkında detaylı bilgiler vermiştir ve İskandinavların açıkça tanımladığı, Bizans hizmetindeki Rus'dan da bahseder: "Rus' (Rusios), bizim başka bir deyişle Normanlar (Nordmannos) diye adlandırdıklarımızdır."

10. yüzyılın son on yılında II. Basileios (976-1025) komutasındaki çok sayıda İskandinav, saray muhafızlarının bir parçası olan kapalı bir birlikte birleştirilmişti. Tetikleyici an muhtemelen Küçük Asya'da Bardas Fokas'ın 988/89 yıllarındaki yükselişiydi. Kiev Prensi Vladimir köşeye sıkıştırılmış imparatoruna Rus' bölgesinden topladığı 6000 askerle yardıma geldi; bunların çoğu muhtemelen Bizans hizmeti-

ne alınmıştı ve böylece Doğu Roma imparatorlarının Vareg Muhafız Gücü'nün çekirdeğini oluşturuyordu. Vareg Muhafız Gücü, saray muhafızlarının sadece bir bölümüydü ama bu birlik Basileios'un komutası altında kesinlikle en prestijli olanıydı. 1017 ve 1018'de Apenin Yarımadası'nda Ostrom'un hizmetindeki Vareg birlikleri Güney İtalya şehirlerinde asker olarak işe başlayan Normanlara karşı savaştı ve bu savaşta Bizans Generali Basil Boioannes'i, Bari ve Trani'yi ve bir dizi Norman'ı esir olarak almayı başardı. Vareg Muhafız Gücü, Basileios'un ölümünden hemen sonra kaynaklarda belgelenmese de varlığını sürdürmeye devam etmiş gibi görünüyor, çünkü dokuz yıl sonra en ünlü girişlerini yaparlar: 1034 ve 1042 yılları arasında Vareg Muhafız Gücü daha sonraki Norveç Kralı III. Harald'a hizmet etti. En geç 11. yüzyıl ortalarından itibaren muhafız gücüne Franklar ve İngilizler alınıyordu; İngilizler "Ingilinoi" adıyla özellikle Hastings Muharebesi'nden sonra katılmıştı. Zaten 981 saray devrimi dolayısıyla Vareg Muhafız Gücü'nden ayrılan bir Alman birliğinden bahsedilir. Yaklaşık 1103 yılında Kral Sigurd, Bizans ziyaretinden sonra İskandinavya'ya kara yoluyla geri dönmeye niyet edip gemilerini İmparator Alexius'a hediye edince birlik imparatorun mahiyetindeki gençleri teslim aldı. Bu güçlenmeye rağmen (Blöndal, 1978, s. 122-166) Vareglerin sayısı birkaç bin kişiden fazla olamaz. 1204 yılında Bizans'ın Venedikliler tarafından ele geçirilmesinden sonra Vareg Muhafız Gücü'nün de sonu gelmişti; kendi savaş gücünü ücret karşılığında yabancı hükümdarlara hizmet ederek inşa eden ve Viking Çağı'na ait hazırlığın bir belirtisi olarak ayakta durabilen bir birlikti bu.

10. yüzyıl boyunca Kiev Prensi Igor ile Bizans İmparatoru (941-944) arasında ara sıra anlaşmazlıklar söz konusu olmuştu. 944'teki anlaşmazlığın temelinde Rus' ile Bizans arasında daha önce 911 yılında yapılmış ve Rus' tacirleri için koşulların daha az uygun olduğu bir antlaşma bulunuyordu. 1043 yılında Bizans'a yapılan son Rus' saldırısı, tıpkı önceki ataklar gibi çıkartma filosunun kaybıyla neticelendi. Muhtemelen bu kayıplarda, Bizanslıların gemilere karşı oldukça caydırıcı bir savunma silahı olan "Rûm ateşi" etkili olmuştu. Bu kez Rus' prensleri, Bizans ve Kiev arasındaki gerçek güç dengesinde açık üstünlük elde etmiş olmalıdır,

çünkü o zamandan beri her iki hükümdarlık arasındaki silahlı çatışmalar hakkında hiçbir kayda rastlamamaktayız.

Seferler ve Uzak Mesafe Ticareti

İskandinavlar Rus' bölgesini Doğu'ya giden yolda atlama tahtası olarak kullandılar ve ne kadar cazip olsa da Bizans pek çok hedeften sadece biriydi. III. Harald'dan öğrendiğimize göre 11. yüzyılın 30'larında ve 40'ların başlarında Vareg Muhafız Gücü, başlarında bir komutanla Sicilya, Bulgaristan ve Küçük Asya'ya sefere çıkmış ve Kudüs'e kadar gitmişti.

Daha 912/913'te Rus' Prensi Igor'un (hükümdarlığı 912-945) filosu Hazar Denizi'ne yelken açmış ve güney kıyısındaki Arap emirliğini yenilgiye uğratmıştı ama bunun Rus ve Araplar arasındaki ilişki üzerinde olumsuz etkisi yok gibi görünüyordu. Başka bir sefer de Kafkasların güneyine yapılmıştı (944). Igor'un varisi, ilk Slav isimli Prens Svyatoslav da (hükümdarlığı 945-972) Hazar Denizi kıyılarına sefere çıkmıştı (971/72).

Novgorod ve Kiev Rus'a yerleşen İskandinavlar sadece savaş niyetiyle doğuya ilerlemedi. Görünüşe göre Bizans'ın yanından geçip Araplarla uzun mesafeli ticaret yapmaya çalışıyorlardı. Hazar ve Karadeniz arasında yaşayan bozkır halkının Hazarlarla teması oldukça yoğundu. Bu ilişkiler sadece çok sayıda arkeolojik buluntularla ispat edilmiş değildir, aynı zamanda Kiev Rus'un ve İsveç Birka halkının kılık kıyafetlerinde bile görülmektedir. Doğu Rus bölgesi üzerindeki -Karadeniz üzerinden değil- yoldan ipek ve gümüş, Asya'dan İskandinavya'ya getirilirken Arapça kaynaklar İskandinav balı, kürkü, av şahinleri ve deniz aygırı dişlerinin ticareti hakkında bilgi vermektedir.

1041 civarında Rus' tarafından değil, doğrudan İskandinavya'dan yapılan, en azından daha büyük Asya keşfi -İsveç'teki Södermannland, Uppland ve Östergötland'dan gelen bir dizi runik taşıyla belgelenmiştir. Kanıtların hepsi ticaret amacıyla "Serkland"a ilerleyen Ingvar adlı kişinin liderliğindeki keşif gezisinin başarısızlığını bildirir.

Çağdaş Arapça Kaynaklarda Vareg ve Rus'

Doğu keşif akınlarında İskandinavlar Viking Çağı'nda kültür ve uygarlık olarak eski dünyanın en gelişmiş halkı Araplarla temas kurmuştu. Bağdat Halifeliği 9. ve 10. yüzyılda kültürlerinin en verimli dönemini yaşamıştı ve bu bağlamda Arapların İskandinavlar hakkında ne düşündükleri oldukça ilginç görünüyor (Birkenland, 1954). Arap seyyahlar ve hatta elçiler Shlei havzasındaki Hedeby'ye kadar gitmelerine ve bunun hakkında yazılı bilgiler bırakmalarına ve Mağraplı diplomat el-Gazel'in 845/6'da bir görevle İrlanda'ya kadar gitmesine rağmen Arapların doğal olarak sıkı ilişkide olduğu Rus'lar hakkında verdikleri bilgiler çok daha ayrıntılıdır. (Allen 1960).

Bir Rus' tanımı, 921/922 yıllarında Bağdat Halifesinin elçisi olarak Volga-Bulgaristan'a gelen Arap gezgin İbn Fadlan'dan gelir. İbn Fadlan notlarında Rus'ların Bulgarlarla nasıl ticaret yaptıklarını anlatır. Rus'ları İskandinavlarla bir tuttuğuna şüphe yoktur, çünkü onları "hurma ağacı kadar uzun ve kızıl saçlı" olarak tanımlamaktadır. İskandinav-ya'nın en ayrıntılı tanımlaması, 1154'te Palermo'daki Kral II. Rugerro'nun huzurunda coğrafya elkitabını sunan Ceutalı Muhammed İdrisi'den gelir, bu metinde Don Nehri üzerinden Finnmark'a ve Faroe Adaları'na kadar İskandinavlar da ele alınır. Rus' bölümü önce İstahrî'den alıntılanan bir pasajı takip eder, fakat aynı zamanda Arapların Kiev Rus'dan kürk ve kurşun satın aldıklarını belirtir. Ayrıca ölülerini yakmaları ve sakallarını "at yelesi gibi" örmeleri gibi çeşitli Rus' geleneklerinden söz eder.

İdrisi'nin Rus'ların Hazar Denizi'nde durmadan komşularıyla savaştıklarını belirtmesine ve ayrıca coğrafyacı el-Mesudi'nin (ölm. 956) Rus'ların Hazar Denizi'ndeki komşu halklarla savaşları hakkında yazmasına rağmen Arap kaynakları neredeyse tamamen Rus'ların ticari faaliyetleriyle ilgilenir. Bunun nedeni Kiev Rus'larının Arap halklarıyla ortak sınırlarının olmamasından kaynaklanıyor olabilir. Öte yandan dikkat çekici bir şekilde tek taraflı rapor şuna da işaret ediyor olabilir: Doğu'da Rus'lar, dışarıdan bakıldığında savaşçılardan daha çok tüccar ve tacirler olarak görünüyordu. Bir Pers seyyahı, İbn Horradadbeh Rusları 844'lerde

köle, kunduz derisi, farklı kürkler ve kılıç ihraç eden tacirler olarak tarif eder ve İbn Havkal da 977’de bal, balmumu ve işlenmiş kürkle kurşun ve cıva ticareti yaptıklarını anlatır. Ama bütün yazarlar şu konuda hemfikirdir: Rus’lar sık ormanlarla birbirinden ayrılmış şehirlerde yaşıyordu ve Doğu Avrupa’nın nehirleri, gölleri ve denizleri tek ulaşım ve ticaret yoluydu. İbn Rüste’nin 922’den sonra kaleme aldığı seyahatnamesinden detaylı bilgiler alıyoruz; Rus’ların en önemli ticaret mallarının kürkler olduğunu, bunun yanı sıra hiçbir şekilde tarımla uğraşmadıklarını, bu yüzden köyleri olmadığını, aksine sadece kentlerde yaşadıklarından ücretlerini nakit gümüş olarak aldıklarını ve bununla Slavlardan yiyecek satın aldıklarını öğreniyoruz. Savaş ve ticaret seferleri için de genellikle gemi kullanıyor, iyi giyinmeye çok önem veriyorlardı. Erkekler bile kollarını altın bantlarla süslüyordu. Aşırı temiz ve misafirperverlerdi. Düşmanlara karşı tutarlı tutumlarından, -muhtemelen bunun lonca benzeri yolculuk birliğiyle ilişkisi olmalıdır- cesaretlerinden ve dahası ticaret hukukuna dair karmaşık meselelerin kendi aralarında ele alınmasından bahsedilmesi dikkate değerdir. Bunun yanı sıra İbn Rüste ileri gelen önemli kişilerin öldüklerinde kadın eşleri ve zengin alet edavatlarıyla ev benzeri mezar odalarına gömme alışkanlıklarıyla da meşgul olur. Onun Rus’lar hakkındaki açıklamaları genel olarak son derece olumludur, ama hiçbir erkeğin onu saldırılardan koruyacak, kılıcını çekmiş iki arkadaşı olmadan acil durumda dışarı çıkmaması gerektiğinin belirtilmesi 900’lü yıllarda Kievli Rus’ların kendine has şehir hayatı hakkında aydınlatıcı bir ayrıntı sunar.

Elbette Arap metinlerinde Rus’lar hakkında eleştirel ifadeler de bulunmaktadır. İbn Rüste’nin aksine İbn Fadlan Rus’ları fazlasıyla kirli olarak tarif eder. Ayrıca bazı Araplar, Rus’ların açıkça sürdürdükleri ahlaksızca yaşamı, hatta misafirlerinin yanında bile köle kadınlarla girdikleri cinsel ilişki alışkanlıklarından hem hayranlık hem de iğrenerek bahsetmişlerdir. Bununla birlikte Arapların Rus’ hakkındaki görüşlerini genel olarak şöyle özetleyebiliriz: Bu bölgenin sakinleri Rus’ları kültürlü olmasa da mutlaka müreffeh ve makul ama her durumda cesur ve etkili ticaret ortakları olarak görüyorlardı.

V. GÜNLÜK HAYAT VE ŞENLİKLER - VİKİNG ÇAĞI'NDA GÜNLÜK YAŞAM VE MADDİ KÜLTÜR

Günümüzde Viking çılgınlığının öne çıkan önemli bir unsuru da “Vikingler” ve “şenlikler” arasında kurulan hayali bağlantıdır. Bunun ardında çok açık bir şekilde piyasalar gizlidir; burada müzikal ve teatral dünyanın gösterisi -bunlar arasında örneğin hayvan kesmenin sahnelenmesi de vardır- çok sayıda “Viking” aletleri ve günlük kullanım nesneleri, lavaş pidesinden yapılmış az ya da çok otantik “Viking” yemekleri, kızartılmış et parçaları veya sadece boynuzlarla servis edilen, akla gelebilecek her türden içki vardır. Sonradan yapılmış Viking gemileriyle yelken turları, Viking Çağı ile ilgilenen aynı anlayıştan insanlar arasındaki fikir alışverişisi kesinlikle bu tür gösterilerin bir parçası olmuştur.

Daha önceki çağların gidişatını yapılandıran, Hristiyan “festivâl takvimi”nin yokluğunda kutlama yapmak için geçmişteki mutlu dönemlerin festivallerini yeniden canlandırıp seküler bahaneler yaratıyoruz. Günümüzün yüksek teknoloji toplumu, daha önce bahsedildiği gibi insanların temsili rollerle yaklaştırmaya çalıştığı, güya daha önyargısız bir yaşam dünyasına özlem duymaktadır. Günlük hayatla (=ticaret) alışılmadık durumlar (=savaş/oyun) ve şenlik (=eğlence) arasındaki özel karışım, Viking festivallerindeki ziyaretçilere modern muadiline benzer vuku bulan, Viking Çağı şenlik kültürüne ait olduğu sanılan duyguyu vermektedir.

Vikinglelere ait şenlik kültürü hakkında bir miktar bilgiye sahibiz; kapsamlı kaynakların birçoğu -her zamanki gibi- açıkça Yüksek Orta Çağ özelliklerini taşısa da bu metinlerde saraya ait unsurlar tümüyle dışlanmamıştır. Yine de şunu varsayabiliriz: Sadece kısmen sarayın etkisine maruz kalmış kırsal İskandinavya'daki sosyal formların nispeten kesintiye uğramamış sürekliliğinde, şenlik kültürünün sürekliliği de 9. yüzyıl ile 13. yüzyıllarda, hatta belki de daha ileri tarihlerde oluşmuştur.

Özellikle Arap görgü tanıkları Viking Çağı İskandinav festivallerine ilgi göstermişlerdi. Kurtuba Emirliği'nden Mağripli seyyah el-Turtûşî 950 yıllarında Haithabu kenti (Zekeriya el-Kazvinî'nin seyahatnamesinden) hakkında şöyle yazar:

Tanrıları şerefine verdikleri şenlikte bir araya gelir, yer ve içerler. Her biri bir hayvan kurban eder ve bunu kapılarının üzerine yerleştirdikleri ahşap çerçeveye asarlar; ister öküz ya da koç, ister erkek keçi veya domuz olsun, kurbanlık hayvanı oraya asarlar ki Tanrı'ya kurban adadıkları bilinsin.

922 civarında ortaya çıkan Arap İbn Fadlan'ın Rus'ların cenaze töreni hakkındaki yazısı, İskandinav şenliklerinin bildiğimiz en eski betimlemesidir. Kısallığına rağmen daha sonraki tanımlardan bildiğimiz bir dizi öge içermektedir: Tanrıların şerefi için kurban bayramlarında erkek hayvanlar kesilir, yemek yenir ve içilir. Ne yazık ki yazar şenliklerin hangi zamanlarda yapıldığı hakkında tek bir kelime bile etmez.

13. veya 14. yüzyıl perspektifinden bakılmış olsa da destan edebiyatında festivallerin çok sayıda tasviri bulunmaktadır; bu betimlemelerin, pagan kurbanlar ve tek tük saray etkisi dışında, Viking Çağı kutlamalarından sapamazlardı. Fakat metinler ziyafetleri betimlerken araya hiçbir mesafe koymaz, aksine eylem akışına uygun tasarlanmış bir bağlamda tasvir eder ve böylece farklı unsurlardan çok boyutlu bir imge meydana gelir.

Bu metinlerde sözü edilen "uzun ev"deki oturma düzeni büyük ölçüde değişmez ve ev genellikle doludur: Ev sahibinin yüksek koltuğunda (avcı kulübesi de denir) onun öncelikle en yüksek rütbeden dostları ya da güvendiği kişiler bulunur, oturanların yanındaki masaların sonunda da sosyal statüsü düşük hane üyeleri oturur. Misafirler ocağın diğer tarafında karşılıklı otururlar, yine aynı şekilde en yüksek mevkidekiler ortada evin beyinin karşısında, diğerleri de sol tarafta otururlar ve sağda tahtadan yapılmış bir oturak boylu boyunca uzanır. Bu oturma düzeniyle konuşma memnu etmek için ona değer verildiği gösterilmek istenir.

Ziyafet boyunca bankların önüne geçici masalar konur, Orta Çağ'da âdet olduğu üzere parmaklar ve bıçaklar yar-

dımıyla yemek yenirdi. İzlandalı *skyr*'da olduğu gibi kesik sütten yapılan ürünlerde tıpkı çorbalar gibi -ziyafetlerde kısmen aperitif olarak?- çoğu zaman kaşık çok ender bulunduğundan doğrudan tabağın tepeye dikilmesiyle içilirdi. Şişe dizilip kızartılmış ve haşlanmış etin yanında ekmek, balık, tahıl püresi olurdu; Atlantik Adaları'nda toplanması tehlikeli olmakla birlikte hayati önemde olan kuş yumurtaları buna karşın daha kolay günlük beslenmenin vazgeçilmezleriydi. Yabani meyveler (ayrıca yabani elma), böğürtlen ve ceviz temel beslenmeyi tamamlamada işe yarıyordu. Bakliyat Kuzey Avrupa'da kısmen sınırlı bir öneme sahip olmuştur. Protein genelde balıktan (özellikle ringa balığı) alınırdı; bulgulara göre, Haithabu gibi büyük kentlerde bile temel besin kaynağını balık teşkil ediyordu. Et olarak özellikle domuz eti tüketilirdi, ancak sonra sığır eti gelir, koyun ve kümes hayvanları sınırlı olmakla beraber yine de tercih edilirdi. Buna karşın yabani hayvan tüketimi yok denecek kadar azdı.

Viking Çağı festivallerinde yemekten sonra masalar ortadan kaldırılır, doruk noktası olarak ciddi içki tüketimi başlardı. Öncelikle boynuzlardan içki içilirdi ya da arkeolojik buluntuların da belgelediği gibi kökeni yabancı ülke olan cam kupalarla; özellikle ev yapımı bira, yağma sırasında ele geçirilmiş ya da nadiren ithal edilen şarap içerlerdi ve bu da zorunlu olarak onları, yüksek miktarda tatlı, hatta baharatlı şarapların bulunduğu Orta Çağ Batı Avrupalılarının zevkine yöneltmişti. Bunların yanında yerel ürünlerden böğürtlen şarabı ve met, yani baldan yapılan içkiler vardır; gerçi mitoloji ve şiirlerde önemli bir rol oynayan bu içki yüksek miktarlarda pek üretilmiyordu ve bu yüzden tanrıların takdir ettiği, lüks içecekler arasında yer alıyordu. İçkiye dayanıklılığın o zamanlarda sosyal saygınlığın oldukça önemli bir göstergesi olduğuna pek çok edebi kaynaktan rastlanmaktadır. Bazen kendini kaybedene kadar içmek yalnızca destanlarda değil, çağdaş Latin metinlerinde de anlatılmaktadır.

Orta Çağ destanlarında sıklıkla sözü geçen içki tüketimi üzerine bahse girme, *Egill'in Efsanesi'nde* tüm ayrıntısıyla anlatılmaktadır:

Sonra bira getirildi, evde yapılmıştı ve çok sertti. Çok geçmeden bir dikiye içmeye başladılar. Erkekler tek başına her seferinde bir içki boynuzunu boşaltmalıydı; o sırada özellikle Egil ve yanındaki arkadaşlarına sekiz tane verildi, mümkün olduğunca hızlı içmeliydiler. İlk önce Egil uzunca bir süre içti ve hiç geri çekilmedi. [...] İçeridekilerin hepsi sarhoş olmuştu; ama Armod içtiği her dolu boynuzda şöyle diyordu: “Sana içiyorum Egil,” ve ev sakinleri de Egil’in arkadaşlarına içtiler. [...] Sonra Egil, arkadaşlarına daha fazla içmemelerini söyledi ama kendisi onlar için hepsini içti, çünkü arkadaşları başka türlü içip bitiremezdi.

Egil artık daha fazlasıyla başa çıkamayacağını düşündü; o zaman ayağa kalktı ve oda boyunca Armod’un oturduğu yere kadar gitti; elleriyle omuzlarından tuttu, oturduğu koltuğun sırtına doğru bastırdı. Sonra Egil kuvvetli bir biçimde Armod’un yüzüne, gözlerine, burnuna sonra da ağzına kustu. Kusmuk onun göğsünden aşağı doğru aktı ve Armod’un neredeyse nefesi kesildi ama yeniden nefes alınca o da kuvvetle kusmak zorunda kaldı. [...] Egil dedi ki: “Bunun için beni suçlayamazsınız; ben bunu bir çiftçi gibi yapıyorum,” - o da tüm gücüyle kusmuştu, benimkinden daha az değil. Sonra Egil kendi yerine gitti, oraya oturdu ve kendisine bir içki verilmesini istedi.

Alkol etkisi altında değişik şekilde akşam sohbetleri sürdü-rülürdü. Karşılıklı alay veya övünme atışmalarından büyük zevk alınıyordu, ancak kemirilmiş kemik atma, güreş karşılaşmaları ve hatta yemek yeme bahisleri gibi daha az medeni eğlenceler içki içme iddialarının yanı sıra kaba eğlencenin ayrılmaz parçalarıydı. Ama özellikle daha uzun süren Jul Şenliklerinden, bilhassa spor müsabakalarından söz edilir. Burada güreşin yanı sıra yüzme yarışmaları ve taş fırlatma müsabakaları olurdu. İzlanda’yla ilgili olarak at yarışlarından ve buz üzerinde bir tür beyzbol gibi topa vurma oyunundan çok sık bahsedilir; destanlardan anlaşıldığına göre buz üzerinde kavga ediliyor ve bu, bazen ölümle sonuçlanabiliyordu. Gerek spor aleti gerekse ileri hareket etme aracı olarak paten ve kayak kullanılırdı. Patenler sığır veya atların keskinleştirilmiş orta ayak kemiklerinden (“tuzlanmış ve pişmiş domuz paçası”) yapılıyordu; bir deliğe ve mandallara tutturulmuş, basit bir bağcıkla ayakkabılara bağlanıyordu. Kayakların şekilleri bugünkülerden pek farklı değildi ama iki metrenin üzerinde, önü yukarı doğru kalkık ve çam ağacındandı; kayak bağı ortasına kadar yatay açılmış iki deliğe bağlanıyordu.

Beden terbiyesi Vikinglerde o kadar çok saygı görüyordu ki kral bile kendi savaşçılarıyla yüzme ve bahis dalışında rekabet etmek için yarışlara katılarak onurunu riske atardı. Kral I. Olaf'ın, adamları kürek çekerken geminin güvertesinin dışındaki yan küreklerin üzerinde koşabildiği (bugün özellikle kraliyet sporları gibi görünmese de) büyük bir hayranlıkla anlatılır (*Heimskringla*, *Óláf saga Tryggvasonar*, 85. Bölüm).

Bununla birlikte literatürde daha az gösterişli bahsedilse de barışçıl konuşmalar kesinlikle daha yaygındı. Hebridenin- sel Lewis'in (12. yüzyıl) su aygırı dışından oyularak yapılmış, muazzam sanatsal satranç taşları ve bugün artık anlamadığımız masa oyunu (*hneftafl*) için oyun ve değirmen tahtaları (10. yüzyıl) buluntuları masa oyunlarının ne kadar yaygın olduğunu gösteriyor. Bunlara ek olarak kehribardan yapılmış oyun taşları, bardak ya da boynuzların yanı sıra günümüzdeki zarları anımsatan, fildişi zarlar da bulunmuştur.

Viking Çağı müziğiyle ilgili neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. En iyi ihtimalle dansın varlığı kesin olarak kabul edilse de Orta Avrupa modellerine dayanan, balad benzeri şarkıların eşlik ettiği danslar ancak 12. yüzyılda ortaya çıktı. İskandinavya'da lire benzeyen, deniz kartalı kemiklerinden yapılan iki delikli flütler müzik aletleri olarak biliniyordu. Ancak Vikingler arasında ne kadar yaygın olduğu başka bir sorundur.

Vikingler zamanındaki sohbet şekillerinin en sevilen kısmı kuşkusuz şiir okuma ve hikâye anlatmaydı. Aynı zamanda daha sonra şiire dönüşen, sınırlı ve özgür biçimleriyle bulmaca soruları yer alır.

Krallar *Skald* şarkılarıyla eğlenir, ancak görünüşe göre daha basit türün zevklerini de bilirdi. Olav II. Haraldsson'un anlattığına göre, kendisi bir pazar günü düşünceli bir şekilde elindeki bıçağıyla küçük bir sopayı oyuyormuş ve bu yüzden pazar tatili bozulduğu için uşağı "Pazartesi yarın, efendim," diyerek istifa etmiş. Oyuncakların ve günlük nesnelerin oyulması -ahşap model tekneler, minyatür silahlar ve oyuncak hayvanlar hâlâ muhafaza ediliyor- kuşkusuz günlük yaşamdaki diğer zaman geçirme türlerinin yerine geçmişti ve biraz önce bahsi geçen ihtar, burada soh-

bet ve faydalı çalışmanın birbirine ne kadar yakın olduğunu göstermektedir. Viking Çağı'nın sanatsal biçim verme arzusu oymacılıkla ilgili olarak -bundan başka mücevher elsanatlarında olduğu gibi- bize ayrıca şunları getirmiştir: Oymalı yataklar, kızaklar, Oseburg buluntularındaki sandalyeler gravür sanatının yüksek standardına şahitlik etmektedir; mutfak kapıları, gemi basamakları ve saraylarda rastlanan yüksek sütunlar gibi. İzlanda'da Hjarðarhold'daki Olaf Pfau Sarayı'na atıfla *Laxdoela saga*'da (29. Bölüm) tüm mitolojik sahneleri yeniden üretebilecek, duvar süslemeli, geniş formatlı oymalardan haberdar oluyoruz.

Bu tür oymaların yanı sıra Atlantik Adaları'nın çim damlı evlerinde olduğu gibi ahşap evlerde de perde ve halıların dekorasyonda kullanıldığı bilinmektedir. Norveç'te küçük ama son derece ayrıntılı resimlerle bezenmiş tekstil kalıntıları bulundu ve bu ev yapımı tekstiller -dokuma tezgâhları her büyük sarayda olabilir- biçim verme arzusunun ne kadar belirgin olduğunu gösterir.

Viking Çağı'nın tipik uzun evleri buz devrine ait, salon evlerinden ortaya çıkmıştır ve ortada bulunan ocağıyla boylu boyunca uzanan merkezî bir odası vardır. Duvarlar boyunca hem oturmak hem de geceyi geçirmek için kullanılan, alçak ahşap platformlar yerleştirilmişti. Sadece daha büyük, müstakil çiftlik evlerinde ev sahibinin yatak odası, süt ürünlerinin işlendiği ya da tuvalet olarak kullanılan yan odalar bulunuyordu.

Ev yapıları bölgeye göre değişir. İskandinavya'daki çoğu evde tamamen ahşap yapı söz konusuydu; evin giriş çerçeveleri yatay levhalar veya duvar kalaslarıyla kaplanıyordu. Waldärmer civarında ise farklı bir duvar yapımı seçilmişti. Eksik tahtaların yerini hasır örgüsü almıştı; dikey direklerin etrafı çubuklarla örülüyor ve üzeri kille örtülüyordu. Bu tür evler gerek Viking Çağı'na ait York'ta (Jorvik) gerekse Dublin (Dyflinnaborg) ile Nowgorod (*Hólmgarðr*) kentlerinde bulunmuştur. Schleswig (Haithabu) yakınlarındaki Hedeby'de ahşap evlerin yanı sıra örgü işi yapılara da rastlanmıştır. Buna rağmen Orkney'den Grönland'a kadarki Atlantik Adaları'nda neredeyse her yerde taş temellerin üzerinde çimden inşa edilmiş, uzun ev tipleri hâkimdi, evin tek ağaç

parçası çatı yapısı ve taşıyıcı direklerdi, buna karşın gerçek dam çim tuğlalardan oluşuyordu.

Gerek kentlerdeki evler (yani Haithabu'da asla 15x4,5 metreyi geçmez) gerekse uzun çiftlik evleri (bunlar bazen daha uzun olabilirdi) oturma ve yatak odaları, bazen ahır ve her durumda çalışma odası olarak kullanılıyordu. Daha sonraki Orta Çağ'da olduğu gibi bireysel el sanatları belirli sokaklarda yoğunlaşmış olsa da ekonomik hayatı zanaat-kârlık faaliyeti ve ticaretle ayırt edilen kentsel yerleşimlerde hiçbir özel atölye bulunmuyordu. Gerçek büyüklüklerinden bağımsız olarak kasaba evleri tıpkı çiftlikler gibi *garðr*/"Kona-k" olarak adlandırılıyordu ve bundan şehir için *garðrl-garðar* terimi türetilmiştir.

Viking Çağı el zanaatlarıyla ilgili en zengin buluntular hammaddelerinin dayanıklı olması nedeniyle deri, metal ve boynuz işlemeli aletlerdir. Metal işleme, silah üretiminden son derece ince altın ve gümüş işçiliğine kadar geniş bir alanı kapsıyordu ve bunların bir kısmı tel haddeleme bilgisi ve eritme işlemleri için çok yüksek ateşleme sıcaklıkları üretme kabiliyeti gerektiriyordu. Danimarka ve İsveç süs eşyalarındaki üslup benzerlikleri Viking Çağı sanatçılarının ve ustalarının uluslararası bağlantılarını da kanıtlamaktadır.

Zenginlik kanıtı olan uluslararası etkiler ve görünüşte yeterince mevcut olan değerli metaller yüksek Viking kuyumculuk sanatının açıklanması için yeterli değildir, tabii gösterişli oymaları da. Hem ticari gezilerin hem de tarımın uzun kış aylarında, sanatsal aktivite için gerekli bolca zamanın yanı sıra belirgin biçim vermek arzusu haricinde Viking Çağı'nı şekillendiren "tasarım" arzusu da vardı: Baltalar, kızaklar, gemiler gibi günlük kullanım nesneleri zenginlikle işlenmişti; şatafat ve mücevher tutkusu öylesine belirgindi ki, Rus' ile temas eden Arap seyyahlar bile bundan defalarca bahsetmiştir.

Viking Çağı'na ait en sık korunan mücevherlerin arasında gümüş bilezik vardır; bu bilezik kırık gümüş olarak da kullanılıyordu, yani spiral biçimli bileziğin parçalarını çekip çıkartarak gümüşün ağırlığına göre ödeme aracı olarak. Ama elbise tokalarıyla ilgili buluntular bu bileziklerden daha yaygındır; bunun şekli ve stili kadın kostümünün ge-

rekli parçası olduğu için Kuzey Avrupa'daki bağımsız bölgelerin giyim alışkanlıkları ve modaları hakkında bilgi verir. Bu kâse şeklinde, çoğunlukla ağır süslemeli tokalardan ikisi omuzların önündeki sütyeni, diğeri göğsün önündeki eşarba benzeyen pelerini kapatıyordu.

Bu tokalar standart ürünler olarak kadın mezarlarında ve define bölgelerinde de bulunur. Buna karşın elbiseler kendiliğinden anlaşılacağı üzere neredeyse toz hâlinindedir. Giysi kalıntıları ve kumaş demetlerine rastgelinen Haithabu Limanı'nda ya da İsveç'teki Birka Mezarlıklarında olduğu gibi kumaşla ilgili şanslı bulgulara nadir de olsa rastlanıyor. Buna rağmen özellikle elbise tokaları ve nadiren ortaya çıkan düğmeler Viking Çağı giysileri hakkında fikir vermektedir. Kadınlar uzun keten gömleğin üzerine önlük takardı ve bunun iki askısı omzun önüne bağlanırdı. Manto olarak basit pelerin kullanırlardı. Sağ eli serbest bırakmak için sağ omzun üzerine tokayla tutturulmuş bu giysiyi erkekler de giyerdi. En basit erkek kıyafetleri kemerle tutturulan, uzun gömlek ve pantolondan ibaretti. Birka'da yaşayan zenginler düğmeli veya birbiri üstüne kapanan ceketini bunun üzerine giyerdi. Pantolonların alt kısmı kaval kemiğinin etrafını saran kumaş parçasıyla (dolak) bağlanıyordu ve dolakın takılmasını gerektiren -Doğu örneklerine benzer- renkli şalvarlar da pantolon olarak kullanılıyordu. Çizme nadir bulunuyordu; erkek ve kadınlar genelde ince deriden kundura veya orta boy ayakkabı kullanırdı. Pahalı kürk şapkaların yanı sıra renkli hasır bereler özel nedenlerden dolayı şapka olarak kullanılıyordu, buna karşılık günlük hayatta basit deri şapkalar takılırdı.

Viking Çağı savaşçıları için deri başlık ve deri ceketlerin genellikle tek koruyucu giysi olduğu düşünülmektedir. Bu, Viking Çağı savaşçılarının anlaşılan çok az korunmaya ihtiyaç duyduklarına işaret eder. Aslında burun ve gözü koruyan, güya tipik Viking Çağı'na ait, konik biçimli miğferlerin buluntuları oldukça nadirdir. Hiç bozulmadan günümüze ulaşan bu tarz tek miğfer Norveç'teki Gjermundbu'da ortaya çıkmıştır. Vikingler için daha ziyade karakteristik olan basit burun koruması, yarı küre biçiminde konik miğferlerdir; tabii savaşçı kaburga benzeri, metal takviyeli, deri başlık giymemişse. Wolchow'daki Gorodişçe (Veliki Novgorod'ın

karşısında) ve Dinyeper'de Gnezdovo (Smolensk yakınında) bulunan basit konik miğferleri daha ziyade çelik kasklar olarak adlandırmak ve Oryantal etkiler olarak görmek gerekir. Yüzü koruyan kask ve figür işlemeli kılıcın süslediği çene kemiği, özenle işlenmiş, Vendel zamanı kaskları her durumda Viking Çağı için belgelenmemiştir. Zırh gömlek kalıntılarıyla birkaç defa karşılaşılmıştır; bunlarla birlikte çoğu zaman burada güneyden gelen pahalı ganimetler söz konusu olduğu için savaşta öncelikle daha zengin savaşçıları korumaya çalışıyorlardı. Buna karşın çoğu kişi deri veya kabarık yünlü ceketlerle yetinmek zorundaydı. Her hâlükârda Bayeux halısında görülebileceği gibi Normanların dize kadar uzanan zırhları pek yaygın değildi. Savaşçılar için tek gerçek koruma hafif ahşaptan yapılmış kalkanlarıydı ve kabzası metal kubbesi tarafından korunuyordu; çoğunlukla kalkanlardan geriye kalan tek şey de budur. Uzun, aşağı doğru sivrilen Norman kalkanlarının aksine (görünüşe göre 12. yüzyılda İskandinav'da da kullanılmıştı) tipik Viking kalkanı yuvarlak ve genellikle renkli boyanmıştır; Gokstad buluntularında belgelendiğine göre sarı siyah çizgili kalkanların çapı yaklaşık 1 metreydi.

Bir Viking'in -kesinlikle her savaşçı kullanmıyordu- en önemli ve en değerli silahı kılıçtı; bu kimi zaman ona kendi isimlerini (örneğin *Leggbitr*/"Ayak ısırın" veya *Sköfnungr*/"Cilalı") vermelerinden anlaşılmaktadır. Vikingler iki tarafı keskin kılıçların yanı sıra yakın mesafe dövüşlerine uygun, *sax* adı verilen bıçaklar ya da tek tarafı keskin, kısa kılıçlarıyla tanınırdı. Ekipman olarak sivri uçlu mızraklar ve uzun saplı dövüş baltaları gerek fırlatma gerekse yakın mesafe silahı olarak kullanılıyordu. Aziz Olaf'ın baltasına Hel (İskandinav ölüm tanrıçası) adını vermesi bir kralın savaş baltasına verdiği önemi gösterir. Viking silahları arasında ok ve yay da vardır; arkeolojik olarak çok az kanıt olsa da bunlardan günümüze ulaşanlarından savaş tasvirlerinde defalarca söz edilir.

Savaşa katılan atların Viking Çağı'nda korunduğuna dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Atlar şüphesiz önemli rol oynamasına rağmen buna işaret eden herhangi bir kanıt bulunamadı. Frank kronikleri Ren Nehri'nin ötesindeki şehirleri haraca bağlamış atlı İskandinav kalabalıklardan

defalarca söz eder; ama Vikinglerin karaya çıktıktan sonra daha rahat hareket edebilmek için gemideki atları yanlarına alıp almadıkları kesin değildir; en azından teknik imkânları olduğu söylenebilir. Buna karşın taşıma araçları ve el arabaları ağır yükler için sadece çalışma aracı ya da bir yandan tarım işletmelerinde diğer yandan törenler ve kazma araçları olarak kullanılıyordu. Oseberg mezarında keşfedilen dört tekerlekli araba, Kelt prenslerinin kullandığı gibi mezar arabası değildi, ama zengin süslemeleri nedeniyle olası bir ayin arabası olarak görülebilir. Buna karşın iki tekerlekli arabalar, yani el arabaları dört tekerleklielerden daha fazlaydı; ama bir tondan fazla yükleme kapasitesine sahip, dört tekerlekli araba Haithabu'da bulunmuştur. Bu tuhaf bulundu, el arabasında ölümün ansızın yakaladığı tahmin edilen bir çiftçinin toprağındaki tekerlek izleridir; görünüşe göre yeni sürülmüş tarlada hızla yükselen kum fırtınası önünde, iki tekerlekli arabasıyla Yutland'ın Lindholm yakınlarındaki evine çabucak ulaşmaya çalışmıştı. Bu onun hiçbir işine yaramamış olmalıydı, zira tarlaya ulaşan fırtına evini ve tarlasını metrelerce kumun altında bırakmıştı. Kum tabakası kaldırıldıktan sonra o zamandan kalan saban ve tekerlek izleri hâlâ net bir şekilde görülüyordu.

Viking Çağı çiftçilerinin günlük yaşamını sadece kum fırtınaları ve sel baskınları tehdit etmiyordu. Günlük yaşam da tarımsal geçim ekonomisinin birçok belirsizliğinden ötürü hayatta kalma mücadelesiyle şekillenmişti. Besicilik ve tahıl ekiminin daima balıkçılıkla olduğu gibi kuş yumurtası ve böğürtlen toplamayla tamamlanması gerekiyordu. Ne kadar kuzeye çıkılırsa günlük öğünlerde depolanabilir tahıl oranı o kadar azalıyordu ki bu yüzden balık ve süt ürünleri daha fazla önem kazanıyordu. Bunun yanında gerek balıkçılık gerekse büyükbaş hayvan yetiştiriciliği iyi bir yaz mevsimine bağlıydı. Küçük iklim dalgalanmaları bile, üst üste birkaç serin veya yağmurlu yazlar, hayvanlar için kış yemi olarak yeterli saman tedarikini engelleyebilir ve kıtlıklara yol açabilirdi. Çünkü sonbaharda zorunlu kesimlerde et saklama seçenekleri sınırlıydı. Buna ek olarak, daha az inekten de süt ürünlerinin hammaddesi olan daha az süt çıkıyordu. Bu durum öncelikle Atlantik Adaları'na, İzlanda ve Grönland'a göç etmiş ve büyük ölçüde kendi başlarına

var olan göçmenleri etkiliyordu. Burada geniş ailenin sosyal birliğı içinde sadece birkaç nesil değıl, aynı zamanda tüm özgür olmayan insanlar da hayvanlarla aynı çatı altında yaşıyordu.

Kaynaklarda iyi belgelenen, sonbahar ve Yule Şenliklerinde olduğı gibi *Thing* ziyareti ve tekne yolculuklarının yapıldığı kısa yazlar, tarımın mevsimsel ritmiyle bölünmüştür. İzlanda destanlarının verdiği bilgilere göre düğünler genellikle sonbaharda yapılırdı, çünkü o zaman yeterli yiyecek ve taze kesilmiş et bulunuyordu. Yaz aylarının yoğun çalışmasında, kışın uzun gecelerinde ve sıklıkla aç bir şekilde baharı beklerken şenlikler zamansal açıdan bakıldığında küçük bir rol oynuyordu. Yine de Yule Şenliklerinin sosyal anlamı bugün şenliklere ilişkin, oldukça düşük olan beklentimizi açıkça aşıyordu: Festivalin yıllık döngünün sosyal ve maddi refahında ıssız bir zirveyi ve istisnayı oluşturduğu dünya atmosferi, bugün festivali tarihsel olarak taklit eden bizlere pek aktarılamaz.

VI. SADECE ERKEKLER İÇİN BİR DÜNYA MI? - VİKİNG ÇAĞI'NDA TOPLUMSAL DÜZEN

Erkekler ve Kadınlar

Bugünkü Viking efsaneleri -ister savaşçı ister denizci ya da göçmen olsun- Vikingleri ilk etapta erkekler olarak görür. Viking Çağı'nın bizim için geçerli olan "hayata karşı kahramanca tutum"u tırnak içine alınmış, geleneksel erkeksi nitelikleri olan "maçoluğa" sınırlı bir saygıyı ifade eder. En sağlam bilimsel sunumlar bile bu çabadan kaçınmaz: "Norðmenn veya Nordmanni, güney tanığına ve kendi sanatçılarının imgesel yapısına rağmen ilk ve en önde gelen erkeklerden dolayı neredeyse özür diliyordu." (Jones 1973, s. 2)

İlk baskınları için Frizya ve İngiltere'ye doğru yola çıkan, gözünü ganimet hırsı bürümüş Vikinglerin gemilerinde gerçekten de sadece erkekler vardı. Viking seferlerine katılan kadınlardan ancak 9. yüzyıl ortalarında İskandinavlar ilk kez Fransa'da kışı geçirmeye başladıklarında söz edilir. Bazı çağdaş kaynakların bizi inandırmaya çalıştığı gibi (bkz. yukarıdaki 1. Bölüm) savaşçıların çoğunluğu çok çocuklu ailelerin en küçük oğullarından oluşsa da çok sayıda İskandinav erkeğin yağma amaçlı gemi yolculuklarına -tıpkı doğuya yapılan ticaret gezilerinde olduğu gibi- katılmasının sonucu olarak erkeklerin aylar boyu süren yokluğunda her büyüklükteki çiftliğin ekonomisini devralmak zorunda kalan kadınların çok daha fazla sayıda olduklarını görmek gerekir. Bunun yanı sıra askerî seferlerde hayatını kaybeden çok sayıda erkek ardında sosyal ilişkileri sorunlu, sayısız dul bırakıyordu.

Viking İskandinavları için çeşitli şekillerde talep edilen çok eşliliğin desteklediği çok sayıda çocuk, ölüm oranlarının

yüksek olması sebebiyle özellikle kadınların sosyal güvenliği için garanti değildi. Bu yüzden ölümlerin üzerine yerleştirilen, binlerce İsveç *Runik* taşını kalıtımla ilgili belgeler olarak da okumak gerekir, zira çoğu durumda hayatta kalan kadın yabancı ülkede ölen kocası için böyle bir taşın siparişini veren olarak taşlara kaydedilir. 11. yüzyıldan Uppland'daki Hillersjö'de bulunan runik taşı özellikle karmaşık bir örnek sunmaktadır:

Geirmund henüz genç bir kız olan Geirlaug ile evlendi. Geirmund boğulmadan önce bir oğulları olmuştu. Sonra kadın Gudrik ile evlendi ve çocukları oldu ama sadece bir kız çocuğu hayatta kaldı, ona Inga adını verdiler. O da Snottsta'dan Ragnfast ile evlendi, sonra Ragnfast ve oğlu öldü ve Inga, oğlunun mirasını aldı. Sonra Eirik ile evlendi [muhtemelen o da ölmüştü]. Sonra orada o da öldü ve kızı Inga'nın mirası Geirlaug'a kaldı. Ozan Thorbjörn runları çizdi.

Yani Geirlaug'ın toplam dört evliliğinden ve kızı Inga'dan geriye tek bir kişi bile kalmamıştı, bu yüzden Geirlaug ikinci eşinden hayatta kalan tek kızı Inga'nın varisi oldu, sonra onun ilk evliliğinden olan, tek oğlunun mirasının idaresini yeniden ele almıştı. Alıntının trajik arka planını bir kenara bırakırsak Viking Çağı'nın sosyal dokusunun kadınlara ne kadar bağlı olduğunu çok uzun zaman öncesinin taş kanıtlarından rahatça okuyabiliriz; kadınların oğulları ve erkekleri bazen yıllarca çiftliklerden uzaktaydı ve çoğu zaman oraya geri dönemeyeceklerdi ve bu nedenle kadınlar çiftliğin tüm işi ve idaresi için mücadele etmek zorunda kalmışlardı.

Runik taşlar Viking Çağı İskandinav kadınlarının sosyal konumu hakkında bir şeyler öğrenebileceğimiz neredeyse tek kanıttır; bundan başka kölelerin, kraliçelerin ve sosyal yapının en uçlarındaki kadınlar için bilgiler dağınık hâlde bulunur.

Kuzeyde Viking Çağı'ndan kalma, zengin şekilde donatılmış en ünlü mezar bir kadına aittir. Oseberg'in mezar höyüğüne bir kraliçe gömülüydü; serveti ve gücü sadece gemiler, tekneler, kızaklar, hayvanlar ve yiyecekler gibi çok sayıda değerli mezar eşyası ve mezar höyüğünün büyüklüğüyle ifade edilmez, aynı zamanda son bin yıldaki İskandinav mezarlarında ortaya çıkan birkaç örnekte olduğu gibi

son yolculuğunda ona bir kadın arkadaş verilmesiyle de ölçülür. Ancak bu iki cesetten hangisinin Kral Gudrid'in ikinci karısı, gemide gömülü bulunan kadının genç mi, yoksa yaşlı mı olduğunu bilmiyoruz.

Mağribi şair ve elçi El-Gazal (ölm. 860) başka bir Danimarkalı kraliçeden bahseder. Özellikle Arap gözlemciler muhtemelen Arap ülkelerine kıyasla toplumda oynadıkları öz bilinçli rollerinden dolayı Kuzey Avrupalı kadınlarla daha çok ilgileniyorlardı. El-Gazal Danimarka'ya yaptığı yolculuk hakkında yazdıklarında (İbn Dihya'nın edebiyat antolojisinde yer alır), burada bir kralın elçisi olduğu süre içerisinde bir kraliçeyle tanıştığını, hatta onunla ilişki kurduğunu bile iddia eder; kadın onunla ilgili endişelerini gidermek için yüzüne güler ve İskandinavya'daki kadınların sadece kendi istekleriyle kocalarıyla beraber kaldıklarını ve onları istedikleri zaman bırakabileceklerini açıklar. Bu romantik anlatı kesinlikle Arap'ın hayali arzularının ne kadar geniş kapsamlı olduğunu göstermektedir; yine de İskandinav kadınlarının Arap dünyasından farklı olarak daha fazla bağımsızlığa sahip oldukları tartışılmazdır. Seyyahların muhtemelen İskandinavların serbest seks alışkanlıklarına şaşırdıkları ve bu yüzden hafifçe abartmaya meyletmiş olabilecekleri için Arap kaynaklarının bu konuda söylediklerine tedbirli yaklaşmak gerekir. İbn Fadlan'ın kırk cariyesini yatak odasında tutan Rus' kralı hakkında ya da açık alanlarda herkesin gözü önünde kadınlarla birlikte olan yabancı tacirlerden söz ettiği, etkileyici anlatımlar da muhtemelen bunlar arasındadır.

Her ne olursa olsun yukarıdaki gibi açıklamalar İskandinav Viking Çağı'ndaki kadınların konumunu temsil etmez, aksine köle sahibi toplumlardaki erkeklerin davranışı hakkında olsa olsa aydınlatıcı noktalar olarak ele alınmalıdır; bunlar Araplar gibi cinsel açıdan baskıcı bir toplumsal düzenden gelen gezginlerin gözünden görülmüştür. Aynı şey uzun zamandır Hristiyanlaşmış İrlandalıların açıklamaları için de geçerlidir; Vikinglerin çok eşliliğe düşkün olduğunu şaşırtıcı bir şekilde ifade ediyorlardı. Bu anlatılanlar çok sayıda nesil üretmeyi Norveçlilerin seksüel doymazlıklarına bağlayan Normanen tarihçisi Dudo'nun yukarıda (1. Bölüm) belirtilen bilgileriyle örtüşür. Adam von Bremer de

(IV. 21) İsveçliler hakkında ölçüsüz ve çok eşli olmalarıyla ilgili bilgiler vermiştir. Öte yandan başka bir yerde de Danimarka yasasına göre tecavüzcüler ölümle cezalandırılırken zina yapan kadınlar anında satılırdı.

Bunun gibi ifadeler ve kayıtlar kadınların bağımsızlığı gibi çok eşlilik kurumunun -kadının tek taraflı boşanmasını daha sonraki İzlanda kaynaklarından biliyoruz- cinsel serbestlikle ilgisi olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi (1. Bölüm) çok eşlilik öncelikle aileye sosyal güvenlik sağlamak için çok sayıda çocuk doğurmayaya hizmet etmiş, böylece Viking seferlerinin yeniden ortaya çıkmasına katkıda bulunmuş olabilir. Vikinglerde evliliklere büyük önem verilmesini, bunu koruyan yasaların yanı sıra bazı çifte mezarlıklar da doğrular. Putperest Kuzey Avrupa'da *sati*, yani dulların yakılması da tartışmalıdır. Bununla birlikte sadece İbn Fadlan'daki Rus'da ölümlerin gömülmesinin anlatımıyla değil (8. Bölüm), aynı zamanda bahsi geçen zengin Oseberg mezarında olduğu gibi çok sayıda mezar bulgusu sayesinde biliyoruz ki ölen kişi genellikle köleleriyle birlikte öbür dünyaya gönderiliyordu.

Kadınların evlilikteki konumu -kuşkusuz ancak 1300 yıllarında ve uzun zamandır Hristiyanlaşmış İzlanda toplumu açısından- *Yanık Njáll'ın Sagası*'ndaki bir pasajla anlatılmıştır (77. Bölüm):

O anda Thorbrand Thorleiksson duvarın üstüne sıçradı ve Gunnar'ın yayını kırdı. [...] Hallgerd'e dedi ki: "Bana saçından iki tel ver ve bunu annemle benim için bir yaya çevir." "Bu senin için önemli mi?" dedi kadın. "Hayatım buna bağlı," dedi adam. "Çünkü benim yayım olduğu sürece beni asla asamayacaklar." "O zaman ben şimdi sana," dedi kadın, "yüzüme attığın tokatı anımsatacağım [ki bir zamanlar bana tokat atmıştın] ve "kendini daha uzun mu yoksa daha kısa mı savunursun, umurumda değil."

Gerçi Viking Çağı'nda İzlandalı kadınların bunun gibi bağımsızlıkları hakkında 13. yüzyıl destanlarında düzenli kanıtlar bulunur ama bu, yazarlar tarafından çoğu zaman olumsuz görülür ve Hristiyanlığın etkisine atfedilir.

Viking yağmalama seferlerine ender de olsa kadınların katılmış oldukları daha önce anlatılmıştı. Ancak 9. yüzyılın

ortasından itibaren kış geçirenlerle birlikte Viking ordusundaki kadınlardan Frank yıllıklarında da söz edilir, ama ne yaptıkları hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. En azından mezarlar Rus' için daha iyi bilgi vermektedir: Şimdiye kadar ortaya çıkarılan İskandinav mezarlarında kadın mezarlarının, yarısından biraz fazladır ve bu İskandinav genişleme alanında yüksek bir kadın oranını gösterir. Mezar hediyeleri olarak tüccarların mezarları için tipik terazilerin ve ağırlıkların %20'sinin kadın mezarlarında bulunması, böylece kadınların da ticarete önemsiz bir rol oynamadıklarının anlaşılması, kadınların sömürge toplumundaki rolleri için anlamlıdır.

İskandinavya'da kadınların sosyal rolünü anlamak için bölgesel ve zamansal farklılıkları kesinlikle hesaba katmak gerekir. Vendel dönemi, yani ön Viking Çağı'na ait İsveçli Upplands'daki Valgârde'de 300 yılı aşkın bir süredir bulunan mezar alanında şu tespit edilmiştir: Gemi şeklinde mezarlar tüm dönem boyunca erkekler için muhafaza edilmişti, çoğu zaman kıt donatılmış, kül mezarları da (ölünün yakılarak konulması) kadınlar içindi; ama çok da uzak olmayan Tuna'da durum tam tersidir: Burada birçok erkek daha çok yoksul kül mezarlarında bulunur, ama bunun yanında kuşaklar boyunca zengin kadınlar gemi şeklindeki mezarlarda bulunur. Çok açık ki gemi mezarları bölgenin hâkimiyet alanıyla sınırlıydı ve görünüşe göre ataerkilliğe veya anaerkilliğe yol açabiliyordu.

Sonuç olarak kadınların konumu hakkında kaynakların verdikleri bilgiler son derece belirsizdir. Gerçi Viking Çağı'ndaki kadınlarla ilgilenen bir dizi yayın var ama Viking Çağı İskandinavlarında cinsiyetlerin rolü hakkında nihai açıklığa ulaşmaktan hâlâ uzağız. Kadınların etki alanları ve haklarıyla ilgili günümüze ulaşan az sayıda ifade oldukça çelişkilidir.

VII. POLİTİK PROPAGANDA, KAHRAMANLIK ŞARKILARI VE İLAHİLER - VİKİNG ÇAĞI'NIN EDEBİYATI OLARAK SKALD ŞİİRLERİ VE EDDA ŞARKILARI

Yirmi otuz yıl öncesine kadar Orta Çağ Alman edebiyatı anlatılırken, eddalardan (İzlanda efsaneleri) seçilmiş şiirler Alman lise müfredatında yer alıyordu. Bunun yanında edda, Alman edebiyatının kendi çıkarı için kullanmaya kalktığı sayısız İskandinav edebi eserlerinden yalnızca biridir. Aslında bu şekilde bir eğitim anlayışını sadece Alman filolojisi benimsememiştir. Eski İskandinav eserleri, İngiliz ve Amerikan filolojilerinde de yer almıştır. Anglo-Sakson bölgesinde Eski İzlanda edebiyatının ne kadar sevildiği, destan çevirilerinin en çok satan kitaplar arasında olmasından rahatlıkla anlaşılabılır. Buna karşın edda şarkıları, nüfuzlu dillerde ve başka kültür çevrelerinde de sürekli çevrilmeye devam etmektedir.

Kolayca Viking Çağı Edebiyatı olarak adlandırılan eski kuzeyli kahramanların anlatılarının, ilahilerinin ve edda şarkılarının Viking Çağı'ndan asırlar sonra, 13. yüzyılın sonunda parşömenlere yazıldığı unutulmamalıdır. Skaldların terennüm ettiği şarkılar, o zamanlarda veya daha sonraları kaydedilmiştir. Viking Çağı'na ait sanatçıların, Orta Çağ el-yazmalarına atfedilen dörtlüklerinin çoğunun Shakespeare dramlarının monologlarından daha özgün olmadığı kanıtlanmıştır. Bununla beraber, edebiyat bağlamında bir hilekarlıktan söz etmek hata olur, çünkü 13. yüzyılda halkın özgünlük iddiası modern filoloji standartlarıyla ölçülemez. Çoğu durumda edda şarkıları Viking Çağı'nın bitiminden çok sonra ortaya çıktı; örneğin Hristiyanlaşmadan 200-300 yıl sonra, ilahilerin bazıları, pagan dönemlerine derin bir ilginin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Günümüze kadar ulaşan metinlerin önemli bir kısmı şafahi kaynaklardan oluşuyorsa ve eski Kuzey edebiyatının

yazıya aktarılması Viking Çağı'ndan 2-4 yüzyıl sonra başladıysa, o zaman şu soruları sormak elzemdir: Gerçekten de Vikinglere ait bir edebiyat var mıydı? Eğer varsa bu edebiyattan günümüze kadar ne kalmıştır?

Ayrıca hiç kimsenin tartışmaya açmadığı konulardan birisi de şudur: Viking Çağı, Hristiyanlıktan önce tamamen safahi kaynaklara dayanıyorsa bile, bu çağ, sadece yazısız veya edebiyatsız olarak nitelenmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bunun yanı sıra Viking Çağı kültürü, genellikle Eski Norsça (aslında "Dan dili") olarak adlandırılan, 800-1200 yılları arasında önemli değişiklikler yaşamamış ortak bir dille yayılmıştır. Bu dil, İskandinavya'dan Atlantik Faroe Adaları üzerinden Shetland ve Orkney Adaları'na, İsveç'e, İngiltere ve Normandiya'nın belli bölgelerine kadar Grönland ve İzlanda, İrlanda, Hebridler, Man Ada'sına kadar uzanan bir alanı kapsıyordu. İskandinavlar, 1066 yılında İngiltere'yi ele geçirene kadar geniş bir alana yayılan bölgede sorunsuz iletişim kurabiliyorlardı. Viking Çağı'ndan çok önce İskandinavlar, diğer Germen kabileleri gibi runik (rune) yazısını kullanıyorlardı; ama bu yazı dili, bugünkü alfabelerden oldukça farklıdır. Runik yazısı, Yunan, Etrüsk ve Roma alfabelerinden sonra miladi dönemde ortaya çıkmıştı ve 5. yüzyıla kadar runik yazının ilk 6 harfine göre (eski) Futhark olarak adlandırılan, 24 harfli, tek tip runik alfabesi geliştirildi. Viking Çağı'nın başlangıcından kısa bir süre önce runik alfabe, sadeleşerek değişmeye başladı ve sadece 16 harften oluşan yeni Futhark alfabesi hâlini aldı. Her bir run sadece bir harfi değil, aynı zamanda ilgili kelimedede anlatılan sembolik işaretleri de temsil ediyordu. İlk binyılın başında tek bir işaretin sembolik karakteri çoğunlukla ön plandaydı, burada din ve büyüyle ilgili yazıtlar da yaygındır. Viking Çağı'na ait runik taşlarından da anlaşılacağı üzere, runların yazı olarak önemi, belgelerle birlikte giderek arttı. 11. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar runik alfabesi, Latin metinleri için sıklıkla kullanılan fonetik yazı işlevi gördü.

Runik taşlar, çoğunlukla özel olarak yerleştirilmiş, genellikle yontulmuş sert kayalar ve nadiren taş levhalardan oluşur. Norveç'te Viking Çağı'na ait yaklaşık 60 runik taş bulunmaktadır, bu sayı Danimarka'da takriben 200'dür. Günümüze ulaşan 3000 runik yazıtın çoğu İsveç'tedir, buna

karşın İzlanda'da 70 ve Grönland'da 75 yazıtın tümü kemik ve sopa gibi nesnelerin üzerinde bulunmuştur. En kuzeyde bulunan yazıt Grönland'ın batı kıyısındaki 73. paralelin hemen altındaki Kingigtorsuaq Adası'ndadır. Bir taşın üzerindeki en fazla çentik, Rök Runik Taşı (800'den sonra) üzerindeki kılınçtır, burada 768 run ile bir metin yazılmıştır ama anlamı tam olarak çözölememiştir. İlk izlenimler bunun savaşta ölmüş bir askerin anıt taşı olduğu yönündedir. Bunun gibi anıt taşlar sadece dindarlığın bir ifadesi değildi, aynı zamanda veraset silsilesinin kayda geçtiğı hukuki belgeleri de gösteriyordu. Burada kadınlar tarafından yerleştirilmiş, bu tür taşların fazla sayıda olması dikkat çekicidir (bkz 6. Bölüm). Çok sayıda runik taş, Thor'un çekici ya da haç çizilerek ölen kişinin dinini belirten mezar taşlarıdır. Yutlan'daki Jelling Taşı Danimarkalıların Hristiyanlığa geçmesinin belgesi olarak dikilmiştir (765).

Ancak runların kullanımına dair içeriğı daha sıradan olan Maeshowe'daki taş anıtmezarındaki (Viking sonrası) 29 grafiti daha az anlamlıdır. Ayasofya'nın güneyinde bulunan runik taşlar ve Viking Çağı'ndan kalan Piraeus Aslanı (bugün Venedik'te) üzerindeki de grafitidir ve bu yazıtlarda yazar adının bulunmasından dolayı biraz daha fazla bilgi edinebiliyoruz.

Erken dönem runik yazıtlar (Gallehus'un Altın Boynuzu üzerindeki, MS 400 civarı) şunu kanıtlamaktadır: Eski İskandinav şiirinin en önemli birimi, ses tekrarlarına (aliterasyon) dayanan uzun dizeler, Orta Çağ'dan çok önce kullanılıyor ve iyi biliniyordu. Viking Çağı'nda eski bir geleneğe atfedilen karmaşık dize ve dörtlük formları da oluşuyordu. Bu şiirin taşıyıcıları skaldlardı (ozanlar). Skaldlar, sürekli seyahat eden saray şairleriydi, geçici olarak ya da uzun süre belirli prenslere bağlı kalırlardı ve onların eylemlerini şiirleriyle ölümsüzleştirirlerdi. 9. ve 10. yüzyılda skaldlar bazen Norveçliler arasından çıkıyordu. Ancak daha sonra sürekli İzlandalı olmuşlardır.

İsmi bilinen ilk skald, daha sonra yarı tanrısallığa yükselen Bragi Boddason 9. yüzyılda yaşadı, Norveç ve İsveç saraylarında bulundu. Onun ünlü ağıtının tipik vezin ölçüsü *Dróttkvaett* (örn. "Herrenton"), sonraki ozanlar kadar

karmaşık bir şekilde icra edilmiyordu. Bununla birlikte, Dróttkvaett'in kurucusu olarak Bragi'yi görmek yanlış olur. Dróttkvaett şiirlerinin kalitesi, çağdaşları tarafından uzunluklarına ve kullanılan dizelerin zorluk derecesine göre değerlendiriliyordu. Çalışmalarından dolayı skaldlar kral maiyetinin bir parçası olup, özel hediyelerle ödüllendirildi. Bunlardan bazıları, örneğin II. Olaf'a yaklaşık on beş yıl ozan ve elçi olarak hizmet etmiş ve onun hakkında şiirler yazmış Sighvart Pórðarson gibi, belirli prenslerin sarayında uzun süre kalırlardı; II. Olaf'ın -paganist köklerinden dolayı- skald şiirine olumlu bir yaklaşımı yoktu. Buna rağmen 1030 yılındaki ölümünden sonra onun için de birkaç şiir yazılmıştır. Buna karşın pagan Haakon Sigurdarson 980'li yıllarda skaldların siyasi propaganda işlevini kavramış ve bir grup -muhtemelen dokuz- İzlandalı ozanı etrafında toplamıştı ve böylece eski, merhametli tanrıların hükümdarı olup, şiir okutarak şairlerin -tedricen öne çıkan Hristiyanlığa kıyasla- pagan dinine olan ilgilerinden faydalanmıştır.

Şan ve şöhretle ilgilenmeseler de ciltlerce dize yazan diğer şairler de skald olarak görülüyordu. Bu şiirler, belli kişiler hakkında aşk şiirleri olduğu gibi, genellikle alay ve rezaletleri içeren dizeleri de ihtiva ediyordu. Günümüze kadar gelen skald şiirlerinin büyük bölümü İzlanda kökenlidir, içlerinde kadın şairlerin de (*skáldmaer*) olduğu belgelenmiş ve bu şiirlerin Geç Orta Çağ'a kadar yıldızlarının parlamaya devam ettiği görülmüştür.

Viking Çağı'nda skald şiirleri şifahi olarak oluştu ve yine aynı şekilde terennüm edildi. Bu şiirler ancak 13. yüzyıldan sonra yazıya geçirilmeye başladı. Viking Çağı'dan kalan dizelerin bazıları sahtedir ya da daha sonraki bir zamanın, muhtemelen 13. yüzyıl destan yazarlarının hislerinin aktarılmasıyla oluşmuşlardır. Bununla birlikte, birçok şiir kesinlikle orijinaldir ve böylece -runik taşlarını saymazsak- Viking Çağı'ndan kalan, bizim biricik otantik belgelerimizi temsil ederler. Bu nedenle skald ve edda şiiri arasındaki eski farka çok önem vermemek gerekir, çünkü en dar anlamda her iki grubun klasik olarak hiçbir şekilde hesaba katmadığı, Viking Çağı kahramanları hakkındaki şarkıların bazıları bu çağın edebi yaşamının canlı kanıtını sunar; aynı zamanda hepsinin Viking Çağı için çağdaş kaynaklar olarak ger-

çekten uygun olmadığı akıldaki tutulmalıdır; örneğin *Hálfs* sagasından *Krók* şarkısı, Ragnar'ın Ölüm şarkısı, *Krákumál* ("Kraka Şarkısı"), Örvar-Oddr'un Ölüm şarkısı, hepsi muhtemelen 12. yüzyıl İzlanda'sında ortaya çıkmıştır. Bunlar bize İzlanda'daki eski konuların tekrar ilgi gördüğü ve böylece Viking mitinin yıldızının daha da parladığı 12. yüzyılın kahraman savaşçılar dönemi olarak Viking Çağı'nın iyi bir tablosunu sunuyor.

Buna karşın daha eski *Haraldskvaeði* (ayrıca *Hrafnsmál*) -Hafsfjörð'daki savaştan kısa bir süre sonra 872 yılında İzlandalı Thorbjörn Hornklofi tarafından Kral I. Harald hakkında kaleme alınmış şiir- Harald'ı cömert bir hükümdar olarak anlatır (16. pasaj): "Harald'ın sarayında satranç oynayan kahramanlara bolca hediyeler verildi. Doğu'dan Hun demiri ve köle kızlarla, para ve kılıçlarla cömertçe ödüllendirildiler."

Çok açık ki skald ve savaşçıların başarılı bir askerî liderden umduğu buydu, başka bir dizede (19. pasaj) alınan (veya hayal edilen) hediyeler listelenir: Altın yüzük, kırmızı deri şapkalar, gümüş süslü kılıç, yuvarlak zırh, altın kaplamalı kürekler, işlemeli miğfer ve bilezikler.

Çağdaş şiirde Viking Çağı imgesi için başka bir örnek olarak oldukça geniş kapsamlı şarkıdan, yani *Bjarkamal*'dan bahsedilir; ne yazık ki *Saxo Grammaticus*'un Latince çevirisi gibi (onun *Gesta Danorum*'unda, yak. 1170) bunun yalnızca sekiz dâğılık dizesi muhafaza edilebilmiştir. Bu şiir güya (Kral Olaf Haraldsson'un *Helga saga*'sına göre) 1030'da Stiklestad Savaşı'ndan önce þormóðr Kólbrúnarskald tarafından dostların sadakatine ve kahramanlığa çağrı olarak okunuyordu. Öte yandan Kral Hrolf Kraki sagasını takip edersek o zaman Hrolf'un kahramanca ölümünün anlatısını Bjarkamal'ın gerçek referansı olarak görmek gerekir. Aslında şiirde Hrolf'tan söz edilir, her ne kadar Viking Çağı'nın sonuna doğru efsanevi kahramana karşı çıkılıyor olsa bile. Starkad'ın ölüm şarkısı olarak bilinen başka Viking kahramanı şarkısı sadece Saxo'nun Latin yorumuyla günümüze ulaşmıştır (*Gesta Danorum* VIII, s. 269 vd.). Tıpkı Bjarkamal'da olduğu gibi şiirde söz konusu olan zafer, şöhret ve ödüldür, aynı zamanda gerçek barışı düpedüz aşağılamaktır:

*Ama bana, dikkat ediyorum da, doğduğumda alnıma yazılmış
kader
Savaşları ararım, savaşlarda ölürüm, kavga
etmek için.
Sürekli silahla uyanmak, kanlar içinde bir hayat
sürmek için.
Huzursuzca yaşadım kamplarda; nefret ettim
özgür insanlardan:
Mars'ın sancağı altında, sürekli tehlikeyle
hayat için
Yaşlandım; korku nedir bilmedim;
hep savaşmak için
Ünlü oldum ve küfrü kutladım katliam
yapmak için
Harika bir iş olarak göründü bana, kavgadan kavgaya
çığlık atmak*

*Hrafnsmál'*da (6. pasaj) Kral Harald'a yazılan, iyi ve huzurlu yaşamı aşılamak buna uyuyor. Bu tür ifadeler aynı *Hrafnsmál'*dan alıntılanan, savaşçının arzu edilen hayalleriyle doğal olarak tam bir çelişki içindedir, ama biz burada yaşamın kahramanlık idealinin abartılı sunumuyla ilgileniyoruz, bu hayat sadece olağanüstü bir krallıkta ya da kahramanların eylemlerinde bulunabilir. Buradan Viking Çağı'nın gerçek yaşamı için sonuç çıkarmak tamamen yanlış olur ama bu tür şiirlerin en azından zamanını yansıttığı söylenebilir (1. Bölüm'de göstermek istediğim gibi).

Şüphesiz parçalar şeklinde korunan manzumelerin yanı sıra şifahi de olsa bir nesir edebiyatından bahsetmek mümkündür. İskandinavların Hristiyanlaşmadan çok önce İngiltere, İrlanda ve Frank İmparatorluğu'ndan almış oldukları kitap kültürünü kendi edebiyatlarında benimsediklerine

dair bilinen bir kanıt yoktur. Orta Çağ Batı İskandinavlarıyla ilgili olarak destanın büyük hâlinin bile daha sonra Latince *vita* (hayat hikâyesi) örneği olarak geliştiği tahmin edilmektedir, öyle ki zaten kendi sözlü geleneğinde ve Viking Çağı İzlanda'sındaki efsanenin daha eski araştırmalarda kısmen kabul edilen kompozisyonu, 13. yüzyıldaki yazmalar zamanına kadarki bu biçimiyle bugün tümüyle reddedilir. Buna karşın 9. ve 11. yüzyılda cereyan eden olaylar, 13. yüzyılın destan yazarları ve tarihçilerine manzum hâlinde başka, herhangi bir şekilde ulaşmış olmalıdır. Yazarların soyağaçları, hagiografiler, anekdotlar, kısa öyküler ve bireysel mitolojik anlatılar gibi metinlere başvurdukları tahmin ediliyor; bu metinlerin masallar, bilmeceler veya atasözleri gibi diğer basit biçimlerle birlikte kesinlikle Viking Çağı'nda bile her zaman etkileri vardı.

“Viking Çağı hikâyeleri” sözlü olarak aktarılıyordu ve Viking Çağı veya bundan önce gelen, kurgusal kadim zamanları anlatan fornalda destanlarının (“tarih öncesi destanları”) birçok yerinde tarihsel yazılar olarak değil, isimler ve isimler etrafında filizlenen anekdotlar vardır, bunlar Viking'in tipik sosyal davranışlarından uzak, edebi bir ifade bulmuştur: Deniz savaşları, kahramanlıklar, kan kardeşlikleri, erkekler arasındaki dostluklar ve mütemadiyen değişen sadakat, tarihsel anlamda hiçbir şekilde tam anlamıyla bir şey ifade etmez ama geçmişin heyecan dolu atmosferini zengin bir şekilde yansıtır. Muhtemelen İzlanda Yüksek Orta Çağı'nın -Vikingler ve Berseker (vahşi savaşçı) hakkında çok önce bir destanın aktardığı söylenen 29 Temmuz 1119'da İzlanda'daki Reykaholar düğününün bize gösterdiği gibi- edebi faaliyetinin muhtemelen en eski katmanına ait, Viking geçmişine şekil veren modern zamanların Viking mitinde önemli bir paya sahiptir. Orta Çağ'da eğlence için kullanılan bu anlatılar, şimdilerde tarihi kaynak olarak ele alınmaktadır.

VIII. PAGAN VİKİNGLER HAKKINDA VE HRİSTİYAN AZİZLER - VİKİNG ÇAĞI'NDA DİN

1. Pagan Çağı

Viking Çağı kültür alanı, tıpkı din gibi pek az araştırılmıştır, hatta bilimsel araştırmalar dışında kalan Erken Orta Çağ İskandinavların Germen-pagan dini sembolik bir değere sahiptir. Sadece Almanya'da muhtelif yeni Germen dini cemaatlerinin on binlerce üyeye sahip olduğu söyleniyor (Haack, 1981), bu sayı, ABD'de daha da fazla olmalıdır. Onlar için Thor'un ve Odin'in dinine -ya da bunu nasıl düşünürlerse düşünsünler- rücu etmek ve böylece Hristiyan inancından ayrılmak, Hristiyanlığı başkaları için cazip hâle getiren ve hâlâ etkilemeye devam eden aynı nedenlere sahiptir. Hristiyanlık açık, uluslararası ve güçlü bir merkeziyetçi doktrinse eğer, ulusal bir görüş taşıyan çevrelerin yeni putperestliği de etnik, ulusal ve hatta bölgesel sınırlarla güçlü bir şekilde karakterize edilir. Bu şekilde bakılırsa, ne bölgeler üstü kültür merkezi ne de merkezî yönetim işlevi olan Viking Çağı'nın putperestliğiyle en azından kısmen belli benzetmeler yapılabilir. Gerçi 11. yüzyılın İsveç misyonerlerinin ve tarih yazarlarının yazdıklarına inanandığımız kadarıyla Uppsala'daki büyük tapınak sayesinde önemli bir ibadet merkezine sahipti, ama İskandinavya'daki diğer bölgeler üzerindeki dini etkisi sınırlı görünüyor, bu nedenle Orta Çağ'ın büyük Hristiyan hac bölgeleriyle karşılaştırılamaz. Diğer ibadet merkezleri, Danimarka'nın Zealand Adası'ndaki Lejre şehrinde ve Viking Çağı'nın başında Fyn'de bulunan Gudme'dedir (Nielsen/Randsborg/Thrane, 1994). Bunun dışında ibadet merkezleri büyük ölçüde merkezî olmaktan uzaktı ve kendi çiftliklerindeki büyük ailelerin dini kutlamalarıyla şekillendiriliyordu. Eski Norveçcede *hov* kelimesi hem "çiftlik evi" hem de bireysel durumlarda işlevsel olarak

bu anlamlarından bağımsız “tapınak” anlamına gelebiliyordu. İsveç, Norveç, hatta İzlanda’da bile bu tapınaklardan bahsedilir; ama Viking Çağı’ndaki koşullar için çok sınırlı öneme sahip olması nedeniyle İzlanda’dan sadece 13. yüzyılın destanlarında söz edilir.

13. yüzyıl başlarında, yani Hristiyanlaşmadan 200 yıldan fazla bir zaman sonra, İzlanda’da âlim ve siyasetçi Snorri Sturluson, pagan dininin sistematik tasvirini ilk kez nesir eddalarla birlikte sunmuştur. Yine de bunlardan ne kadarının 9.-10. yüzyıllar için geçerli olduğunu ve ne kadarının Snorri’nin hayal gücünden ve klasik eğitiminden kaynaklandığını kuşkusuz tam olarak bilmiyoruz. Viking Çağı’nda yaşanan dini hayat hakkında uzun ve yoğun araştırma tarihinin gösterdiğinden daha azını biliyoruz. Ana tanrılardan Odin, Thor, Freyr ayrıca kadın tanrı Freya kolayca başka kaynaklar tarafından da onaylanır ve özellikle devlerle ya da Jörmungand’la girdiği mücadeleleri anlatan Thor mitleri ve İsveç Kraliyet ailesinin Freyr’e bağlanması ya da Odin’in önemi, gerek edebi ve görsel kaynaklar gerekse yer adları araştırmalarıyla kanıtlanmıştır. Snorri’nin bahsettiği pagan Panteon’unun çok sayıda yarı ve ikinci dereceden tanrılarının rolü hakkındaki sorular, daha önce olduğu gibi şimdi de devam etmektedir. Bireyin yaşamındaki tanrıların anlamı ve bu tanrılara nasıl tapıldığı sorusu için de aynı durum geçerlidir. Bireyin yaşamındaki azizlerin ve tanrıların gerçek rolleriyle ilgili varsayımlar, burada referans verilemeyecek kadar çeşitlidir, bu yüzden bu inancın ana hatlarıyla ilgilenmek ve böylece Vikinglerin inanç dünyasına küçük bir pencere açmak istiyoruz.

İbadetlerin en belirgin formu kurban vermektir (*blót*); geniş ailede, klanda ve -siyasi gösteri olarak- prens saraylarında kutlanırdı. Kurban merasiminde -daha sonraki- kaynaklarla uyuşan ifadelerle göre tanrılara adaklar sunulurdu ve hazırlanan kurbanlık hayvan orada bulunanlar tarafından yenilirdi. Genellikle tanrılar şerefine kadeh kaldırılırken konuşmalar yapılır, birayla onurlandırılır, bunun dışında ziyafet, tanrılara içki sunarak sona ererdi. Bu arada devam eden kutsamadan sonra Odin, Njörðr ve Freyr adlı tanrıların şerefine içki kadehlerinden her biri için bir yudum içilirdi. “Şef kadehi” (*bragafull* ya da saygın atalardan birinin

şerefine mi?) ölmüşleri (*minni*) yâd eden bir kupa, ayinin bir parçasını oluştururdu. Kuzey İzlanda'daki Hofsstadir'de sarayların önündeki kurban çukurlarında veya Danimar-ka'da Busse'deki kurban kuyularında, özellikle domuz ve at kemikleri bulunmuştur. Kurban edilen hayvanların kanı (*hlaut*) kazanlarda (*hlaut-bollar*) toplanıyor -bu en azından esir alınmış askerlerin bazen tanrılara kurban edildiği, daha eski Germen zamanında geçerliydi-, geleceği tahmin etmek-te kullanılıyordu; ancak bu alışkanlığın Viking Çağı'nda devam edip etmediği belli değildir. Kurbanda kan kullanı-mı "boyama"yla (*fä*) ilgili (yani tanrı heykellerini mi, yok-sa sunak ya da kurbanlık taşını mı?) (*hörgr*) kurban töreni düzenlemesinde (*Hávamál* 144) bildirilmiştir. Bunun dışında muhtemelen tanrılara adak sunmakta bir rol de oynamış olabilir. Bremenli Adam (yak. 1070), İsveçlilerin Uppsala Ta-pınağı'nda dokuz yılda bir düzenlendikleri kurban merasi-minde insanların kurban edilmesinden söz eder, ama Viking Çağı'nda insanların öldürülmesinin ritüellerde uygulan-ması alışıldık bir durum değildi. Ayrıca Uppsala'daki tapı-naktan çok sayıda yerde söz edilmesine rağmen halka açık kurban törenleri hakkında çok az şey bilmemiz şaşırtıcıdır, bunun nedeni Hristiyan yabancıların kurbanlara katılması-nın engellenmesi ya da tam anlamıyla "ayin" olmaması ola-bilir mi? Kesin olan şu ki halk kutlamalarında bir hayvanın (genellikle erkek) aygır, koç, teke veya yaban domuzunun kesilmesi son derece önemliydi. Kurbanın anlam ve amacı *ár ok friðr'u* ("iyi hasat/yıl ve barış") sağlamaktı; pagan anla-yışına göre kral bundan sorumluydu ve böylece halka açık kurban şölenlerinde önemli bir rol oynuyordu. Norveçli şeflerin Hristiyan Kral IV. Hakon'u tanımlarını, kralın en azından azami düzeyde kurban adamaya istekli olma şartı-na bağlamaları tarihsel olarak doğru olmalıdır. Ama Hakon ancak içkiyi bir haç işaretiyle kutsadıktan sonra onların is-teğini yerine getirdiği için bu tavrıyla katılımcıların nefreti-ni üzerine çekmişti. Kurban merasimi hakkında daha sonra oluşturulan kaynaklardan bilgi alabiliyoruz. Snorri'nin *Yng-linga saga*'sında (8. Bölüm) iyi hasat için sonbahar kurbanın-dan, doğurganlık için kış ortası kurbanından ve zafer için bahar kurbanından bahsedilir. Snorri en azından sonuncusu hakkında yanılıyor olmalıydı, çünkü bahar kurban törenleri doğurganlık kurbanlarından başka bir şey değildi.

Kış ortası kurbanı, yani Yule Şenlikleri -bizim Noel Bayramımız doğrudan buradan gelir- başlangıcında kuşkusuz insan kurban etmekte; Germen ve Germen öncesi dinin en eski aşamaları bile kış gündönümünün rolünün bu olduğunu doğrular. Daha önce sözü edilen, ataları için yapılan içki sunumları, insanların dini hayatında ölümlerin var olduklarını gösterir, ama insanlar bunu herhalde çelişkili bir şekilde hissediyorlardı. Bir yandan ölümler ve onların yaptıklarıyla şöretleri düşünülüyor, öte yandan Orta Çağ İskandinavlarının halk inançları ölümlerden korkuyordu: Kış ortası vahşi avın, şeytanların, ölümsüzlerin (*draugr*) ve hortlakların zamanıydı. Germenlerdeki bu ölümlerden korkma, Hristiyanlık üzerinden 1000 yıl geçmiş olmasına rağmen varlığını sürdürmüştü, öyle ki hayalet ve ruh bugün bile her türlü korku hikâyesinin başat unsurları arasındadır. Yaşayanların ve ölümlerin uyumlu ortaklığına sahip Hristiyan algısının -Germen öncesi Taş Devri'nin son dönem Avrupa kültüründe de paralellikler görülür- en azından teorik olarak ölümlerden korkmadığı düşünüldüğü zaman, bu hiçbir şekilde anlaşılır değildir. Hristiyanlığın cennet hakkındaki düşüncelerinin aksine Vikinglerin öte dünyası mutluluk verici bir yer değildi; *Walhall* (*valhöll*, aslında "Ölümler Salonu") ölmüş askerlerle dolu savaş alanını tanımlıyordu. Daha sonra buradan Hristiyan cennet tasavvurunun etkisiyle Viking mitinin savaşçı cenneti ortaya çıkacaktır. Burada şehit düşenler (*einherjar*) valküreler tarafından Odin'in muhteşem salonunda ağırlanır, gündüzleri savaşır, ancak akşamları birlikte oturur, bal şarabı içer ve domuz eti yer, ertesi gün aynı oyuna yeniden başarlardı -görünüşe göre bu sonsuza dek sürerdi-. Bugünün Viking gösterilerini anımsatan bu fikir, Yüksek Orta Çağ'da bu şekilde formüle edilmiştir (Snorri, *Gyffaginnig*, s. 37-40, *Grímnismál*'dan sonra, s. 18-26), ama bu tür kavramların kökleri 10. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır (*Eiríksmál* ve Eyvindr'in *Hákonarmál*'ı). Viking Çağı'na göre bir kişi ancak ismini sonraki kuşaklara verdiğinde ölümsüz oluyordu -bu nedenle çocuklara büyüklerin ismini verme geleneği vardı- ya da ününün bir şekilde devam etmesi hâlinde. Ancak hayaletlerin yanı sıra ölümlerin mezarlarında yaşamaya devam ettiğine dair çok daha eski inancın izleri hâlâ vardır. Örneğin belirli tepelerde cinlere kurban verildiğinde (*alfablót*), İzlanda'ya yaklaşıırken *landvaettir*'i (kara ruhlarını)

korkutmamak için gemilerin önündeki ejderhaları kaldırmak gerektiğinde, belli bir tepenin altında yaşayan *Landdísir*'i rahatsız etmemek için orada ot biçmemek gerektiğinde bunları kesinlikle ölümlere duyulan saygının hatıraları olarak görmek gerekir.

Hristiyanlıkta ölümsüzlüğe inanç olmamasına rağmen gömme gelenekleri en azından Viking Çağı'nda ölümün adeta yeni kıyılara açılmanın bir olanağı olarak düşünüldüğü bilgisini verir. Aslında bu döneme ait mezarlar incelendiğinde, dikkat çeken husus şudur: Gemi şeklinde bir yapısı olan taşlar, boyutu 2-50 metre arasında değişebilen, mezar anıtları olarak inşa ediliyordu. Bu tür gemi yerleşimleri bazen de kenotaflar, boş mezarlar olarak yapılmıştı, bu mezarların uzaklarda ölenlerin anıtları olduğu tahmin edilmektedir. Ama ölümler sadece gemi şeklindeki taş mezarlara değil, aynı zamanda kendi gerçek teknelerine gömülüyorlardı. Kazılarak ortaya çıkarılmış binlerce gemi ve tekne mezarı, geminin gündelik hayatta ve hatta Viking denizcisinin ölümünde ne kadar büyük bir önem taşıdığını kanıtlamaktadır. Ama bu durum sadece erkekler için geçerli değildi. Daha önce sözü edilen Viking Çağı'nın en eski arkeolojik buluntularından biri olan zengin donanımlı Oseberg mezarında Kraliçe Åsa'nın cesedi gömülüydü. Åsa bir köleyle birlikte gömülmüştü; Arap gezgin İbn Fadlan'ın 922'de Volga'da, Rus' bir Vareg şefinin gömülmesine ilişkin yazdıklarında belirttiği gibi pek de alışılmadık bir âdet değildi bu. Yakılmadan önce karaya çekilen gemisinde çadıra yerleştirilen, muhteşem yatakta en iyi kıyafetleriyle oturan cesede silah, yiyecek ve evcil hayvan gibi olağan mezar eşyalarının yanı sıra öbür dünyaya birlikte yolculuk edeceği köle kızın da verildiği anlatılır. Arapların anlattıkları, köle kızın öte dünya algısını da içerir; köle boğulmadan önce sembolik bir kapı çerçevesinin üzerine bakar ve sadece akrabalarını değil, aynı zamanda cennette biraz önce ölen kişinin oturduğunu görür. Odun yığını ve gemi yandıktan sonra küller bir tepeye gömülür; bu aynı zamanda Viking gemi mezarlarının ikinci tipidir ve mezar höyüklerine gömülen küller içinde birkaç kalıntının çoğu, arkeolojik bulgularla ispat edilmiştir. Gemi defninin üçüncü şekli, ölünün yanan gemisiyle denize yelken açmasından oluşur. Doğal olarak bu tür bir âdet için

arkeolojik kanıtlar bulunmamaktadır, ama kuşkusuz Snorri Sturluson, mitik anlatısıyla Balder'in gömülmesi hakkında bize bu tür bir pagan cenaze töreninin canlı bir örneğini vermiştir (*Gylfaginning* 48, İzlandalı Ulfr Uggason'ın 10. yüzyılın sonlarına ait *Húsdrápa*'sı). Burada Balder'in karısı Nanna, ölmüş kocasını gördüğünde üzüntüsünden ölür ve eşinin yanına, odun yığınının üzerine koyulur. Sonra yanan gemi, dev bir kadın tarafından denize itilir. Yanarak denize yelken açan ölüler gemisinin görüntüsü de sık sık gelecek kuşakların hayal gücünü canlandırmıştır ve bu tür gemi cenaze töreni, gerçekte nadiren görülse de bugün böyle bir cenaze sahnesi olmadan neredeyse hiçbir Viking filmi yapılmaz.

Ölümünden sonraki yaşam sorusuyla bağlantılı olarak insanlığın başka bir temel meselesi de dünyamızın başlangıcı ve sonu konusudur. Mitolojik edda şarkısı *Völuspá*, ikisine de cevap vermektedir. 10. yüzyıldan sonra yazılmış olduğu tahmin edilen bu şarkıda, eski Germen mitlerinin sunumları yayılmakta olan Hristiyanlığın hayallerinden oluşan unsurlarla karışmıştır. Özellikle bu yüzden bize Geç Viking Çağı dünyasının etkileyici bir resmini sunmaktadır. Başlangıçta hiçbir şey yoktu, uçurum Ginnungagap vardı (başka bir anlatıma göre devlerin atası Ymir) ve Snorri'nın *Nesir Edda*'daki 13. yüzyılın başlarında diğer kaynakları kullanarak şiirinde tarif ettiği gibi (*Gylfaginning* 7) bu kargaşada ısı ve buzdan Ymir ortaya çıkar; Ymir'i tüm tanrıların ve nihayetinde tüm insanların kökeni olan buz Buri tarafından yalanmış ilk inek Audhumbla emzirmişti. Buri'nin oğlu Burr ve dev kadın Bestla ile birlikte Tanrı Odin, Vili ve Vé'yi doğurur, bunlar Ymir'i öldürür ve ondan dünyayı yaratır. İlk insanlar Ask ve Embla, iki ağaç gövdesinden çıkarak şekil almışlardı. İnsanların evi Midgard, Tanrı Asgard'ın yurdu ve bu, zamanla Hristiyan cennetine daha çok benzeyecektir. Yaşanılan yeryüzünün dışında devler ve canavarların yaşadığı Utgard bulunur. Çok sayıda mitte olduğu gibi Viking Çağı'ndan gelen resim taşları ve oymalar genellikle tanrıların, özellikle de fırtına tanrısı Thor'un devler ve canavarlarla savaşını betimler. En korkunç canavar, denizin içindeki meskün bir kara parçasının etrafında bulunan ve hâlâ Orta Çağ Alman halk inancına göre depremlerden sorumlu Jörmungand'dır (Konrad von Megenberg, *Das Buch der Na-*

tur, yak. 1350). Nihayetinde Ragnarök'in ("Tanrıların Nihai Kaderi" daha sonra Ragnarökr/"Tanrıların Alacakaranlığı" olarak yeniden yorumlanır) neden olduğu dünyanın sonu da tanrıların ve insanların düşmanları aracılığıyla olur. Völuspá şiiri Fimbul kışını, efsanevi kurtlar Fenrir ve Garmr tarafından güneşin ve ayın yutulmasını, devler ve tanrılar arasındaki savaşı ve son olarak tüm yıkıcı dünya ateşini etkileyici bir şekilde tasvir eder. Kasvetli kıyamet senaryosu, Yeni Dünya'nın ortaya çıkmasıyla hafifletilir ama bu betimleme, Kudüs'ün Yeni Ahit'teki betimlemelerini anımsatır ve bu yüzden gerçekliği şüphelidir. Fakat bunun sonunda eskilerin ateşinden yeni bir dünya ortaya çıkar ve umut dolu tanrıların daha genç kuşakları Hel ve ölümler dünyasından geri dönen Balder'in çevresinde toplanır.

Ölüm, gömülme ve Tanrı Balder'i diriltmek için başarısız girişimleri anlatan bütün mitler, aynı zamanda "Thor'un Balık Avı" gibi anlatılar, Viking Çağı dininde görsel sanatlar ve şiirde önemli bir rol oynamıştır. Her iki durumda da bilgileri, referans çerçevesi olarak önemlidir -bazı kahramanlık destanların bilgisi, ama her şeyden önce Sigurd sagasının bilgisi gibi. Ama mitlerin tarihini, 13. yüzyılın başından itibaren çalışmalarında en eski kaynakları her zaman doğru yorumlamayan Saxo Grammaticus'un ve Snorri Sturluson'un daha sonraki metinlerine bağlı olduğumuz için şu sorunla karşı karşıya kalıyoruz: Yüksek Orta Çağ nesir tasvirleri, skald şiirleri veya Gotland mezar taşlarının karmaşık imgelerini tek bir çatı altında toplayamıyoruz. Gerçi resimli taşların üzerindeki (örneğin Lärbro St. Hammars I'de olduğu gibi) kurban sahnelerini saptayabiliyoruz ama burada kimin ya da kime kurban edildiğini bilemiyoruz. Tören alayında silahlı erkeklerin halkaları (çelenkler?) yukarı doğru tuttuğunu görüyoruz, ama sebebini bilmiyoruz. Ayrıca resimli taşların üzerinde durmadan tekrar eden (ölüler?) geminin İskandinav mitolojisinin hangi gemisi olduğunu bilmiyoruz: Hringhorni mi, Balder'in ölümler gemisi mi ya da Ragnarök'i kötülüğün gücüne yaklaştıran kıyamet gemisi Nalgarf mı, yoksa Freyr'in tanrısal gemisi Skidbladnir mi?

Buna benzer bilinmezlikler şiirsel kaynaklarda da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Freya'nın Tanrı Heimdall ve Loki'nin uğruna savaştığı Brising kolyesiyle ilgili olarak

birçok kez bahsedilmiş efsane hakkında pek bir şey bilmiyoruz. Bununla birlikte bazı mitlerin sadece bölgesel öneme sahip olduğunu unutmamalıyız, bu da tüm mitlerin Viking Çağı'nın kuzey bölgelerinde aynı şekil veya statüye sahip olmadığı anlamına gelir. Ana tanrılarla ilgili hikâyelerde bu tür bölgesel farklılıklar zaten gözlemlenir, ancak "mitolojik hikâyeler" in zenginliğinde ve "alt mitoloji" de daha fazlası görülür. Mesela Ynglinga'nın İsveç Kraliyet Sarayı'nın atası ve koruyucu hükümdarı olan doğurganlık tanrısı Freyr'i özellikle İsveç'ten tanıyoruz. İsveç yer adları, Vanen grubundaki diğer tanrılara, yani Freyr'in kız kardeşi Freya, babası Njord ve kaynaklarda oldukça silik bahsedilen Tanrı Pale Uller'e de ibadet edildiğini, buna karşın Odin veya Thor kültünün orada daha küçük bir rol oynadığını doğrulamaktadır. Öte yandan Odin'in, Danimarka'nın Viking Çağı (aynı zamanda daha eski) dininde daha büyük bir öneme sahip olduğu tahmin edilmektedir, buna karşın Norveç ve İzlanda'da kutsal yerler ve kişi isimleri (birçok yer ismi kişi ismine dayanır) Tanrı Thor'un adıyla oluşturulmuştur.

Asatru dininin neo-pagan takipçilerinin bugün severek söylediği gibi Geç Viking Çağı'na ait İskandinav dininin, öncelikle Thor dini ve Çekiç Mjöllnir'in de onun sembolü olduğu söylenebilir. Ama çekiçmuska, kişisel muska olan Hristiyan haçının yayılmasına geç pagan bir tepkiydi -"Çekiç" Mjöllnir'in aslında eski gök gürültüsü ve şimşek Tanrısı Thor'un baltasını temsil etmesi ve bunun daha Viking Çağı'nda unutulmuş olması bir kenara-, Thor'a ibadet hem bölgesel hem de sosyal olarak sınırlıydı. Tanrı Thor'un imgesi (yine Orta Çağ anlatılarında!) Kuzey Panteonların hidetli ve aynı zamanda biraz basit ama son derece güçlü adamı olarak bugün "Vikingler" hakkında ortaya çıkardığımız imgeyle gayet uyumludur. Bu durumda modern efsaneler neredeyse eskisini tamamen örtmüştür.

Freyr de hiçbir şekilde tarım nüfusunun bereket tanrısı rolüne indirgenemez, çünkü öncelikle zengin ve güçlü kraliyet ailesinin (Mozt) tanrısı ve atası olarak görev yapmıştır. Dolayısıyla onlara iyi bir *ár ok friðr* (hasat/yıl ve barış) için kurbanların adandığı, doğurganlığın gerçek tanrıçaları hakkında bir problem ortaya çıkarmaktadır. Bu kurbanın aslında bir kraliyet kurbanı olduğunu varsayarsak, doğurganlık

ve hükümdarlık işlevi arasındaki bağlantının sadece Freyr için kabul edilemeyeceğini anlarız. Aslında kral, dış barıştan olduğu kadar iyi hasattan da sorumluydu ve beklenen hasatın bereketli olmaması durumunda İsveç Kralı Dómal-di gibi taçlı bir baş bile kurban edilebiliyordu (þjóðólfr'un *Ynglingatal* şiiri, 5. 9. yüzyıl, *Heimskringla* ve *Ynglinga saga*, 15. Bölüm).

Bunun ötesinde kişisel sağlığın güvence altına alınması için doğaya tapınma ve büyüünün de büyük bir önem taşıdığı unutulmamalıdır. Kaynaklara ve sulara adaklar adanması, ilk bin yılın tamamı için güçlü bir şekilde belgelenmiştir ve bu süre içerisinde kuşkusuz tanrılar adına verilen binlerce hediyeden her zaman açıkça ayırt edilemez. En azından suların kutsallığının adak yoluyla garanti altına alındığına inanılır ve Hristiyan yazarlar adakların ağaca asılmasından yola çıkarak ağaç kültünü tekrar tekrar belirtirler.

Daha dar anlamda din dışında büyü, insanın bireysel kurtuluşu için de dikkate alınmalıdır, bunun yardımıyla ve belirli hilelerle insan, örneğin büyüülü sözlerle yönetilen güçleri kendi lehine aktif olarak etkilemeye çalışır. İnsanı kaza ve beladan uzak tutan, sağlıklı kalmayı sağlayan muskalar takmak büyüünün uç örnekleri arasındadır; bu muskalar taşlar, cam boncukları veya belirli bitki bileşimlerinden oluşuyordu. Oldukça küçük tanrı heykelleri de penise benzer karakterleri nedeniyle Tanrı Freyr'e atfedilen takılar olduğundan bir tür muskadır. Runik yazıları silahlara nakşetmek de büyüülü bir eylemdi; örneğin tiwaz⁷ rununun defalarca yazılmasının zafer kazanmaya yardım edeceği inancı hâkimdi.

Buna karşın Viking Çağı büyüünün bildiğimiz diğer iki şekli biraz daha karmaşıktır, falcıların kehanetleriyle birlikte kara büyüler de vardı. Germen Antik Çağı'nda kâhinlerin varlığı çok önce kanıtlanmıştır, ama Viking Çağı'ndaki şöhretleri eskiye göre önemli ölçüde azalmıştır. Kehanetin bir parçası olan *seiðr*'un kullanımı zaman zaman utanç verici veya en azından şüpheli görülüyordu. Bununla birlikte, kâhinlerle yapılan bu tür toplantıların betimlemeleri bize Geç Pagan Dönem'den kalmıştır (*Kızıl Erik saga*, 4. Bölüm;

7 Runik alfabede t harfinin karşılığı. (e.n.)

daha az detaylı bilgi, *Gisla saga*, 18. Bölüm) ve şaman ayinleriyle birtakım benzerliklere gösterir. Kâhinin sihirli sehpa-sı (*seiðhjallr*), asası ve hayvan kılığına girmesi, tıpkı büyü-lü sözleri (*varðlokkur*) söylemeye başlamasında olduğu gibi, önemli bir rol oynuyordu ve bu sözlerle ruhları yardıma çağırıyordu. Kara büyü çeşitli biçimler alabiliyordu ve burada zarar verici runların veya runlarla kelimelerin çizilmesi, muhtemelen en yaygın uygulamalardan biri olmalıdır. Sihirli sözlerle bağlantılı runlarda kurbanı karşı yöneltilmiş, yapmacık bir at kafası olan sözde bir *niðstöng*'ın (gerçekte "alaycı sırık") kurulmasıyla belgelenmiştir (kuşkuşuz 13. yüzyıldaki bir efsanede ilk kez ortaya çıkmıştır, krş. *Egil saga*, 57. Bölüm). Temelde kötü belgelenmiş ama ayrıntılı tanımlanmış pagan ayinlerini özellikle din ve sihir alanında düşünmek gerekir ve "Viking" efsanelerinin oluşumu daha İskandinav Yüksek Orta Çağı'nda başlamıştı. Bu özellikle Skald Eggill Skallagrímsson gibi üç yaşında güya iyi bir içici olup, şiir söylediği ve altı yaşında ilk kez insanları öldürdüğü söylenen efsanevi kişilikler için geçerlidir. Daha o zamanlar Orta Çağ'da Egill gibi kişiler tipik Viking kahramanı olarak biçimlendirilmişti ve bunlar arasında onun tekinsiz-Hristiyan cemaati için-, büyüleyici, aynı zamanda itici eylemleri de vardır.

2. Hristiyanlıkla İlk Temaslar ve Sentezin İlk Aşamaları

İskandinavya'daki Viking Çağı hiçbir zaman bütünüyle putperestlik olarak tanımlanamaz, daha ziyade Germen tanrı inancının Viking Çağı'nın sona ermesinden önce hemen hemen bütün İskandinavya'da (İsveç ve Finlandiya'nın bazı bölümleri hariç) hâkim olan Hristiyanlığa geçişi olarak tanımlanır. Burada birkaç aşamayı ayırt edebiliriz: 1. 9. yüzyılın başına kadar tüm İskandinavya putperestti. 2. Karşılıklı etkilerin ve inançların karışımıyla, özellikle Hristiyanlıktan putperestliğe geçişle ortaya çıkan sentez aşaması, 9. yüzyılın ortalarında zaten bu zamanda uzun bir Hristiyan gele-neğine sahip İrlanda, İngiltere ve Frank İmparatorluğu'yla yoğun temaslar nedeniyle başladı. Hristiyanlık bu dönemde İskandinavya'da gerçek anlamda dayanak bulamasa da

829 ve 850 yılları arasında kilisenin -örneğin St. Ansgar'ın yürüttüğü- birkaç misyonerlik faaliyetleriyle önce Danimarka'da, sonra İsveç'te güçlü bir şekilde desteklendi. 3. 965 yılı civarında I. Harald'ın vaftiz edilmesiyle ve Danimarka'nın Hristiyanlaşmasıyla dinden dönüş 10. yüzyılda başlar, bu aşama Danimarka'da daha 10. yüzyılda, 1000 yılı civarında Atlantik Adaları'nda, İzlanda ve Grönland'da ve 1030 yılı civarında da Norveç'te tamamlandı, buna karşın İsveç'in Hristiyan inancına geçişi, 11. yüzyılın sonuna kadar sürecekti. 4. Gerçek Hristiyan evresi asıl Viking Çağı'nın sonuna doğru başladı. Bunun için esas olarak piskoposlukların organizasyonu, cemaatlerin kurulması, Hristiyan doktrini eğitimi, yerel rahiplerin yetiştirilmesi ve aynı zamanda İskandinavlara Latin yazı dilini ve öğretimini taşıyacak manastırların kurulması gerekiyordu.

İlk aşama, yani Hristiyanlıkla ilk temasların olduğu pagan dönemi, her şeyden önce Viking dönemine ait İskandinav yağmacı saldırganların, kazançlı ve bilhassa korumasız kurbanlarının manastırlar ve kiliseler olduğunu keşfetmesiyle başladı. Özellikle o zamana kadar adalar ve yarımadalar gibi uç coğrafi yerlerde, Gallia'dan İrlanda'ya kadar iyi korunmayan manastırlar, Vikingler için ideal avlardı. Oralarda sadece gıda ve şarap bulmakla kalmadılar, aynı zamanda ilk bakışta maddi değeri olan eşyalar da mevcuttu: Haçlar, kadehler, değerli metallerden yapılmış vaftiz gereçleri, kutsal sandıklar, kutsal ekmek kapları, mücevherle kaplı dini kitaplar, kıymetli işlemeli tören kaftanları, sadaka kutuları ve kilise hazinelerindeki nakit paranın yanı sıra dini alay bayrakları da bunların arasındaydı. Burada Vikingler -mağdur keşişlerin şansına- kutsal sandıkların içeriğinin gerçek değerini pek bilmiyordu ve yıllıklar, burada genellikle azizlerin iskeletlerinin saklandığını bildirmektedir.

Buna karşın ikinci aşamada Vikingler -köle kadınlar, Anglo-Sakson veya İrlandalı ailelerle yapılan evliliklerle ya da ülke işgalleri, kış konaklaması yoluyla olsun- Hristiyan inancıyla, kıyamet ve azizlerin efsaneleriyle, Eski ve Yeni Ahit'teki anlatılarla temas kuruyordu. Bu anlatılar yerli halkın pagan mitolojisinin sistematik yapısını biraz etkilese de

kendi sözlü edebiyatının güvencesi olarak daha sonra çok sık kullanılmıştır. Bu türden Hristiyan etkilerinin izleri örneğin en eski edda şarkılarında defalarca bulunur, bilhassa yukarıda sözü edilen Völuspá' şiirinde; pagan kozmolojisinin nispeten sistematik sunumu Hristiyan fikirlerine dayanmaktadır. Buna karşın pagan düşüncelerinin Hristiyanlık üzerindeki etkisi nadir görülüyordu. Çok az istisna arasında kuşkusuz görsel sanatlar da vardır, örneğin Hristiyan haçları ve mezar taşları üzerindeki Thor'un balık avlama temsiliinde olduğu gibi (İngiltere'nin Gosforth şehrindeki mezar taşı, 10. yüzyıl) burada pagan tanrı, balıkları yemleyen, canavar bir Hristiyan figür olarak yeniden yorumlanmıştır. İngiliz Danelaw ve Dublin'deki İrlanda Krallığı'nda olduğu gibi özellikle İskandinavlarla yerli halkın güçlü bir şekilde karıştığı bölgelerle yoğun temasın olduğu bu evrede diğer dinlere gösterilen anlayış da artmaya başlamıştı. İskandinavları etkileyenin sadece Hristiyanlığın öğretisi değil, büyüleyici Hristiyan ayinlerinin ve bilhassa iyi kilise organizasyonunun olduğu tahmin edilmektedir. Nispeten daha az dini dogmaları olan ve Asatru inancının zayıf biçimlenmiş öğreti yapısı, pagan Vikingleri alan taraf, Hristiyanları veren taraf yapıyordu. Bunun yanı sıra Hristiyan ülkelerin kültürel düzeyleri ve buna bağlı yeni dinin yüksek, sosyal prestiji kalan işi bitiriyordu. Bu nedenle İngiltere, Normandiya ve İrlanda'ya yerleşen İskandinavların dine dönüşü daha fazla ilerleme katetmiştir; buna karşın Willibrord (yak. 700) ve Ebo'nun (yak. 823) Danimarka'da, St. Ansgar (830 ve 852/4) ya da St. Rimbart'ın İsveç'teki misyonerlik faaliyetleri buraların izole bölgeler olmasından dolayı daha yavaş ilerlemiştir. Kilise, ilk başarılarını, zorluklarla Danimarka'da gerçekleştirebildi. 826 yılında Kral Harald güya St. Ansgar'ın aracılığıyla -gerçekte reel politika gereği İmparator I. Ludwig'in baskısıyla- Mainz yakınlarındaki Ingelheim'da maiyetiyle birlikte vaftiz edildi (Adam von Bremen I, 15), ama bunun kalıcı sonuçları olmadı. Sadece Haithabu'da henüz 9. yüzyılda bir kilise ve bir rahip olduğu söylenir. Ama 865'te Ansgar ve 888'de Rimbart öldüğünde İskandinavya'daki misyon geçici olarak son bulmuştu.

3. İskandinavların İnanç Değiştirip Hristiyanlığı Kabul Etmeleri

Misyon, 10. yüzyılda yeniden ivme kazandı. İnanç elçisi Unni önce Danimarka'da, sonra 936'da Birka'da (Stockholm yakınlarında) misyonerlik yaptı. 966 yılında Hamburglu Poppo adında bir misyonerin kendini kanıtlamasından sonra I. Harald vaftiz edilmeyi kabul etti. Harald'ın oğlu Çatalsakal Sweyn Danimarka'yı başarıyla birleştirdikten sonra -Fyrkat, Odense ve Aggersborg'daki güçlendirilmiş askeri bölgeler ve Skane ili'deki Trelle Kalesi bu yüzden yapılmıştı- İngiltere'yi fethetti ve 1013'te orada kral oldu. Böylelikle İngiliz etkisi Danimarka Hristiyanlığında güçlendi, İngiltere'deki pek çok Danimarkalı vaftiz oldu ve Knud'un (1014-1035) idaresi altında pek çok İngiliz piskopos Danimarka'ya geldi. İddia edildiğine göre Knud'un hükümrانlığı boyunca Danimarka'da yüzlerce kilise inşa edilmişti. Böylece onun ölümüyle dönüşüm tamamlanmış sayılabilir.

Norveç'in Hristiyanlaştırılması da aslında İngiltere'deki Hristiyanlıkla ilgilidir. İmparatorluğun tek sahibi I. Harald'ın oğlu I. Haakon İngiltere'de vaftiz edilmiş, 940 yılında hükümdarlığı devralmak ve Hristiyanlığı yaymak için Norveç'e dönmüştü. Ancak 960 ve 965'te Erik Blodöks'in oğlu II. Harald'ın komutası altındaki Danimarka donanması tarafından yenildi. Erik'in oğulları da İngiltere'de Hristiyan olmuştu ve pagan tapınaklarını yakıp yıkıyorlardı ama Hristiyanlığı desteklemek için olumlu faaliyetlerde bulunmaktan çok Jarlen von Hlaðir idaresinde geleneksel kanadı zayıflatmışlardır. II. Harald'ın Limfjör'da ölümünden sonra Kral I. Harald ülkenin doğusuna hâkim olurken Haakon Sigurdsson fiilen Batı Norveç hükümdarı oldu. Harald'ın aksine Haakon Sigurdsson putperestliğin ilan edilmiş hâmisiydi ve bu, özellikle Batı Norveç'te ona yeniden ivme kazandırdı. Zamanında İngiltere'de vaftiz edilen eski Viking I. Olaf'ın, 995'te Norveç'e geri döndüğünde idaresini Hristiyanlık üzerine inşa etmesi, onun için kesinlikle politik bir hamleydi. Birkaç rahip ve kardinal, Sigurd ile karaya çıktı, Haakon Sigurdsson'u yendi ve ardından çok sayıda pagan ibadethanesini yakıp yıktı. Hristiyanlığa karşı direnişin en güçlü olduğu Batı Norveç'teki Helgeland'da (999)

kılıcını Hristiyanlaştırma aracı olarak kullandı. Ancak 1000 yılında I. Olaf, savaş sırasında (Öresund'da?) boğulunca Norveç yeniden İsveç, Danimarka ve Haakon'un oğulları Eric ve Sweyn arasında paylaşıldı. Her ikisi de Hristiyandı ama sadece görünüşteydi bu durum. Bu şekilde Trøndelag yeniden paganlığa geçti ve Hristiyanlık ağır bir yenilgiye uğradı. I. Olaf'ın Norveç'e yaptığı misyonerlik dolaylı da olsa başarıyı, yani İzlanda'nın dine dönüşünü sağlamıştı. Onun emriyle 996'dan itibaren önemli siyasi baskılar yoluyla Norveç'teki İzlandalılar üzerinde önemli etkileri olan yoğun misyonerlik girişimleri gerçekleştirildi (bkz. 4. Bölüm). Grönland aynı yıl, aynı şekilde İzlanda ile birlikte barışçıl yollarla Hristiyanlığa döndü, buna karşın Olaf, Orkney ve Faroe Adaları'nı 995'te, yeni inancı kabul etmeleri için az ya da çok zora başvurmuştu.

1015'te II. Olaf'ın Norveç'i istilasıyla Norveç'te yeniden misyonerlik girişimleri başladı. Bir Viking olan Olaf, 1013'te Rouen'de vaftiz olmuştu; Hristiyanlık ideolojisinin tanınmasını sağlamak için imparatorluğun birleşmesi çerçevesinde kısmen zorla dine dönüşleri gerçekleştiriyordu. II. Olaf'ın yönetimi altında Hristiyanlaşma tamamen resmî görünüşün ötesine geçmişti. Hristiyan yasalarını yayıyor, ama eskiye de saygı duyuyor, Hamburg-Bremen piskoposluğu ile temas kuruyor, I. Olaf'ın altında kurulan Nidaros'u (şimdi Trondheim) yeniden inşa ediyor, sayısız kilise yaptırıyor ve kendi koyduğu yasalarla kiliseleri düzenliyordu. Ama 1030 yılında Stiklestad Savaşı'nda dönek taşralılara yenildiğinde Norveç çoktan bir Hristiyan ülkesi olmuştu; bu sayede ülke Olaf'la (*Sanctus Olafus rex et martyr*/Şehitliği kazanan Olaf) birlikte ilk kez ulusal kimliğin ilk aşamalarına ulaşmayı sağlayan kutsallığı kazanmıştı.

Dönüşüm süreci en uzun İsveç'te sürmüştü: Birka'da 800 yılından kalan kardinal asası muhtemelen bir ganimetti ve 9. yüzyıldan kalan birkaç Hristiyan mezarının da tüccarlara ait olduğu düşünülmektedir. Her hâlükârda Ansgar ve Rimbert'in misyonerlik girişimleri büyük ölçüde başarısız olmuştu. İsveç'in ilk Hristiyan Kralı Erik Segersall (*hîn sigr-sælli*, yak. 957-995) tolerans sahibi biriydi ama oğlu III. Olaf (ölm. 1021/2) Kardinal Sigfrid tarafından vaftiz edilmiş ve Hristiyan öğretisini fiilen desteklemiştir. Öyle ki ölümün-

den sonra özellikle Västergötland'ın tamamında yeni bir inanç sistemi kabul edilmiş ve Skara'da piskoposluk merkezi kurulmuştur. Oğlu Anund-Jakob (ölm. 1050) ülkenin geri kalanında, sözde II. Olaf'ın desteğiyle, Hristiyanlığa dönüşümü devam ettirdi. Halefi Edmund (ölm. 1060) Polonya'lı bir piskopos tayin etti, ama Stenkil (ölm. 1066) yeniden Hamburg-Bremen Başpiskoposluğu'na yönelmişti. Yine de 1066 ile 1081 yılları arasında Blot-Sweyn idaresi altında putperestliğe dönüş başladı, hatta Hristiyanlar zulme uğradı ve bu sırada misyoner piskopos Eskil şehit edildi. Inge ile yaklaşık 1083/4'te hükümranlık yeniden Hristiyan bir krala geçti. Bu andan itibaren İsveç pagan tapınakları, 1120 civarında Erik Arsell idaresi altındayken işgal edildiğinde, Hristiyanlaşmış olarak tanımlanabilir.

Batı Avrupa'daki Roma-Germen İmparatorluğu'nun dünyevi ve dini güç merkezinden ve İngiltere ile İrlanda'nın eski Hristiyan geleneklerinden ne kadar uzaklaşıyorsa, yöneticilerin Hristiyanlaşmaya verdikleri değer de o kadar azalıyordu. Bu nedenle de Viking Çağı'nın dini tarihinin üçüncü aşaması daha uzun sürmüştür. Orada, reel politikanın geçerli olduğu yerlerde, ileriye gören prensler yeni inanca daha önce müdahale etmiştir. Çok geçmeden 10. yüzyılın ortalarında Danimarka Kralı I. Harald ve daha sonraki Norveç Kralı I. Olaf vaftiz edilmişti; ancak onlardan çok önce bütün Viking liderleri içinde en şanslı olan Rollo, Normandiya'da yeni inancı kabul etmişti. Bu, ona ve halkına hızlı bir şekilde dükaliğe giden yolu açtı ve 1066'da İsveç'te Hristiyanlara zulüm başladığında, soyundan gelen I. William İngiltere'yi örnek bir Hristiyan Orta Çağ İmparatorluğu yaptı. Bu gelişmeler, Viking Çağı'nın sonu olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

a) İskandinav

Eski Kuzey ve Latin İskandinav kaynaklarının sayısız baskı ve çevirilerini şu eserlerde bulabilirsiniz: *Barðar saga*, *Edda*, *Egils saga*, *Eiríks saga rauða*, *Gisla saga*, *Grænlandinga saga*, *Historia Norvegiæ*, *Jómsvíkinga saga*; Ari Thorgilsson: *Íslendingabók*, *Landnámabók*, *Laxdoela saga*, *Njáls saga*, *Ragnars saga loðbrókar*; Saxo Grammaticus: *Gesta Danorum*, *Skaldendichtung*; Snorri Sturluson: *Heimskringla*; Snorri Sturluson: *Edda*, *Vatnsdoela saga*; Rudolf Simek/Hermann Pálsson: *Lexikon der altnordischen Literatur*, Stuttgart, 1987.

b) Diğer Kaynaklar

Abbo von St. Germain-des-Prés: *Bella Parisiacae urbis*

Pauels, Anton: Abbo von St. Germain-des-Prés, *Bella Parisiacae urbis*, Buch I: lat. Text, dt. Übersetzung und sprachliche Bemerkungen. Frankfurt a. M. [u. a.] 1984.

Adam von Bremen: *Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum*

Magister Adam Bremensis: *Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum. Quellen des 9. und 11. Jahrhunderts zur Geschichte der Hamburgischen Kirche und des Reiches* içinde, Darmstadt 1973, 137-503 (=Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe. 11).

Æthelweard: *Chronicon*

Chronicon Æthelweardi. The Chronicle of Æthelweard. Yay. A. Campbell, Londra, 1962.

Anglo-saxon Chronicle

Two of the Saxon Chronicles Parallel. With supplementary extracts from the others. A revised text. Ed. by C. Plummer. Oxford 1892, Nachdruck 1965; The Anglo-Saxon Chronicle. Ed. by B. Thorpe. London, 1861.

Annales Vedastini

Jahrbücher von St. Vaast. *Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte* içinde, II. kısım, yay. haz. R. Rau. Darmstadt 1958, 289-337 (=Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe. 6).

Annales Fuldenses

Jahrbücher von St. Vaast. *Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte* içinde, III. kısım, yay. haz. R. Rau. Darmstadt 1958, 19-177 (=Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe. 7).

Annales Bertiniani

Jahrbücher von St. Bertin. *Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte*, II. kısım, yay. haz. R. Rau. Darmstadt 1958, 11-287 (=Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe. 6).

Annales Xantenses

Xantener Jahrbücher. *Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte* içinde, II. kısım, yay. haz. R. Rau. Darmstadt 1958, 339-371 (=Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe. 6); dän. Übersetzung bei Erling Albrectsen: *Vikin-gerne i Franken*. Odense 1976.

Asser: *Vita regni Alfredi*

Keynes, S. and M. Lapidge (yay.): *Alfred the Great: Asser's Life of King Alfred and other contemporary sources*, Harmondsworth, 1983.

Battle of Maldon

E. V. Gordon: *The Battle of Maldon*, Londra 1937.

Dudo von St. Quentin: *De moribus et actis primorum Normanniae ducum*.

Erling Albrectsen: *Dudo: Normandiets Historie under de første Hertuger*, Odense, 1979.

Einhard: *Vita Caroli Magni*

Einhardi *Vita Karoli Magni*. *Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte* içinde, I. kısım, yay. haz. R. Rau. Darmstadt 1955, 163-211 (=Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe. 5).

Konrad von Megenberg: *Buoch von den naturleichen Dingen*

Pfeiffer, Franz (yay. haz.): *Das Buch der Natur von Konrad von Megenberg*, Stuttgart 1861.

Liutprand von Cremona: *Antapodosis*

Liutprandi [. . .] *Antapodosis*, in: J.-P. Migne (ed.): *Ratherii [. . .] Opera omnia*. Paris 1881 (= PL 136), 787-898.

Nestorchronik (*Povest' vremennykh let*)

Tschiewsky, Dimitrij: *Die Nestor-Chronik*. Leningrad 1926, Nachdruck, Wiesbaden, 1969.

Thietmar von Merseburg: *Chronicon*

Thietmar von Merseburg: *Chronik*, yay. haz. ve çeviren. v. W. Trillmich, Darmstadt 1957 (=Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe. 9).

Vita Hludovici

Anonymi *Vita Hludowici Imperatoris*. *Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte* içinde, I. kısım, yay. haz. R. Rau. Darmstadt 1955, 257-381 (=Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe. 5).

William von Malmesbury: *Gesta Regum Anglorum*

Hamilton, N.E. S.A. (yay. haz.): *De gestis pontificum Anglorum libri quinque*. Londra 1870.

İkincil Kaynaklar

Almgren, Bertil.: *The Viking*, Londra, Göteborg, 1967.

Arbman, H. och Stenberger, M.: *Vikinger i Västerled*, Stockholm, 1935.

Birkeland, Harris: *Nordens Historie i Middelalderen etter Arabiske Kilder*, Oslo 1954 (=Skrifter utg. av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo 1954, II. Hist.-Filos. Kl., 2. Bd. No. 2).

Blöndal, Sigfus: *The Varangians of Byzantium: An aspect of Byzantine military history*, çeviren, gözden geçiren ve hazırlayan Benedikt S. Benedikz, Cambridg, 1978.

Boyer, Regis: *Die Wikinger*, Stuttgart, 1994.

Boyer, Regis: *Le mythe viking dans les lettres françaises*, Paris 1986.

Brøndsted, Johannes: *Vikingerne*, København 1961.

Brøndsted, Johannes: *The Vikings*, Harmondsworth, 1960.

Capelle, Torsten: *Die Wikinger: Kultur- und Kunstgeschichte*, 2. basım, Darmstadt, 1988.

Crumlin-Pedersen, Ole, and Max Vinner (yay. haz.): *Sailing into the Past*, Roskilde, 1986.

Cucina, Carla: *Il Tema del Viaggio nelle Iscrizione Runiche*, Pavia, 1989.

Düwel, Klaus: *Runenkunde*, Stuttgart, 1983.

Dumezil, Georges: *Gods of the Ancient Norsemen*, Berkeley 1977.

Farrell, R.T. (Ed.): *The Vikings*, Londra ve Chichester 1982.

Fellows-Jensen, Gillian: *The Vikings and their Victims: The Verdict of the Names*, Londra, 1994.

Foote, Peter and D.M. Wilson: *The Viking Achievement*, Londra, 2. basım, 1980.

Friðriksson, Adolf: *Sagas and popular antiquarianism in Icelandic archaeology*, Aldershot, 1994.

Graham-Campbell, James: *Viking Artefacts: A Select Catalogue*, Londra, 1980.

Graham-Campbell, James: *The Viking World*. Londra, 1980.

Graham-Campbell, James (yay. haz.): Colleen Batey, Helen Clarke, R. I. Page, Neil S. Price: *Die Wikinger*, Münih, 1994 (=Weltatlas der alten Kulturen).

Guralnick, Eleanor (yay. haz.): *Vikings in the West: Papers presented at a Symposium* [. . .] Nisan, 1982, Chicago 1982.

Haack, Friedrich-Wilhelm: *Wodans Wiederkehr. Blut-, Boden- und Ras-se-Religion*, Münih, 1981.

- Heller, Klaus: *Die Normannen in Osteuropa*, Berlin, 1993.
- Hermanns-Auðardóttir, Margrét: *Islands tidiga Bosättning*, Umeå, 1989.
- Ingstad, Helge: *Westward to Vinland*, Londra, 1969.
- Kuhn, Hans: "Uns ist Fahrtwind gegeben wider den Tod. Aus einer großen Zeit des Nordens", *ZfdA* 106 (1977) içinde, s. 147-163.
- Linderorth Wallace, Birgitta: "Vikings in North America: Myth and Reality", *Social Approaches to Viking Studies* içinde, yay. Ross Samson, Glasgow, 1991, s. 207-219.
- Logan, F. Donald: *Die Wikinger in der Geschichte*, Stuttgart, 1987.
- Loyn, H.R.: *The Vikings in Britain*, Londra, 1977.
- Lund, Niels (yay. haz.): *Norden og Europa i vikingetid og tidlig middelalder*, København, 1993.
- Motz, Lotte: *The King, the Champion and the Sorcerer*, Viyana, 1996.
- Nielsen, P.O., K. Randsborg, H. Thrane: *The Archaeology of Gudme and Lundeberg: Papers presented at a Conference at Svendborg*, Ekim 1991, Kopenhag, 1994.
- Norwich, John Julius: *The Normans in the South 1016-1130*, Londra, 1967.
- Olsen, O. and O. Crumlin-Pedersen: *Five Viking Ships from Roskilde Fjord*, Kopenhag, 1978.
- Page, R. I.: 'A Most Vile People': *Early English Historians on The Vikings*, Londra, 1986.
- Pálsson, Hermann: *Keltar á Íslandi*, Reykjavík, 1997.
- Panieri, Luca: "In viaggio attraverso l'istituto del Fælagh", *Viaggi e Viaggiatori* içinde, yay. F. Ferrari, Trento 1995, s. 139-211.
- Price, Neil S.: *The Vikings in Brittany, The Viking Society*, Londra, 1989.
- Pritsak, Omeljan: *The Origin of Rus'*, Cilt 1, Cambridge, 1981.
- Roesdahl, Else: *Viking Age Denmark*, Londra, 1981.
- Roesdahl, Else (yay.): *Wikinger, Waräger, Normannen: Die Skandinavier und Europa 800-1200*, Berlin, 1992.
- Roesdahl, Else: *The Vikings*, Harmondsworth, 1991.
- Sawyer, Peter H.: *The Age of the Vikings*, Londra, 1962 (2. basım Londra 1971).
- Sawyer, Peter H.: *Kings and Vikings*, Londra and New York, 1982.
- Simek, Rudolf: *Lexikon der germanischen Mythologie*, 2. basım, Stuttgart, 1995.

Stalsberg, Anne: "Scandinavian Relations with Northwestern Russia during the Viking Age: The archaeological Evidence", *Journal of Baltic Studies* 13 (1982) içinde, s. 267-295.

Vadstrup, Søren: *I vikingernes kølvand*, Roskilde, 1993.

Wahlgren, Erik: *The Vikings and America*, Londra, 1986.

Wilson, David M.: *The Vikings and their Origins*, Londra, 2. basım, 1980.

Wilson, David, M. and O. Klindt-Jensen: *Viking Art*, Londra, 2. basım, 1980.

Die Wikinger. [Katalog] Herausgegeben vom Historischen Museum der Pfalz, Speyer. Münih, 2008.

Die Wikinger – Kunsthalle Leoben: Ausstellungskatalog 2008, Leoben, 2008.

Die Wikinger – Themenheft der Zeitschrift: Damals Jg. 40/12. Aralık, 2008.

DİZİN

A

Afrika 28, 31, 41
Akitanya 22
Alfred 49, 50, 51, 118
Amerika 7, 25, 33, 40, 60, 61, 62
Annales Bertiniani 28, 44, 64, 66, 70, 117

B

Bağdat 73
Bayeux 36, 83
Beaduheard 43
Benedikt von St. Maur 31
Bizans 22, 28, 36, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72
Bjarmaland 41
Björn Eisenseite 45
Boulogne 23
Bremenli Adam 14, 103

C

Cebelitarık 16, 31, 39, 40
Clontarf Savaşı 22, 48
Çatalsakal Sweyn 51, 113

D

Danimarka 11, 14, 15, 20, 21, 23, 25, 27, 31, 34, 39, 45, 47, 50, 51, 57, 81, 89, 90, 94, 101, 103, 108, 111, 112, 113, 115
Dorestad 23, 30, 31, 45, 52
Dublin 22, 46, 47, 80, 112

E

Edda 20, 93, 96, 106, 117

Einhard 27, 118

Ella 25

Erik 51, 58, 60, 109, 113, 114, 121

Erik Blodöks 51, 113

Erik Segersall 114

Eskil 115

F

Faroe Adaları 16, 26, 94

Finlandiya 63, 65, 110

Fransa 12, 14, 16, 21, 22, 23, 26, 27, 29, 32, 44, 46, 52, 87

Frizya 44, 52, 87

G

Gaia 33

Gemi 91, 105

Godefred 21

Gokstad 33, 35, 38, 39, 83

Gotland 15, 107

Grönland 16, 35, 39, 40, 58, 60, 61, 80, 84, 94, 95, 111, 114

Guadalquivir Nehri 31

H

Haakon 38, 96, 113

Haithabu 9, 76, 77, 80, 81, 82, 84, 112

Harald Klak 21, 23

Haralds saga 32

Hastingus 31

Helluland 41, 60, 61

Heruler 17

I

I. Harald 14, 52, 54, 56, 97, 111, 113, 115

II. Charles 31, 45, 53

III. Harald 8, 32, 52, 71, 72

III. Karl 53

I. Ludwig 64, 112

Ingelheim 21, 23, 64, 112

Inisbofin 45, 47

Inismurray 45, 47

Iona 48

I. William 9, 53, 115

İngiltere 8, 11, 12, 16, 20, 21, 22, 25, 26, 29, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 69, 87, 94, 98, 110, 112, 113, 115

İrlanda 15, 17, 22, 26, 28, 29, 31, 35, 40, 44, 45, 46, 47, 48, 53, 54, 55, 58, 73, 94, 98, 110, 111, 112, 115

İskoçya 26, 37, 48, 54, 94

İsveç 11, 63, 66, 68, 70, 72, 81, 82, 88, 94, 95, 101, 102, 108, 109, 110, 112, 114, 115

İtalya 13, 16, 17, 22, 32, 40, 53, 71

İzlanda 14, 16, 26, 35, 39, 41, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 78, 80, 84, 85, 90, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 102, 103, 104, 108, 111, 114

K

Kaupang 23

Kiev 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73

Knud 113

Kudüs 16, 72, 107

L

Laxdoela 80, 117

Lindisfarne 8, 43, 45

Londra 12, 26, 117, 118, 119, 120, 121

Lothar 21, 30, 45

Luna 32, 40

M

Magnus 33, 37

Malcolm 37

Maldon 45, 51, 118

Man Adası 45, 47, 48

Markland 41, 60, 61

Megenberg 106, 118

N

Norveç 8, 11, 14, 16, 20, 33, 34, 37, 40, 41, 45, 47, 48, 51, 54, 56, 57, 58, 71, 80, 82, 94, 95, 102, 108, 111, 113, 114, 115

O

Offa 43

Olaf 47, 51, 79, 80, 83, 96, 97, 113, 114, 115

Orkney Adaları 54

Oseberg 33, 37, 39, 84, 88, 90, 105

P

Paris 8, 45, 53, 118, 119

Prudentius von Troyes 31

R

Ragnar Lodbrok 20, 25

Reginfrid 21

Reginmál 19

Rimbert 112, 114

Roar Ege 39

Rollo 31, 53, 115

Roma 17, 31, 35, 40, 70, 71, 94, 115

Rorik 30, 31, 45

Roskilde 33, 38, 39, 119, 120, 121

Rus' 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 81, 89, 91, 105, 120

Rusya 19, 63, 66, 68

S

Saga 33, 39, 54, 62, 103, 109

Saxo Grammaticus 97, 107, 117

Sevilla 31, 44

Shetland Adaları 16

Snorri Sturluson 36, 102, 106, 107, 117

Stamford Köprüsü Savaşı 25

T

Turgesius 47

V

Varegler 22, 64, 65, 66, 67, 68, 69

Viking 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 57, 59, 62, 63, 65, 66, 69, 71, 73, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 119, 120, 121

Vinland 60

Vita Ansgari 21

Vita Hludovici 21, 118

Völuspá 106, 112

W

William von Malmesbury 27, 118

Y

Ynglinga 103, 108, 109

York 49, 80, 120

Yutland 84

VİKİNGLER

RUDOLF SIMEK

Kuzey Avrupa'nın efsanevi savaşçıları Vikingler, 9.-11. yüzyıllarda Avrupa'da birçok yeri ele geçirerek kıta tarihi üzerinde derin tesirler bırakmış savaşçı halklardır. Bugünkü İngiltere, Fransa, İrlanda, İzlanda gibi Batı Avrupa ülkeleriyle birlikte Orta Avrupa'nın da en büyük başkentleri ve şehirleri, Vikingler döneminde ya işgale uğramış ya da işgal tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Rudolf Simek bu eserinde, en yeni araştırmalar ve bulgular ışığında, hem son derece anlaşılır hem de somut örneklerle bu göz kamaştırıcı kültürün Grönland'dan Sicilya'ya, Amerika'dan Rusya'ya kadar uzanan izlerini ortaya koyuyor. Son dönemlerde gerek popüler kültürde gerekse bilimsel çalışmalarda son derece ilgi gösterilen Vikinglerin, tarihleri boyunca ne gibi badireler atlattıkları, nereleri keşfettikleri ve ne gibi problemlerle yüzleşerek hayatta kalmayı başardıkları üzerinde duruluyor. Efsanelerle iç içe geçmiş bir tarihi çarpıcı gerçeklerle anlatan Simek, Vikinglerin bugünkü İskandinav halkları ve Ruslarla olan kültürel bağlarını da ele alıyor.

Rudolf Simek Bonn Üniversitesinde Orta Çağ Alman ve İskandinav Edebiyatı profesörüdür. Özellikle İskandinav Orta Çağ Edebiyat ve Kültürü konusunda çok sayıda yayını bulunmaktadır.

**RUNIK
KITAP**

ISBN 978-625-7757-04-1

